popüler
tarih
www.populertarih.com.tr Ocak 2006 Sayı 65 4,00 YTL



DOSYA
Mustafa Kemal'in ilk basın toplantısı

Dünden bugüne farklı bir Malatya

Trak hazineleri Troya'ya rakip mi?

'On Soruda' Avrupa ve Doğu Sorunu

TAKVİMDE NE NEDİR? [1]
Çağlar boyu kullanılan takvimler ve özellikleri

Otomobilin ilk yılları

Mary Stuart'ın gözü İngiltere tahtındaydı

Karagöz nasıl kurtulur?

Abide-i Hürriyet'in bugünü...

Oyuncakların serüveni

Hititlerden modern zamanlara 5 bin yıllık bir kültürün kilometre taşları

212323 06/01
ISSN 1302-6577
DÜNYA Yayıncılık
9 771302 657001

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Meraklısı için 2005 bilançosu



LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Yeni bir yıla girdik; geriye dönüp bakarak, Popüler Tarih'e ilişkin bir 2005 bilançosu yapmaya çalıştığımda, aklıma ilk düşen isim, Attilâ İlhan oldu. Bunun da nedeni, insana çok sıradan gibi gelebilecek ama benim epey önemsediğim bir sözcük: 'Meraklısına'...

Bildiğim kadarıyla, bu sözcüğü en çok Attilâ İlhan kullanırdı: Yazılarında, ele aldığı bir konunun ayrıntısına inerken, 'Meraklısına' diye özel açıklamalar sıralardı. Bu onun Fransız kültürüyle haşır neşirliğinden gelen bir özelliğiydi. Ama bu sözcüğün, benim için, dergicilikte de özel bir yeri vardı: Hem dünyada hem de bir ölçüde Türkiye'de, dergicilik artık özel ilgi alanlarına girerek 'meraklısına' hitap edilen platformlara yöneliyor. Dergiler bu anlamda, 'meraklıları' için ayrıntılara yer veriyor. Zaten, Türkiye'de pek uygulanmasa da, dergiciliğin esas özelliği, ayrıntılara önem vermek değil mi?..

İşte bunları kafamdan geçirerek, 2005'te, 'meraklı' okura yönelik, Popüler Tarih neler yaptı diye düşündüm ve 2005 boyunca, bizim yaptıklarımızın ya da yapmaya çalıştıklarımızın, aslında toplumda da 'tarih adına' yapılanlara paralel bir gelişme izlemiş olduğunu gördüm: Türkiye'de tarih adına neler yapılmıştı?..

Bir kere, yayın dünyasında, tarihe yönelik büyük bir odaklanma vardı. Hemen her yayınevi 'tarih' ve 'anı' dizilerine ağırlık verdi bu yıl. Ayrıca 'tarihî romanlar' patlaması da yaşandı 2005'te. Bütün bu yayınların doruk noktası da Turgut Özakman'ın 'Şu Çılgın Türkler'i oldu.

Sadece yayın dünyasında değil; sergi tarzı etkinlikler alanında da 2005 Türkiye'sinde yine 'tarih adına' önemli zirve noktaları yakalandı: Washington'daki Smithsonian Müzesi'nde açılan "Stil ve Statü: Osmanlı Türkiyesi'nden Saray Kıyafetleri" sergisi ve Londra'daki 'Türkler' sergisi bu zirve noktalarının en iyi iki örneğiydi.

2005, kültür ve tarih meraklılarına yeni müzeler de kazandırdı: İstanbul Modern, Pera Müzesi ve irili ufaklı daha birçok çaba: Örneğin Sunay Akın'ın 'Oyuncak Müzesi'... Sakıp Sabancı Müzesi kendini yeni mekânlarla zenginleştirerek, mevcut koleksiyonlarının ötesinde, yurtdışı kaynaklı önemli sergilere, örneğin son olarak Picasso Sergisi'ne ev sahipliği yapmaya başladı. Türkiye'nin ilk 'resmî' özel müzesi olan ve 2005 sonunda 25. yılını kutlayan Sadberk Hanım Müzesi, özellikle 2005'te yoğunlaşan yurtdışı alımlarıyla koleksiyonlarını zenginleştirdi. Bütün bunlar, ilk elde akla gelenler ve tabiî, Popüler Tarih de 2005 boyunca 'tarih adına' gerçekleşen tüm bu güzellikleri 'meraklısına' ulaştırmaya çalıştı.

> 2005 boyunca Popüler Tarih'te yaptıklarımız, aslında 'tarih adına' Türkiye'de yapılan olumlu etkinliklere paralel bir gelişme izledi.

Nice sayılarda her ay buluşmak... ve iyi bir 2006 yaşamak dileğiyle. ■

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İçindekiler

Ocak 2006

KAPAK



54 Oyuncakların dünyası

Çağlar boyunca oyuncağın ve oyunların araştırılması, çocukluk tarihine ulaşmanın, sosyal tarih yaklaşımıyla, bu alanda yeni bulgular elde etmenin en iyi yollarından biridir.

Güneş Tokcan

4 Editörden

6 Basında Bu Ay
Vahdettin Engin

8 Geçen Ay
Sebahat Bağbars

12 Sempozyum: 1915 olayları
Ali Özuyar

16 İnteraktif Kürsü

22 On Soruda: Doğu Sorunu
Erhan Afyoncu

28 Arkeoloji: Troya'ya rakip mi var?
Mine Haksal

34 Elizabeth'e karşı Mary Stuart
M. Tanju Akad

48 Karagöz nasıl kurtulur?
Beste Önkol

60 Necati Güngör'ün Malatya'sı
Sebahat Bağbars

66 Mustafa Kemal'in basın toplantısı
Ertan Ünal

76 Portre: Mükrimin Halil Yinanç
Fahameddin Başar

82 Bilim Tarihi: X ışınları
Fatih Toptan

86 Teknoloji: Otomobilin ilk yılları
Fatih Toptan

90 Kırk Ambar: Boza da yasaktı!
Feza Kürkçüoğlu

92 Dergilerden: Beyazıd Kulesi'nde
Lale Uçan

94 Kitap
Lütfü Tınç

96 Ajanda
Erkan Ildız

102 Televizyon
Olkan Özyurt

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

DİZİ: TAKVİMDE NE NEDİR?

40 Zaman hesabı nasıl yapılır?

İki aylık dizimizin ilk bölümünde, 'zaman' ve 'takvim' kavramlarına değindikten sonra, çeşitli takvimleri inceleyeceğiz. Gelecek sayıda ise, Milâdî takvimin kabulü ile Hicrî ve Rûmî tarihlerin Milâdî tarihe çevrilmesini ele alacağız. *Fahameddin Başar*



popüler tarih

Yıl: 6 Sayı: 2006/65 Ocak 2006

Kurucusu
NEZİH DEMİRKENT

İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Haber Merkezi
SEBAHAT BAĞBARS

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
A. MERAL BAŞAR

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
YÜCEL DEMİREL • IŞIN DEMİRKENT
EDHEM ELDEM • VAHDETTİN ENGİN
ALPAY KABACALI • HAYDAR KAZGAN
ÖMER KOÇ • ORHAN KOLOĞLU
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
MİRHAN BİLİR, ECE YILDIRIM
ERKAN ILDIZ

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

Yayın Türü
YAYGIN SÜRELİ
Her ayın başında yayınlanır

DÜNYA Yayıncılık

Ofset Hazırlık ve Baskı
DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.
"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Santral Tel: 0.212. 440 24 24
Reklam: 0.212. 440 20 42
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

Dağıtım
DPP A.Ş.
DÜNYA SÜPER DAĞITIM A.Ş.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Vahdettin Engin

100 yıl önce



Gayrimüslim okulları

Maarif Nezareti bütün vilayetlere bir yazı göndererek gayrimüslim okullarının hangi şartlarda açılabileceği hakkında bilgi verdi.
(Le Moniteur Oriental, 6 Ocak 1906)

II. Nikola'dan Nelidov'a...



Mösyö Nelidov'un diplomasi mesleğine girişinin ellinci yılı Rusya'nın Paris sefaretinde düzenlenen bir törenle kutlandı. Bilindiği üzere Nelidov daha önce de Rusya'nın İstanbul sefarethanesi başkatipliği görevinde bulunmuştu. Mesleğinde elli yılı doldurması vesilesi ile Rusya İmparatoru II. Nikola da, Nelidov'a bir mektup yazarak kendisini kutladı.
(Le Moniteur Oriental, 2 Ocak 1906)

Olimpiyat oyunları

Atina'da 22 Nisan ve 2 Mayıs tarihleri arasında Duc de Sparte'ın başkanlığı altında gerçekleştirilecek uluslararası Olimpiyat oyunlarının programı belli oldu. Ayrıca yurtdışından gelecek misafirlere her türlü kolaylık sağlanacağı bildirildi.
(Le Moniteur Oriental, 3 Ocak 1906)



75 yıl önce: 18 Ocak 1931

Avrupa Birliği'ne bir adım daha

Milliyet gazetesi, 18 Ocak 1931 tarihli nüshasında, 'Avrupa Birliği' projesinin hız kazandığını, Türkiye ile Rusya'nın da "Avrupa Birliği Komisyonu mesaisine" davet edildiklerini yazar.

Cenevre'de 1929 Eylül'ünde, Fransa Dışişleri Bakanı, Avrupa'nın Cemiyet-i Akvam'a dahil delegelerine bir ziyafet vermiş, Avrupa devletleri arasında bir birlik tesisi hakkındaki fikirlerini anlatmıştı.

Mamafih Fransa Dışişleri Bakanı'nın o zaman söylediği şeyler umumî mahiyette idi. Fransa Hükümeti bundan sonra kendi bakış açısını ilgili devletlere uzun bir muhtıra ile izah etti. Buna mukabil muhtırayı alanlar da kendi bakış açılarını bildirdiler.

Fransa'ya verilen cevapların toplandığı nokta ne idi? Evvela, az çok nezaket icabı sayılabilecek bir muvafakat cevabı. Esas itibariyle Avrupa Birliği tasavvuru muvafık görüldükten sonra, bir takım kayıtlar, şartlar ileri sürülüyordu.

Avrupa'nın bugünkü vaziyetinden memnun olmayanlar, umumî harbin neticesinde mağlup olarak galipler lehine birçok şeylerden feragat etmiş olanlar, şimdiki vaziyet düzelmedikçe, Avrupa Birliği fikrinin tatbikinin imkânsız olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Avrupa Birliği fikrini ortaya atan Fransa oldu. Fran-



Cemiyet-i Akvam'ın yani Milletler Cemiyeti'nin Cenevre'deki merkezinde gerçekleştirilen bir oturum.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

sa'nın bu vesile ile kendine Avrupa'da üstünlük temin etmek istediği anlaşılıyordu. Onun için muhtıraya cevap veren devletlerden bazılarının her türlü nezaket ve üslûp farkı bir tarafa bırakılırsa, bir hayli şartlar ortaya koydukları görülüyordu.


Henderson

Mesela Avrupa Birliği'nin hiçbir zaman Cemiyet-i Akvam'ın nüfuz ve itibarına halel getirmemesi talep ediliyordu.

Avrupa Birliği fikrinin ortaya birçok şüphe ve tereddütler çıkardığı görüldü. Onun için, her tarafın emniyetini celbederek bu hedefe vasıl olmak için, gidilecek yolun uzun olduğuna şüphe yoktur. Her halde bu yoldaki mesaiye ağır ağır devam edilecektir.

Şimdi tetkikat yapılmaktadır. Fakat asıl garip görülen şey, Avrupa Birliği tetkikatına Türkiye ve Rusya gibi Avrupa ile alâkaları meydanda olan iki dev devletin 'Cemiyet-i Akvam'a dahil değildir' diyerek şimdiye kadar davet edilmemiş olmalarıdır.

Fakat anlaşılıyor ki bunun yanlışlığı artık gözden kaçmamaktadır. Nitekim Cenevre'den gelen haberlerden anlaşıldığına göre, Avrupa Birliği projesini tetkike memur komisyon, Türkiye, Rusya ve İrlanda hükümetlerini müzakerelere iştirake davet etmeye kakar vermiştir. Avrupa Birliği projesini ortaya atanlar, Avrupa'nın doğusunda mühim bir rol oynayan bu iki büyük ülkeyi davet etmeyi ihmal etmişlerdi. Fakat başta İtalya, Almanya, Yunanistan, Bulgaristan olmak üzere, birçok devlet Türkiye ile Rusya olmaksızın böyle bir birlik teşkilinin imkansızlığını ileri sürmüşler ve düşüncelerini nihayet kabul ettirmişlerdir. Türkiye ile Rusya'nın Avrupa Birliği komisyonu mesaisine katılmaya davet edilmesi, siyasî açıdan büyük ehemmiyeti haiz bir hadisedir.

Bu arada, yaşamak için birleşmek parolası ile yola çıkan Avrupa devletleri arasındaki müzakereler de sürmektedir.


Milletler Cemiyeti'nin ilk genel sekreteri Sir Eric Drummond.

Bu konuda tetkikler yapmakla görevli komisyon, umumî bir toplantı yapmıştır.

Toplantıda Mösyö Henderson, 1927'de toplanan iktisat konferansının tavsiyelerinin bütün Avrupa ülkelerinde tatbik edilmesi gerektiği yolundaki iddiaya itiraz etmiştir.

Buna karşılık Mösyö Coligin de, tarım ülkelerinde hüküm süren buhrana bu memleketlerin hükümetleri bir çare bulabilmiş olsalar bile, bu buhranın ancak hafiflemiş olabileceğini, fakat tamamiyle ortadan kalkamayacağını söylemiştir.



75 yıl önce

Menemen Hadisesi

Dün Darülfünûn ve yüksek tahsil gençliği Menemen Hadisesi münasebetiyle duyduğu heyecanı ve nefreti alenen izhar için toplandı. Mitingte Muammer Raşit Bey ve Muslihittin Adil heyecanlı konuşmalar yaparak, canilerin asıl hedeflerinin Kubilay'ı imha etmek değil, Cumhuriyeti, hürriyeti, medeniyeti ve gençliği yok etmek olduğunu söylemişlerdir.

(Milliyet Gazetesi 1 Ocak 1931)

Gazi Hazretleri Bursa'da

Gazi Hazretleri dün geç vakte kadar Saray'daki dairelerinde meşgul olmuşlar ve gece yarısı Ege vapuru ile Mudanya yoluyla Bursa'ya hareket etmişlerdir. Gazi Hazretleri kendileri için hiçbir masraf ve merasim yapılmasını arzu etmedikleri cihetle, Bursa'da sadece halkın ihtiyaçlarını tespit için tetkiklerde bulunacak, köylülerin dertlerini de yakından dinleyecektir.



(Milliyet, 4 Ocak 1931)

Hukuk talebesi Atina'da

Dün 32 kişilik bir talebe kafilesi başlarında Devletler Hukuku müderrisi Ahmet Reşit Bey olduğu halde, İzmir vapuru ile Atina'ya hareket etti. Gençlerimiz bu seyahatten çok memnundu.

(Milliyet, 7 Ocak 1931)

Prens Takamatsu'nun ziyareti

Japon İmparatoru'nun biraderleri büyük ve muhterem misafirimiz Prens Takamatsu Hazretleri dün saat on bir buçukta hususî bir trenle şehrimize gelmişlerdir. (...) Takamatsu Hazretleri kendisine tahsis edilen Sakarya motoru ile Tophane rıhtımına çıktıktan sonra Pera Palas oteline gitmişlerdir.



(Milliyet, 17 Ocak 1931)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Sebahat Bağbars
sebahat.bagbars@dunya.com

Türkiye'nin ilk 'resmî' özel müzesi

Sadberk Hanım'da 25. yıl





Türkiye'nin ilk özel müzesi olarak 1980 yılında kurulmuş bulunan Sadberk Hanım Müzesi, Aralık ayı başında, 25. yılını kutladı. Vehbi Koç Vakfı'na bağlı olan Sadberk Hanım Müzesi'nin yöneticileri, bu kutlamayı, bir '25. Yıl' sergisiyle taçlandırdılar.



Sadberk Hanım Müzesi sergi kataloğunun kapağında yer alan İznik şişe, 16. Yüzyıl'ın ilk yarısına ait [sağda, ortada]. 2005'te Londra'daki bir müzayededen satın alınan 16. Yüzyıl sonu İznik tabak [sağda].

Serginin açılışı, 3 Aralık 2005'te yapıldı ve İstanbul'un Boğaziçi kıyılarında, Büyükdere'de yer alan Sadberk Hanım Müzesi'ndeki 'Asırlar Sonra Bir Arada' adlı bu sergi, 28 Şubat 2006'ya kadar izlenebilecek.

Aslında bugüne kadar, Sadberk Hanım Müzesi'ni gezmiş, burada gerçekleştirilen pek çok sergiyi izlemiş olabilirsiniz. Ama bu serginin, bir özelliği de, '25. Yıl' sergisi olarak, Müze'ye dahil edilen yeni 'parçaları' meraklılarıyla ilk kez buluşturması ve bunu da, vitrinleri yenilenen üç salonda, 21. Yüzyıl müzeciliğine yakışır bir teknikle yapması...



Biz de açılış gecesi gözlemlediğimiz bu olayı etraflıca konuşmak için Sadberk Hanım Müzesi'nin müdiresi sanat tarihçisi ve müze uzmanı Hülya Bilgi ile buluştuk.

Bilgi'ye ilk sorumuz, vitrinlere ilişkin oldu: Özellikle seramik ve çinilerin yer aldığı ikinci kattaki üç salonda, Almanya'daki Glasbau Hahn firması tarafından yapılmış çok özel ışıklandırmalı vitrinler vardı.

Hülya Bilgi'nin anlattığına göre, bu firma, kendi alanında uzmandı ve Louvre Müzesi'ne, Victoria and Albert Museum'a vitrinler üretiyordu. "Vitrinlerden memnun değildik; ziyaretçiler tarafından salonların fark edilmesini engelliyordu," diyen Hülya Bilgi'ye hak vermemek elde değil. Çünkü Sadberk Hanım Müzesi'nin iç mimarisi de gerçekten çok özel ve meraklısı, yeni vitrinlerle donatılmış salonlarda, seramikleri, çinileri iz-

http://groups.google.com/group/merakediyorum





İznik seramikleri, yeni vitrinlerde sergileniyor [en solda]. Timur dönemine ait mihrap nişi formunda çini pano ve çini kitabe parçaları [solda]. 17. Yüzyıl başlarına tarihlenen bir İznik tabak [solda, ortada].

lerken, gözleri tavan süslerine, kartonpiyerlere takılıp kalabiliyor...

Aslında, Müze'nin kuruluş tarihi 14 Ekim; ama Almanya'dan gelen vitrinleri yetiştirmek ve bir de Koç ailesine en uygun gelen tarihi belirlemek açısından, 3 Aralık seçilmiş.

Hülya Bilgi'ye ikinci sorumuz '25. Yıl' için, son dönemlerde yurtdışından alınan yeni 'parçalar' oldu... İznik çini ve seramik koleksiyonunun rahmetli Sevgi Gönül'ün önem verdiği bir koleksiyon olduğunu belirten Bilgi, 2003'te Sevgi Hanım'ın vefatından sonra, Ömer Koç'un, 2004 ve 2005 yılları arasında, Müze'ye 25 adet eser aldığını; 16. Yüzyıl 'İznik'leri gibi özel parçaların da bunlar arasında bulunduğunu aktarıyor bize.

Ancak şu son iki yıl içinde yurtdışı müzayedelerden alınan parçalar arasında, çatmalar, işlemeler, Helenistik döneme ait bir gümüş kâse ve bir maden gürz de var. Ayrıca 14. Yüzyıl'a, Timur dönemine tarihlenen 10 adet duvar çinisi de bunlar arasında...

Zaten dikkat edilirse, bu son sergi de "Sadberk Hanım Müzesi'nin yurtdışından Türkiye'ye kazandırdığı eserler" konsepti çerçevesinde örgütlenmiş...

Aslında bu çerçeveden bakıldığında, 8 bin yıllık bir zaman diliminde, Anadolu uygarlıklarını temsil eden 17 bini aşkın parçayı bünyesinde barındıran Sadberk Hanım Müzesi, bu sergide, Türkiye'ye yeniden kazandırılmış 339 eseri meraklısıyla buluşturuyor.

Üç salonda, üç yeni vitrinde, 328 adet eser, kronolojik açıdan uygun bir kurgu içinde sergileniyor. Helenistik döneme ait gümüş kase ile Timur dönemine ait 10 adet çini dışında, bu eserlerin büyük çoğunluğu, 15 ve 19. Yüzyıl arasına tarihlendirilen Osmanlı dönemine ait çini ve seramiklerden oluşuyor...

Sadberk Hanım Müzesi'nden ayrılmadan önce, Hülya Bilgi'ye şunu da sorduk: Müze, "Türkiye'nin ilk özel müzesi" olarak bilinir; ama şimdilerde, kimi metinlerde bu sıfatlandırmaya bir de 'resmî' sözcüğü eklendi...

Tahmin ettiğimiz gibi, Hülya Bilgi de bize yaptığı açıklamada, bu 'resmî' tanımının, Sadberk Hanım Müzesi'nin müze olarak varlığı, 'müze' standartlarına uygunluğu devlet tarafından da onaylanmış ilk özel müze olduğu için eklendiğini ifade etti...

Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, Büyükdere'de, Piyasa Caddesi'ndeki iki farklı binasında, Çarşamba hariç her gün 10.30-18.00 saatleri arasında ziyaretçilerini kabul ediyor. Müzenin web sitesi: *sadberkhanimmuzesi.org.tr*
Tel: 0 (212) 242 38 13-14
Faks: 0 (212) 242 03 65

16. Yüzyıl'ın ikinci yarısına tarihlenen bir İznik tabak [sol altta]. Hülya Bilgi, Sevgi Gönül'ün fotoğrafının yer aldığı bir müze afişinin önünde [altta].



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Restorasyon

Zeyrek evleri

İstanbul'daki Tarihî Yarımada üzerinde bulunan ve yaklaşık 100 yıllık olan ahşap evlerden birçoğunun yıkılmış olması, UNESCO'yu harekete geçirmiş, Haziran 2003'te, örgüt Türkiye'ye ciddi bir uyarıda bulunmuştu.

Bu uyarıyla, Türkiye'ye koruma alanında 'Sarı Kart' gösterilmiş ve tarihî doku kaybı devam ederse, bu bölgenin Dünya Mirası Listesi'nden tamamen çıkarılabileceği belirtilmişti.

Bu uyarılar üzerine harekete geçen Ulusal Ahşap Birliği, UNESCO, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Fatih Belediyesi ve Siemens firması, 23 Aralık 2003'te 'Tarihe Sağlam Bir Çatı' kampanyasını başlatmıştı.

Popüler Tarih'in 47. sayısında (Temmuz 2004) geniş bir biçimde yer verdiğimiz bu proje kapsamında, geçen ay, üçüncü Zeyrek evinin onarımına başlandı.



27 Ekim 2004'te, Siemens firması *sponsorluğunda* başlanan ilk evin onarımı 14 Kasım'da tamamlandı [sağda].

Sinema

Oliver Twist



İngiliz Edebiyatının dünya çapında ünlü romancılarından Charles Dickens, memur bir babanın oğlu olarak, 1812'de doğmuş; küçük yaşlardan itibaren de sefaletle tanışmıştı. 1835'te Londra'da Morning Chronicle gazetesine stenograf olarak girmeyi başaran Dickens, "Boz'un Karalamaları" başlığı altındaki notlarını yayımlayarak, gazetecilik kanalıyla yazarlığa da o yıllarda adım atacaktı... Klasikler arasında yer alan ve hâlâ bütün dünyada büyük bir zevkle okunan Dickens'ın eserleri arasında; "Bay Pikvik'in Serüvenleri", "Antikacı Dükkânı", "David Copperfield" gibi romanları sayılabilir. Ayrıca bu yıl ünlü yönetmen Roman Polanski tarafından sinemaya uyarlanan "Oliver Twist" Aralık 2005'te Türkiye'de de gösterime girdi: Film, 19. Yüzyıl Londra'sında yaşayan öksüz ve yetim bir küçüğün, Oliver Twist'in yaşam mücadelesini aktarıyor.

Sergi

Portreler

İş Bankası, koleksiyonunda bulunan iki binden fazla tablo arasından, 1900'lerin başından günümüze, 34 ressamın 41 eserini sanatseverlerle buluşturdu. Türk resminin değişik dönemlerinde yapılan portreleri bir araya getirmekle birlikte, sergi ağırlıklı olarak '1914 Kuşağı' ressamlarını kucaklıyor.

7 Ocak 2006 tarihine kadar, İstanbul'da, Levent'teki İş Kuleleri galerisinde eserleri sergilenecek bu ressamlar arasında; Malik Aksel, Avni Arbaş, Nurullah Berk, İbrahim Çallı, Abidin Dino, Feyhaman Duran, Süleyman Seyyid, Neşe Erdok, Hamit Görele, Nuri İyem, Naci Kalmukoğlu, Hikmet Onat, İbrahim Safi, Ayetullah Sümer, Eşref Üren ve Fahrünnüsa Zeyd gibi, Türk resim sanatının önemli imzaları yer alıyor.



İbrahim Çallı'nın 'Gül Koklayan Kadın' tablosu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Müzayede

Onat, Artium'daydı



Artium Sanatevi'nin düzenlediği 'Kış Müzayedesi', 22 Aralık'ta yapıldı. Mövenpick Otel'deki müzayedeyi Rüştü Sungur yönetti. Müzayedede, 150 ressamın 226 tablosu yer aldı. Hikmet Onat'ın 1976 tarihli 'Sarıyer Yenimahalle, Pazarbaşı Sırtlarından' adlı yağlıboya peyzajı, 50 bin YTL muhammen bedelle, satışa sunuldu.

Seminer ve söyleşi

Reşad Ekrem Koçu

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Aralık ayında düzenlediği etkinlikler çerçevesinde, Erol Özvar'ın yönettiği 'Tarihimize Işık Tutanlar: Semavi Eyice' adlı seminerin konuşmacıları; Prof. Dr. Baha Tanman, Ekrem Işın ve Prof Dr. Yıldız Demiriz idi.



Aralık ayı içinde dikkat çeken bir başka etkinlik ise, doğumunun 100. yılı nedeniyle, Reşad Ekrem Koçu adına düzenlenen 'Reşad Ekrem Koçu ve İstanbul' adını taşıyan sergiydi. Bu serginin yanı sıra yine geçen ay, Türkiye'nin en tanınmış popüler tarihçisi Reşat Ekrem Koçu'nun yazarlığı, bir İstanbullu olarak portresi gibi konular çerçevesinde, söyleşiler de gerçekleştirildi.

KISA...KISA

Zonguldak'ta bienal

Zonguldak'ta, bundan böyle her yıl yapılması kararlaştırılan bir kent tarihi bienali düzenlendi. 'Kent Tarihi 05 Bienali' adını taşıyan etkinlikte, Zonguldak'ın tarihsel gelişimi üzerine, 6 oturumda, uzmanlar tarafından 27 bildiri okundu.

Bursa'da Karagöz

11. Uluslararası Bursa Karagöz Kukla ve Gölge Oyunları Festivali'ne dünya ve Türkiye'den gölge oyunu ustalarıyla kukla sanatçıları katıldı. Festival kapsamında, Karagöz ve gölge oyunu üzerine doküman ve tasvirlerin yer aldığı bir de sergi gerçekleştirildi.

Halit Ziya'ya saygı

Akatlar Kültür Merkezi'ndeki 'Ustalara Saygı' gecelerinin altıncısı, 19 Aralık'ta, Türk edebiyatının önemli isimlerinden Halit Ziya Uşaklıgil anısına düzenlendi. Geceye ünlü romancının ailesinden Emine Uşaklıgil ve Ayşe Berker de katıldılar.



Türk kültürü

Ankara'da, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı'nca bir konferans düzenlendi: Uluslararası 6. Türk Kültürü Kongresi' adlı konferansın ana teması, Türk kültürünün dünya kültürüne etkisi ve katkılarıydı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Gazi Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen 'Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları' konulu uluslararası sempozyumu, Prof. Dr. Hale Şıvgın değerlendiriyor...

2006 'Ermeni Meselesi'

ALİ ÖZUYAR

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde, 23-25 Eylül tarihleri arasında yapılan ve kamuoyunda, 'karşı tez sunulmadığı' gerekçesiyle bir hayli tartışma yaratan 'İmparatorluğun Son Döneminde Osmanlı Ermenileri' adlı konferans, o günlerde, akademik çevrelerde, belirli bir hareketlenme yarattı.



Böylece, Bilgi Üniversitesi'ndeki konferansın ardından, Gazi, İstanbul, Ankara, Erciyes, ve Başkent gibi niversiteler, bu konuda konferans düzenleme kararı aldılar. Bunların ilki, 23-25 Kasım 2005 tarihleri arasında, Ankara'daki Gazi Üniversitesi'nde geniş bir katılımla yapıldı.

Gazi Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 'Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları' konulu uluslararası sempozyuma, başta ABD ve Rusya olmak üzere, birçok ülkeden bu konuda eser vermiş akademisyenler katıldı.

Bilgi Üniversitesi'nde düzenlenen konferansa katılanlar da bu sempozyuma davet edildiler. Davet edilenlerden sadece Prof. Dr. Baskın Oran ve Prof. Dr. Fikret Adanır bu davete olumlu cevap vererek iki oturuma katılmayı "tebliğlerini kesintisiz sunabilme koşullarının sağlanması şartıyla" kabul ettiler ve sempozyumdan keyifle ayrıldılar. Sempozyuma akademisyenlerin dışında, medya ve kamuoyunun da ilgisi büyüktü.

Biz de Gazi Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi ve aynı zamanda da bu sempozyumun 'Düzenleme Komitesi Başkanı' Prof. Dr. Hale Şıvgın ile, sempozyumu değerlendirmeye çalıştık.

➤ *Sempozyuma nasıl hazırlandınız?*

Gazi Üniversitesi'nin böyle bir sempozyum yapılabileceğine inanmıyorlardı. Bize 'karşı görüşten' bir kimseyi

Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nun başkanlığını yaptığı oturumda yer alan akademisyenler, sempozyuma bildirilerini sunuyorlar [en üstte]. Prof. Dr. Türkkaya Ataöv de sempozyuma katılan akademisyenler arasındaydı [sağ üstte].

Düzenleme Kurulu'nda kimler vardı?

Gazi Üniversitesi Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen 'Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları' konulu uluslararası sempozyumun Düzenleme Kurulu'nda şu isimler yer alıyordu: Prof. Dr. Hale Şıvgın, Prof. Dr. Kadri Yamaç, Şükrü Elekdağ, Ömer Ergin Lütem, Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Prof. Dr. Yusuf Sarınay, Prof. Dr. Reşat Genç, Prof. Dr. Kırali Mürtezaoğlu.

http://groups.google.com/group/merakediyorum



ile geçecek...

getiremeyeceğimizi ve Gazi Üniversitesi'ne gelmeyeceklerini söylediler.

Ben de, 'Eğer ikna edilirlerse, doğru ve samimi konuşulup dürüst davranılırsa, neden gelmesinler?' dedim. Sonuçta haklı çıktım. Telefon ettiğimiz, e-mail gönderdiğimiz Sayın Baskın Oran ve Sayın Fikret Adanır geldiler; tabii belki de biraz çekinerek geldiler, ilk başta... Çünkü Gazi Üniversitesi'ne karşı bir ön yargı vardı. Ama geldikleri zaman, bunun yersiz olduğunu gördüler. Buradan da, çok memnun kalarak, 'Bu güzel tartışma ortamını sağladınız için teşekkür ederiz' diyerek ayrıldılar.

Kimse onlara çürük domates, yumurta ve slogan atmadı! Sözleri kesilmedi; sonuna kadar onları herkes saygıyla dinledi. Demek ki, Gazi Üniversitesi'nde de bir tartışma kültürü oluşmuş; bunu göstermiş olduk, bu da benim açımdan son derece önemli.

➤ *Katılım nasıldı?*

Sempozyuma katılım fevkâlade idi. Tahminlerimin çok çok üstünde bir katılım oldu. Bu tür sempozyumlarda, biliyorsunuz, ilk açılışta böyle bir kalabalık olur. Kameralar gelir, açılış bittikten sonra sempozyumda çok az kişi kalır, salon pek dolmaz.

Ama bu sempozyumda, inanılmaz bir doluluk vardı. Bizim büyük bir salonumuz var. Mimar Kemâleddin Salonu, Rektörlük girişinde. O salon, balkonlarına varıncaya kadar, tıklım tıklım doldu. Bizim öğrencilerimizin çoğu giremediler, bize alındılar; 'Hocam bizi niye almıyorsunuz?' diye sitemde bulundular. Gelenlerin pek çoğu kapıdan geri dönmek zorunda kaldı.



İkinci gün, katılımın biraz azalacağını düşünüyordum. Tam tersine, ikinci gün katılım daha da arttı. İnanılmaz bir şey... Üçüncü gün oturum, saat 17.30'da bitmesi gerekirken, saat 19.00'da bitti. Ve inanın o saatte balkonlardaki öğrenciler gözlerini açmışlar, pür dikkat konuşmaları dinliyorlardı."

➤ *Dinleyicilerin yanı sıra,*



Emekli büyükelçi Şükrü Elekdağ [üstte]. Sempozyum, Ankara'daki Gazi Üniversitesi'nin Mimar Kemâleddin Salonu'nda yapıldı [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Halil Şıvgın'ın başkanlığını yaptığı oturumda, Dr. N. Bilâl Şimşir de bildiri sunan akademisyenler arasındaydı [üstte]. Almanya'nın Ruhr Üniversitesi'nden Prof.Dr. Fikret Adanır da sempozyuma katılan akademisyenler arasındaydı [sağda].

bildiri sunan akademisyenlerin sempozyuma katılımı nasıldı?

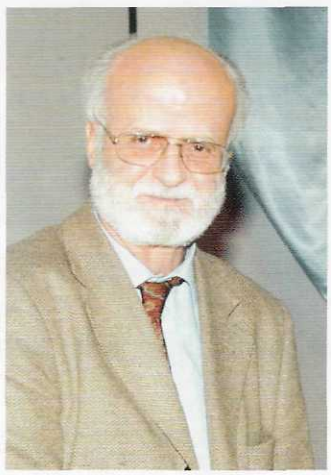
Katılım hat safhadaydı. Prof. Dr. Guenther Lewy, Gailluaume Albert Hourie, Prof. Dr. Selahi Sonyel, Andrew Mango, Prof. Dr. Faysal Kaltum, Doç Dr. Kalina Belova, Alexander Dugin, Prof. Norman Stone, Turgut Özakman, Şükrü Elekdağ, Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Prof. Stanford Shaw ve diğerleri... Bu kadar önemli isimleri bir sempozyumda bir araya getirmek oldukça zor.

Bu kadar önemli ismi, para vererek bir araya getirmek mümkün değildi!.. Yapacağımız işin gerçekten iyi olacağına ve iyi bir organizasyon olacağına inanmaları gerekiyordu ki, inandılar ve gerçekleştirdik.

➤ *'Ermeni Sorunu'nun farklı boyutları var; konuya bu çerçevede yaklaşırsak...*

Ermeni meselesi siyasî, hukukî ve tarihî boyutları olan bir konu; ancak en çok tartışılan ise, meselenin siyasî boyutu. İşin garip tarafı ise, siyasî boyutunun tarihçi olmayanlar tarafından ele alınıp, Ermenilerin dünya kamuoyunda sürekli desteklenmesi...

Bu sorun artık günümüzde siyasî bir hale gelmiş ve getirilmiştir. Bugün 20'nin üzerinde Avrupa ülkesinin parlamentosunda, soykırım kararı geçmiş durumda...



Oysa parlamentoların yargı gibi bir görevleri yok! Bırakın Avrupa parlamentolarını, artık bu konu belediye meclislerine dahi indi!.. Artık belediye meclislerinde karar alınıyor; 'Türkler soykırım yaptı' diye.

Alakasız yerlerden soykırım kararı geçiyor. Önce terörle başladılar, eylemlerine; çok kıymetli diplomatlarımız şehit edildi. Onların katilleri bulunmadı; doğru dürüst bir soruşturma dahi yapılmadı, birçoğu serbest bırakıldı.

Terörün ardından tanıma süreci başladı. Avrupa'da 20'yi aşkın ülke -çoğu AB üyesi- soykırım kararını parlamentolarından geçirdiler. Bir çoğu da geçirmek üzere...

Şimdi bunun arkasından ne geleceği çok açık: Yüklü bir tazminat isteyecekler. Arkasından da diyecekler ki, şu şu illerinizi verin...

Oysa yaşananlar çok açık: Ermenilerin güvenliklerinin sağlanması konusunda o kadar çok bilgi ve belge var ki, yani yaşananların 'soykırım' olmadığını ispat edecek çok şey var. Ayrıca göç yollarında görevlerini tam olarak yapmayan ve suistimalleri görülen Türklerin idam edildiklerini de unutmamak lazım...

Bu konuda biz de, biliminsanları olarak, üzerimize düşen görevi yapmaya çalıştık ve sürdüreceğiz bunu...

➤ *Türkiye'nin de hataları yok mu?*

Evet; Ermeni meselesi dünyada bir 'endüstri' haline geldi ve Türkiye'nin de bu konuda çok ihmalkâr kaldığı ortada... Ermeniler 90 yıldır bu konuda çalışıyorlar. Özellikle de Diaspora Ermenileri. Türkiye aley-



Arkadaşımız Ali Özuyar, Prof. Dr. Hale Şıvgın ile birlikte [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

hinde propaganda gerçek bir endüstri haline gelmiş durumda; bundan para kazananlar var; Türkiye aleyhinde davranmak, prim yapıyor.

Ancak, daha önce de konuştuğumuz gibi, 2006 yılı 'Ermeni Meselesi' ile ilgili sempozyum ve konferanslarla geçeceğe benziyor. Önce İstanbul Bilgi Üniversitesi, ardından da Gazi Üniversitesi... Yanılmıyorsam, 2006'nın Mart ayında Ankara ve İstanbul üniversiteleri, Nisan ayında da Erciyes ve Başkent üniversitelerinde de bu konuda sempozyum ve konferanslar yapılacak.

➤ *Peki; ne oldu da birçok üniversite Ermeni Sorunu'nu gündeme getiriyor?*

Tabii ben, diğer üniversiteleri bilmiyorum; ama bizim bunu yapma sebebimiz şuydu: Türkiye uluslararası arenalarda işlemediği bir suçtan dolayı mahkûm edilmeye çalışılıyor. Türkiye'ye 'Sen bu suçu işledin, bunu kabul edeceksin, çünkü senin dedelerin bu suçu işledi, sen de bunu kabul edeceksin' diye, dayatılıyor.

Biz, biliminsanları olarak, üzerimize düşen sorumluluğun gereklerini yerine getirmeye çalıştık; o gün yaşanan olayların, bir 'soykırım' olmadığını belgeleriyle ortaya koyduk.





➤ *Bu çabalarla, Türk tezi Avrupa ve Amerika'daki akademik kurumlara taşınabilecek mi?*

Biz bu sempozyumda bu kadar yoğun bir ilgiyle karşılaştıktan sonra, bunu düşünmeye başladık. İş burada kalmamalı; bu konuda çok yoğun bir talep var: Sempozyumdan sonra inanılmaz telefonlar ve elektronik postalar aldık. Bu arada 'TRT bunu neden naklen yayımlamadı?' şeklinde sitemler geldi.

Bunları gördükten sonra, devam ettirmeğe karar verdik. İnşallah Brüksel'de de yapacağız. Ardından da Amerika'da. Malî destek konusunda hiçbir sıkıntımız yok, kendiliğinden geliyor. Ortaya, doğru zamanda, doğru bir proje koyarsanız, dürüstçe ve özveriyle çalışırsanız, destek kendiliğinden geliyor.

Biz Gazi Üniversitesi'nden hiçbir maddî katkı almadan bu işi büyük bir başarıyla gerçekleştirdik. Sempozyum, Türk sivil toplum kuruluşlarından aldığımız desteklerle gerçekleştirildi. ■



Shaw ve Lewy...

Prof. Dr. Hale Şıvgın *[solda]*, sempozyumun önemli katılımcılarından, Massachusetts Üniversitesi'ndan (ABD) Prof. Dr. Guenther Lewy ile, halen Bilkent Üniversitesi'nde ders veren Stanford Shaw *[altta]* hakkında bize bilgi verdi: 'Türk Tezi'ni savunduğu gerekçesiyle Guenther Lewy, Amerika'daki Ermeni lobisinin baskısına maruz kalıyor ve çalışmaları engelleniyor. Ayrıca Lewy'nin yazmış olduğu "The Armenian Massacres in Ottoman Turkey / A Disputed Genocide" adlı Ermeni tezlerini çürüten kitabı da, bu engellemeler nedeniyle, ABD'de yayıncı bulamıyor... Hale Şıvgın'a, söyledikleri ve söyleyecekleri herkesçe merak edilen Guenther Lewy'nin sempozyumda neleri dile getirdiğini de sorduk. Sayın Şıvgın, sözlerine, önce şu 'haberi' vererek başladı: Lewy'nin adı geçen kitabı, Utah Üniversitesi tarafından bu yıl yayımlanacaktı: "Guenther Lewy, Ermeni tezlerinin dayanaksız olduğunu belgelerle birer birer ortaya koyarak çürüttü. 1915'te yaşanan olayların soykırım olmadığını, 'trajik bir olay' olduğunu belirtti. Kendisi Amerika'da son derece değerli ve saygın bir biliminsanı, onun ağzından bunu duymak son derece önemli. Biz bunu ne kadar söylersek söyleyelim, Ermeni lobisinin son derece güçlü olduğu bir ortamda yaşayan bir insanın cesaretle bunları ortaya koyması ve söylemesi son derece önemli... Üstelik bizim davetimizi kabul edip buraya gelmesi de önemli bir olaydı. Ayrıca Stanford Shaw da bu konuda ilk defa konuşuyor. Kendisi şu an, Bilkent Üniversitesi'nde ders veriyor. Amerika'dan Türkiye'ye geliş nedeni ise, ortaya koyduğu tezlerden dolayı, ABD'deki Ermeni lobisi tarafından tehdit edilmesi ve Ermeniler tarafından saldırıya uğraması. Bu yüzden Türkiye'ye geldi; Türkiye'de yaşamaya başladı ve konferansa kadar da bu konuda hiçbir yerde konuşmadı. Son derece de önemli bir bildiri sundu. Stanford Shaw, Guenther Lewy ve diğer katılımcıların bildirileri de zaten kısa bir süre sonra kitap olarak basılıp yayımlanacak."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Hürriyet Abidesi'nin içler acısı durumu

› Türkiye'nin bu ilk millî anıtına, asker veya sivil, nöbetçi konulamaz mı?..

› Ziraat Bankası, kurucusu Midhat Paşa'nın mezarının bulunduğu bu yere sahip çıkamaz mı?..

› Şişli Belediyesi, aynı bölgede bulunan Askeri Müze'nin desteğiyle, sınırları içindeki bu parka ilgi gösteremez mi?..



EROL KUNTSAL

İstanbul'da, Şişli İlçesi'nin Okmeydanı semtinde, yakın tarihimizin en önemli olaylarından birini anmak ve gelecek nesillere anlatmak için yapılmış bir anıt vardır.

Çevre yolunda, Mecidiyeköy'den Okmeydanı istikametine giderken sağ tarafta, ağaçlar arasından yükselen bu mermer anıtın adı Hürriyet Abidesi'dir (eski adıyla, Abide-i Hürriyet) ve bulunduğu tepe de 'Hürriyet-i Ebediye Tepesi' olarak bilinir.

Küçük bir merdivenden, anıtın dış kısmını çevreleyen park alanına girerseniz, biraz ileride, ardına kadar açık olan ve hiçbir zaman kapatılmadığı anlaşılan bir kapı görürsünüz.

Bu kapıdan geçip, anıtın ve çevresinde mezarların bulunduğu avluya gelince, tam ortada, Hürriyet Abidesi'ni göreceksiniz. Bu güzel anıtın neden ve ne zaman yapıldığını biliyorsanız, orada bulunmak sizin için çok daha fazla anlam kazanacaktır.



Hürriyet Abidesi'nin haznesine bakan mermer oymaların bir bölümü kırılmış durumda [sağ üstte]. Bu kalın mermerleri kırmak için balyoz ile saldırılmış olması gerekir!

Bu anıt, tarihimizin önemli olaylarından 31 Mart gerici ayaklanmasını bastırmak için, Selanik'ten İstanbul'a gelen Hareket Ordusu'nun, isyanın bastırılması sırasında ölen subay ve erleri için yapılmıştır.

Bu ayaklanma, 31 Mart 1325 (yeni takvime göre 13 Nisan 1909) sabahı erken saatlerde Taşkışla'da bulunan Selanik 4. Avcı Taburu'nun, Hamdi Çavuş önderliğinde isyanı ile başlamıştı.

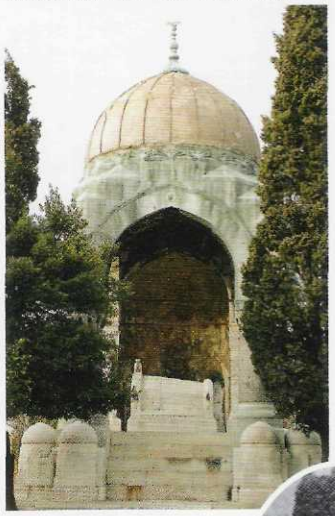
Etrafa ateş ederek Meclis'in bulunduğu Sultanahmet Meydanı'na doğru yürüyen isyancılara, Divanyolu'nda ellerinde yeşil beyaz bayrakları ile 'şeriat isteriz' diye bağıran bir grup isyancı daha katılmış ve olaylar kontrolden çıkmıştı.

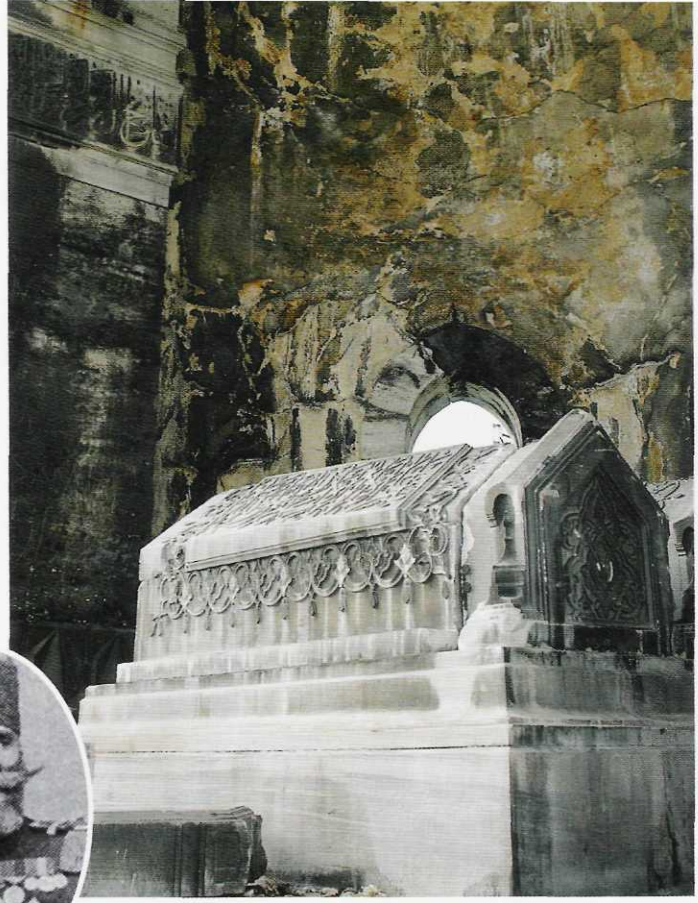
Ayaklanmanın ilk günlerinde yirmiye yakın mektepli zabit katledilmişti. Gazete matbaaları basılmıştı.

İttihat ve Terakki'nin ileri gelenleri sanılarak, Adliye Nâzırı Nâzım Paşa ve Lazkiye

http://groups.google.com/group/merakediyorum

FOTOĞRAFLAR: ECE YILDIRIM





Mahmut Şevket Paşa'nın [solda, ortada] mezarının bulunduğu türbenin [en solda] çatı kaplamaları sökülmüş durumda [solda]: Bir süre sonra tavan çökerse, şaşmamak gerek!



Mebusu Emir Arslan Bey öldürülmüştü. Dükkanlar yağmalanmış, isyancıların rasgele ateş etmesi sonucu yaralananlar ve ölenler olmuştu.

İstanbul'da 11 gün süren bu kanlı isyanı bastırmak için, Selanik'teki 3. Ordu bünyesinde hazırlanan ve gönüllülerden oluşan özel bir birlik 'Hareket Ordusu' adı altında, 16 Nisan 1909 günü trenlerle Selanik'ten İstanbul'a hareket etmişti.

Bu birliğe adını, birlikte yer alan kurmay (erkanıharp) yüzbaşı Mustafa Kemal koymuştu.

Yeşilköy'de bu ordunun başına önce en yüksek rütbeli subay olarak Hüseyin Hüsnü Paşa geçmiş, sonra komutanlığı 22 Nisan 1909 günü Mahmut Şevket Paşa üstlenmişti.

24 Nisan 1909 günü Sirkeci, Aksaray, Edirnekapı yönlerinden İstanbul'a giren Hareket Ordusu; Taksim, Beyoğlu, Harbiye, Kurtuluş ve Feriköy'de yapılan sokak çarpışmaları sonunda ayaklanmacıları dağıtmış, ele başlarını yakalayarak şiddetle cezalandırmıştı.



Bu olayların hemen ardından, 27 Nisan 1909 günü, 33 yıldan beri padişah olan II. Abdülhamid tahttan indirilmiş, yerine veliaht Mehmet Reşat Efendi, 'V. Mehmet' adıyla tahta çıkarılmıştı...

31 Mart İsyanı'nın sebepleri ayrı bir yazı konusu olacak kadar geniştir. İyi analiz edilmesi ve bugün bile yararlanacağımız dersler çıkarılması gereklidir...

Abide-i Hürriyet anıtının yapılması çok ciddiye alınmış ve hâkim bir tepe üzerinde olması istenmişti. İstanbul'un fethi sırasında Fatih'in otağını kurduğu bu tepe, daha sonra Padişah II. Mahmud tarafından yabancı bir aileye bağışlanmıştı.

Bu ailenin mirasçılarından satın alınarak kamulaştırılan arazide yapılacak anıt için, 1909 yılının Nisan ayında proje yarışması açılmıştı.

Yarışmaya Mimar Kemalettin, Vedat Bey, Konstantin Kiryakidi, Alexandre Vallury ve Muzaffer Bey olmak üzere,

Berlin'de 15 Mart 1921 günü bir Ermeni terörist tarafından öldürülen İttihat ve Terakki Partisi'nin liderlerinden, eski sadrazam Talât Paşa'nın naşı özel bir trenle, 25 Şubat günü İstanbul'a getirilir; Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ndeki şehitlikte toprağa verilir [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Çevredeki diğer hürriyet şehitlerinin mezarları kadar, Osmanlı'nın ilk sivil sadrazamı Talât Paşa'nın [sağda] mezarı da oldukça bakımsız [üstte]. Midhat Paşa'nın [sağ üstte] ve Enver Paşa'nın [altta] kemikleri de, Hürriyet Abidesi'nin bulunduğu bu alana nakledilmiştir.

dönemin ünlü mimarları katılmıştı. Yarışmayı Muzaffer Bey kazanmıştı (ölümü 1920).

Anıt, dikine duran bir top namlusu şeklinde tasarlanmıştır. Namlunun gün doğusu yönünde bir cankurtaran simidi, bir gemi çapası, süngüleri takılmış on tüfek ve bir Türk bayrağından oluşan bronz bir plaka vardır.

Anıtın kaidesinde, orada gömülü şehitlerin isimleri yazılıdır. Diğer yüzlerinde ise, V. Mehmet'in (Sultan Reşat'ın) tuğrası, 'Tarih-i İstirdad-ı Hürriyet, 10 Temmuz 1324' ve 'Timsal-i Meşrutiyet, 12 Temmuz 1325' ibareleri yer alır. Abidenin giriş kapısının üzerinde, 'Makber-i Şüheda-yı Hürriyet' / 'Hürriyet Şehitleri Mezarı' kitabesi vardır.

23 Temmuz 1911'de, yani 31 Mart vakasından yaklaşık 2 yıl 3 ay sonra, hürriyet şehitleri buraya nakledilmiş ve Enver Paşa'nın katıldığı bir törenle anıtın açılışı yapılmıştır. Bu anıt,



İstanbul'a dikilen ilk millî anıttır.

11 Temmuz 1913 tarihinde, bir suikast sonucu öldürülen, dönemin en güçlü kişilerinden, Sadrazam ve Harbiye Nâzırı Mahmut Şevket Paşa (1856-1913) için, anıtın biraz ilerisine, Mimar Kemalettin Bey tarafından, bir türbe yapılmıştır.

Daha sonraki yıllarda, Almanya'da



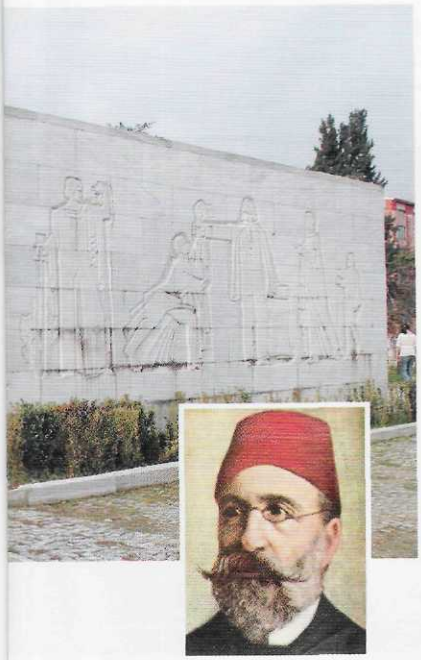
vurulan Sadrazam Talât Paşa ile Midhat ve Enver paşaların kemikleri de bu alana defnedilmiştir. Girişin sol tarafında Enver ve Talât paşalar ile 1956 yılında ölen İttihat Terakki fırkası kâtibi umumilerinden Midhat Şükrü Bleda'nın mezarları vardır. Girişin sağ tarafında ise, onlardan daha gösterişli bir mezarda, Midhat Paşa yatıyor. Bir dönemi anlatan böyle bir anıtın olması, o dönemin önemli kişilerinin mezarlarının bir arada bulunması çok güzel...

Şimdi gelelim asıl anlatmak istediğimize: Abidenin ve bulunduğu alanın bu günkü durumu ne yazık ki içler acısı!

Bakımsızlık ve ilgisizlik tam bir yüz karası. Anıtın haznesine bakan mermer oymalar kırılmış. Bu kalın mermerleri



http://groups.google.com/group/merakediyorum



kırmak için balyoz ile saldırmış olmaları gerekir.

Şehitlerin yattığı hazne bölümü çöp dolu; kaidesinin köşelerine yerleştirilmiş mermer güllelerden biri yok olmuş. Anıtın her yerinde "Ahmet Ayşe'yi seviyor", "Mehmet Fatma'yı seviyor" cinsinden yazılar var.

Aynı ilgisizlik Mahmut Şevket Paşa'nın mezarında da görülüyor. Türbenin çatı kaplamaları sökülmüş. Bir süre sonra tavan çökerse şaşmamak gerek. Anıt ve türbenin kuytu köşelerini, okul kaçakları ve kim olduğu anlaşılamayan insanlar tutmuş.

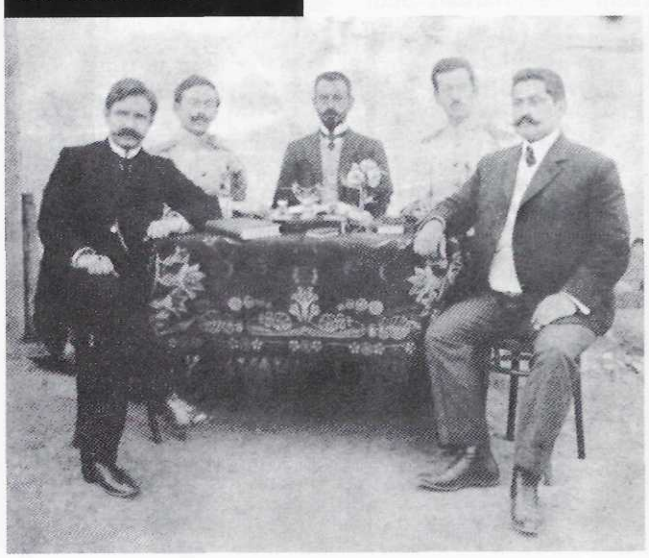
Buraya asker veya sivil, nöbetçi konulamaz mı?.. Ziraat Bankası, kurucusunun mezarının bulunduğu bu yere sahip çıkamaz mı?.. İlçeyi güzelleştirmek için pek çok işler yapan Şişli Belediyesi, aynı bölgede bulunan Askeri Müze desteği ile, sınırları içindeki bu parka ilgi gösteremez mi?..

Girişe ve anıtların yanına, bu yerin ne anlama geldiğini, burada şehitlerin yattığını, biraz ilerideki türbenin Mahmut Şevket Paşa'ya ait olduğunu belirten birer yazı konulamaz mı?

Bu önemli yere, bir an önce, hak ettiği ilgi gösterilmelidir. Açık alanlarda bulunan tarihî eserlerin, müzelerde sıkı koruma altına alınmış olanlar kadar değerli olduklarını unutmamamız gerek.

İttihat ve Terakki ilk toplantısında

Soldan sağa doğru; Midhat Şükrü (Bleda), postane müdürü Hakkı Baha, Hamdi, İsmail Hakkı (Canpolat) ve Tâlat Bey Selanik Postanesi'nde.



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yenice'deki 'Barış Parkı'

Türkiye'yi 1943'te savaşın eşiğinden döndüren tarihî görüşmenin yapıldığı 'İnönü-Churchill Barış Parkı' görüşmenin 62. yıldönümüne hazır.

HEDİYE EROĞLU

Mersin'in Tarsus İlçesi'ne 13 km uzaklıkta, stratejik bir noktada yer alan Yenice İstasyonu'nun İkinci Dünya Savaşı tarihinde ilginç bir yeri vardır: 30-31 Ocak 1943 günleri, İngiltere'nin başbakanı Winston Churchill, bu istasyonda, dönemin Türkiye'sinin cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşmüştür.

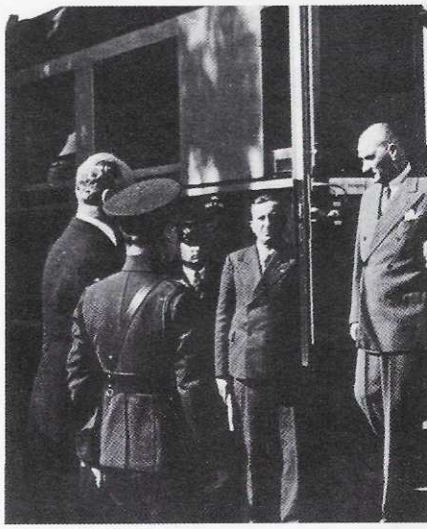
Yenice İstasyonu'nda kör bir hatta çekilen özel bir vagonda yapılan bu görüşmede Churchill, Türkiye'nin savaşa girmesi için İnönü'yü ikna etmeye çalışır.

Ama İnönü hazırlıklıdır; Türkiye, bir kez daha savaşın eşiğinden döner. Toplantı sonunda kaleme alınan bildiride, Türkiye'nin savaşta taraf-sız kalma kararında ısrarlı olduğu vurgulanır.

Bu olayın tanıkları arasında bulunan ve 1943'lerde Adana Lisesi'nde okuyan Mersinli avukatlardan Sudi Abaç da, tarihî İnönü-Churchill buluşmasını, kalıcı bir anıya dönüştürmek için, 1980'lerden beri projeler geliştirmeye başlar.

Mersin'in kültür ve toplum yaşamına katkılarıyla tanınan avukat Sudi Abaç, 1988'de bu yolda yeni bir girişimde bulunur ve Türk-Arap İşadamları Derneği (TURAB) kurucu Genel Sekreteri Mehmet Ali Sulutaş ile birlikte, Yenice'de 'İnönü-Churchill Barış Parkı'nın yapılmasını sağlar...

Aslında bu projenin öyküsü, Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığı dönemine dayanıyor: Abaç ve Sulutaş, konuyu Turgut Özal'a bildirirler. Görüşmenin yapıldığı özel tren vagonunun bulunarak toplantının gerçekleştirildiği yerde bir 'müze-vagon' olarak sergi-



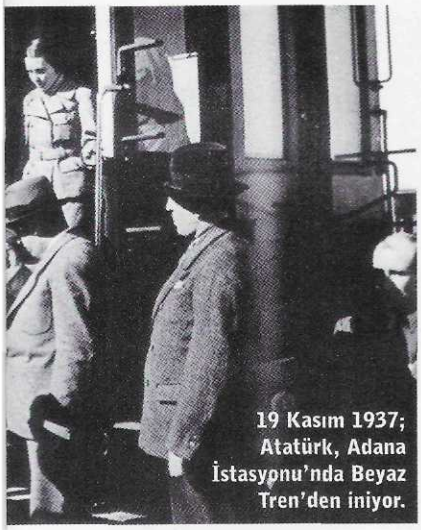






Churchill ile İnönü, 1943'te Yenice İstasyonu'ndaki özel vagonda [üstte]. Sudi Abaç ve Mehmet Ali Sulutaş, Yenice'deki İnönü-Churchill Barış Parkı'nın önünde [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum



19 Kasım 1937; Atatürk, Adana İstasyonu'nda Beyaz Tren'den iniyor.



Ankara Garı'nda ziyaretçilerini bekleyen Beyaz Tren'in özel vagonu.

lenmesini isterler. Ayrıca, Yenice Belediyesi ve Kültür Bakanlığı ile temas kurarak, Yenice'deki bu tarihî buluşmanın ölümsüzleştirilmesi için, bir 'İnönü-Churchill Barış Parkı' oluşturulmasını önerirler.

1907 yılı imalatı söz konusu vagon bulunamaz; ancak Sivas atölyesinde 1974 yılında restore edilmiş bir benzeri, 1990'da Ankara Garı'nda, Atatürk'ün 'Beyaz Tren'indeki özel vagonunun yanında durmaktadır.

1935'te, Atatürk'ün yurt gezileri için Almanya'da özel olarak yaptırılan 9 vagonluk bir özel tren, o dönemde, 'Beyaz Tren' diye adlandırılmıştır.

Bugün, Ankara Garı'nın 1 numaralı peronu yakınında, bir sundurma altında ziyaretçilerini bekleyen bu vagon, o dokuz vagonluk özel trenden geriye son kalandır (Bkz. Popüler Tarih, Aralık 2002, sayı 29; "Atatürk'ün vagonu", Eser Tutel).

İşte Kültür Bakanlığı ve Yenice Belediyesi, İçel Sanat Kulübü'nün katkılarını da yanlarına alarak, hem Abaç ile Sulutaş ikilisinin önerisi olan park yapımını gerçekleştirecek hem de Ankara Garı'nda bulunan vagonu buraya gönderecektir...

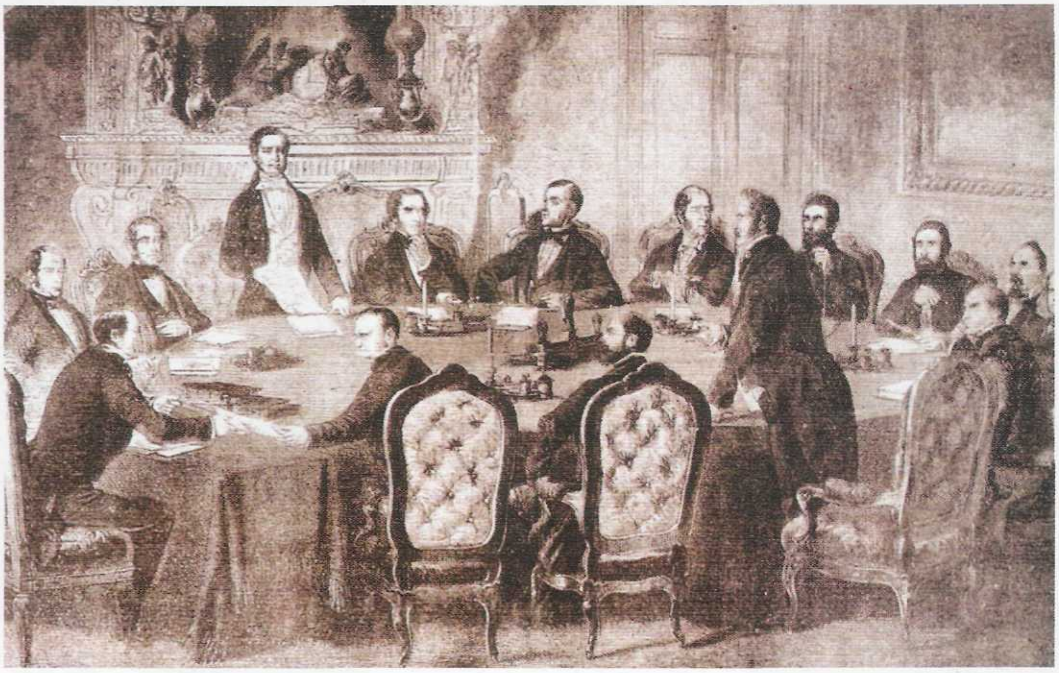
Sonunda, 'İnönü-Churchill Barış Parkı' tarihî toplantının 50. yıldönümü olan 30 Ocak 1993'de törenle açılır. Ancak ilerleyen dönemde yıldönümü kutlamaları ve bakımı aksamaya başlayan 'İnönü-Churchill Barış Parkı' şu sıralar yeniden düzenleniyor ve tarihî görüşmenin 62. yıldönümüne hazırlanıyor.



Atatürk, Afet İnan ve İsmet İnönü ile Beyaz Tren'deki özel vagonunda.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Avrupa devletlerinin müttefiki olarak, Kırım'da Ruslara karşı savaştıktan sonra, 1856'daki Paris Antlaşması'nda, Osmanlı'nın temsilcileri de masa başındaydılar [sağda].

'Doğu Sorunu' ve

ERHAN AFYONCU

1. 'Doğu Sorunu' kavramının anlamı nedir?
2. 'Doğu Sorunu' ne zaman başladı?
3. Doğu Sorunu'nda dönüm noktası nedir?
4. Avusturya'nın rolü nasıl değişti?
5. İngiltere ve Fransa soruna nasıl dahil oldu?
6. Doğu Sorunu nasıl resmiyet kazandı?
7. Yunan isyanının sorundaki yeri nedir?
8. Mehmed Ali Paşa'nın fonksiyonu ne idi?
9. Panslavizmin sorundaki yeri nedir?
10. Balkanlar'da sorun, nasıl şekillendi?

Doğu Sorunu'nun bir numaralı aktörü Osmanlı İmparatorluğu idi; fakat aslında bu sorun, bir 'Doğu' sorunu değil, Batı'nın, Avrupa'nın sorunuydu.

1 'Doğu Sorunu' kavramının anlamı nedir?

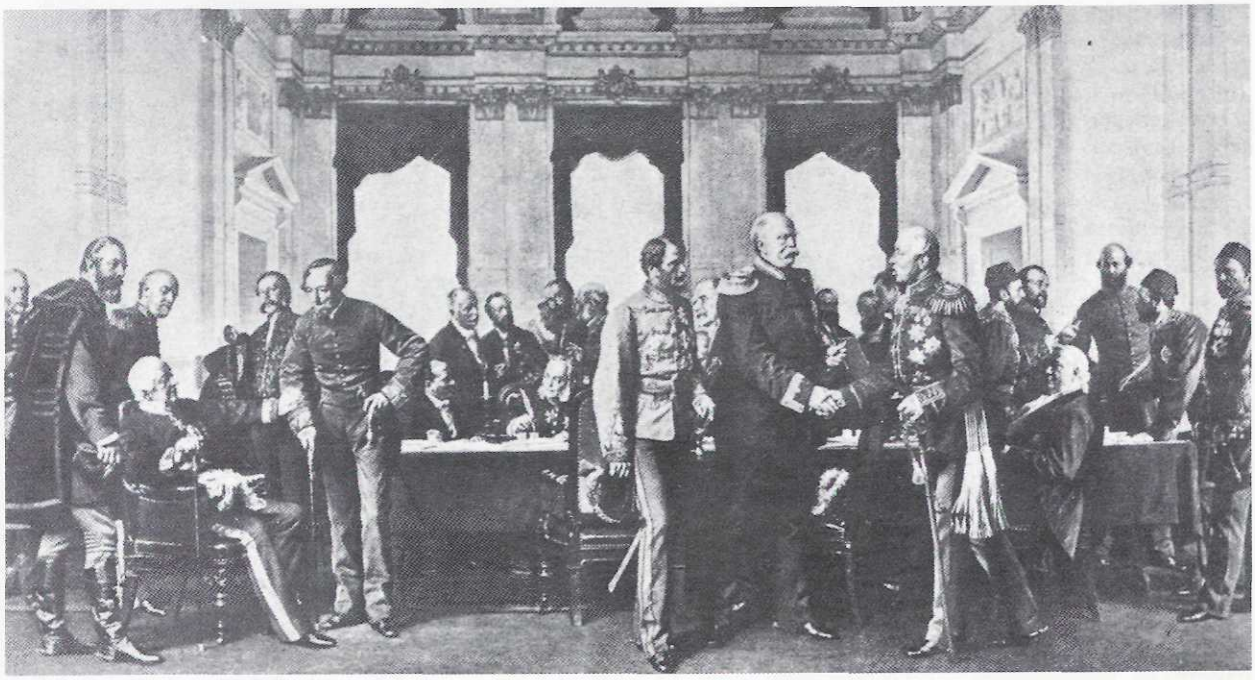
'Doğu Sorunu' ya da 'Şark Meselesi', 18. Yüzyıl'da milletlerarası bir kavram olarak ortaya çıktı. Ancak kökleri çok daha önceki yüzyıllara uzanmakta ve tarih içerisinde, farklı nitelikler sergilemektedir.



Bu yüzden 'Doğu Sorunu' araştırmacılar tarafından farklı temellere dayandırılarak farklı zamanlarda başlatılır.

Coğrafî olarak Doğu ve

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Avrupa

Batı terimlerinin neyi ifade ettiği bir kesinlik göstermezken, 'Doğu Sorunu' kavramı, daha da karmaşık bir yapı kazanır.

Bugün için, genel kabul görmüş şekliyle Doğu Sorunu, Batı ve Orta Avrupa'nın doğusundaki sorun ve çatışmalar için kullanılır. Bu kavram, Rusya için bir güney meselesi; Slavlar, Rumlar veya Araplar için bir bağımsızlık mücadelesi; Osmanlı İmparatorluğu için de, bir var olma kavgasını ifade ediyordu.

Osmanlı İmparatorluğu sorunun merkezindeydi ve 19. Yüzyıl'ın siyasî coğrafyası Doğu Sorunu'nda köklü bir değişimi ifade ediyordu.



2 'Doğu Sorunu' ne zaman başladı?

Doğu Sorunu'nun başlangıç tarihi hakkında, birçok farklı görüş vardır. Albert Sorel, "Türkler, Avrupa'ya ayak bastığı andan itibaren bir Doğu Sorunu meydana geldi" der.

Attilâ'nın V. Yüzyıl'ın ortalarında Avrupa'yı tehdit etmesi, Selçukluların 11. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Anadolu'yu fetihleri, Osmanlı'nın 14. Yüzyıl'ın ortalarında Rumeli'ye geçişi, 1683'teki II. Viyana Kuşatması bozgunu, 1699 Karlofça Antlaşması, 1736 Nemirov Kongresi, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması gibi olaylar, Doğu Sorunu'nun başlangıç tarihi olarak gösterilir.

Araştırmacıların çoğunluğu ise, Doğu Sorunu'nu 18. Yüzyıl'ın ikinci yarısından başlatırlar.

Dönemin büyük devletleri 1878'deki Berlin Antlaşması'nın ardından, Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü garanti etme politikasından vazgeçerek, ülkeyi parçalama sürecini başlattılar [üstte].

1683'teki II. Viyana Kuşatması bozgununu resmeden Batı kaynaklı bir tablo [solda]. Osmanlı'nın barış antlaşmalarında, heyetin başında 'reisülküttap' yer alırdı [sol sayfada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



1699'da Karlofça Antlaşması'nın yapıldığı Tuna kıyılarında kurulan antlaşma heyeti çadırları [sağda].

3 Doğu Sorunu'nda dönüm noktası nedir?

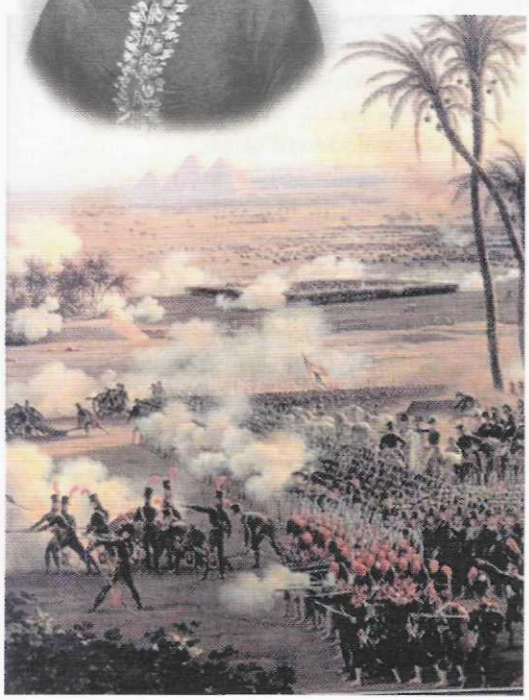
II. Viyana Kuşatması bozgunu, Doğu Sorunu'nun artık Batı için korkunun verdiği çaresizlikle ürpererek beklediği bir tehdit olmaktan çıktığını gösteriyordu. Osmanlı İmparatorluğu, 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması ile tarihinin en büyük toprak kayıplarını verdi.

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı, Doğu Sorunu'nda en önemli dönüm noktasıdır. Osmanlılar, bu savaşta, tarihinde ilk defa tek bir devlet karşısında büyük bir hezimete uğramıştı.

Napolyon döneminin Osmanlı padişahlarından III. Selim [sağda, ortada]. İtalyan kaynaklı bir illüstrasyonda Napolyon'un [altta] Kahire'yi ele geçirişi [en altta].



Savaşın sonunda Osmanlı, tarihinin en ağır anlaşmalarından olan Küçük Kaynarca Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı. Artık Doğu Sorunu'nda yeni ve en etkili aktör olarak, Rusya faktörü ortaya çıkmıştı.



4 Avusturya'nın rolü nasıl değişti?

Küçük Kaynarca Antlaşması üzerinden fazla bir zaman geçmeden, Rusya 1783'te Kırım'ı fiilen işgal etti. Kırım'ın geri alınması için 1787'de Rusya'ya savaş ilan edildi. Savaşın başlamasından iki yıl sonra, Avrupa'daki dengeleri alt üst edecek olan Fransız İhtilâli patlak verdi.



Avusturya, 1790'da Yaş Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi ve bu savaştan sonra Fransız İhtilâli'nin yaydığı milliyetçilik fikrinin de etkisiyle, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması yönünde bir dış politika takip etti.

Özellikle Rusya'nın Balkanlar'da Ortodoksluğu ve Slav milliyetçiliğini kullanarak Osmanlı aleyhine yayılmaya çalışması, Avusturya için de büyük bir tehlike oluşturuyordu.

Avusturya'nın savaştan çekilmesine rağmen Rus birlikleri önemli başarılar kazanmaya devam etti ve Osmanlı İmparatorluğu, özellikle Maçin'deki hezimetten sonra, İngiltere ve Prusya'nın aracılığı ile, 10 Ocak 1792'de Rusya ile Yaş Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı.

Bu antlaşma ile büyük toprak kaybına uğrayan Osmanlı, Kırım'ı geri alma hayallerini de kaybetmişti.

5 İngiltere ve Fransa soruna nasıl dahil oldu?

Rusya'ya karşı yapılan 1787-1791 Savaşı'nın Doğu Sorunu ile ilgili etkilerinden biri de, İngiltere'nin dış politikasında deği-

http://groups.google.com/group/merakediyorum



şikliğe neden olmasıydı. William Pitt'in İngiltere'de başbakan olmasıyla, ülkenin 'Doğu Politikası'nda önemli değişimler oldu.

Rusya'nın önce Karadeniz ve daha sonra Akdeniz'de hâkim olmak istemesini ticaret yolları için büyük bir tehlike olarak gören İngiltere, bu savaşla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması yönünde bir dış politika takip edecekti. İngiltere'nin bu dış politikası 93 Harbi'ne kadar devam edecekti.

Fransız İhtilâli ile Avrupa devletlerinin Doğu'ya olan ilgisi azalmış ve bu durum en çok Rusya'nın işine yaramıştı. Avrupa'nın Doğu'ya olan bu ilgisizliği fazla uzun sürmeyecek ve hızla yıldızı parlayan Napolyon, soluğu Mısır'da alacaktı.

Napolyon'un Mısır'ı işgali, Doğu Sorunu açısından birkaç noktada köklü değişiklikleri ifade eder. Dünya siyasetinde daha fazla söz sahibi olmaya başlayan Batı Avrupa devletleri Osmanlı topraklarını ilk defa doğrudan hâkimiyetleri altına almaya çalışıyordu.



Rusya ve İngiltere'nin desteğini alan Osmanlı, Fransa'yı durdurdu. Akkâ mağlubiyeti, Napolyon'un Doğu hayallerinin sonunu getirmişti. Napolyon, Mısır'ı terk etti.

6 Doğu Sorunu nasıl resmiyet kazandı?

Batı'yı adeta büyük bir savaş alanına çeviren Napolyon, Moskova Seferi'nde mağlup olunca, Avrupa devletleri, dengeleri tekrar kurmak için, Viyana'da bir kongre tertip ettiler.



Avusturya Başbakanı Metternich, Viyana Kongresi'ne Osmanlı İmparatorluğu'nu da davet etti; ama Bâbıâli bu davete olumsuz yanıt verdi. İngiltere de Osmanlı İmparatorluğu'nun kongreye katılmasını istemişti.

Avrupa devletleri bir Doğu Sorunu'nun varlığını bu kongre ile kabul ettiler; fakat meselenin nasıl çözüleceği konusunda bir anlaşma sağlayamadılar.

7 Yunan isyanının sorundaki yeri nedir?

Doğu Sorunu'na çok farklı bir boyut katan bir diğer önemli gelişme de, 1821'de Eflak ve Boğdan'da başlatılan Yunan isyanı ve ardından Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasıydı.

Batılı devletler, hâlâ Fransız İhtilâli'nin etkileriyle uğraştıklarından, Yunan isyanı gibi ayrılıkçı bir isyanı desteklemekte ilk başta tereddüt gösterdiler. Fakat Canning'in Dışişleri Bakanı olması üzerine İngiltere, Yunan isyanına destek vermeye karar verdi ve Rusya da İngiltere'nin yanında yer aldı. İngiliz, Fransız ve Rus donanması Navarin'de Osmanlı-Mısır donanmasını yaktı ve İbrahim Paşa'yla anlaşarak Mora'yı terketmesini sağladı. Osmanlı, 24 Nisan 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıdı.

Yunanistan devleti, Doğu Sorunu'nda yeni bir dönemin işaretçisiydi. Osmanlı hâkimiyetindeki Balkanlar'da bağımsız bir Yunanistan'ın kurulması, Balkan tarihinde de bir dönüm noktasıydı. İmparatorluk tarihinde ilk kez, kendi tebaası isyan ederek bir devlet kuruyordu.

Batı'nın baskısıyla bu tür bağımsızlıkçı isyanların artması, Osmanlı İmparatorluğu'nu birtakım önlemler almaya zorladı. Yeni düzenlemelerle bazı haklar tanınırken, 'Osmanlıcılık' fikri etrafında Osmanlı topraklarındaki bütün milletlerin bir arada tutulmasına çalışıldı.

Napolyon'la savaşa giren İngiltere'nin başbakanlarından William Pitt [solda].
Mora (Yunan) isyanı döneminin İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Canning [solda, ortada].
Avusturya Başbakanı Metternich [solda, en altta].

Kırım Savaşı devam ederken, 2 Mart 1855'te ölen Rus çarı I. Nikola'nın karikatürleri, ilk kez cephelere *muhabir* göndererek bir savaş izleyen Batı basınının başlıca konusuydu [altta].



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İtalyan kaynaklı bir karikatürde, Rusya ve Prusya bir taraftan; Avusturya, Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere öte taraftan, Berlin Antlaşması'nı çekiştiriyorlar [sağ sayfada, en üstte].

8 Mehmed Ali Paşa'nın fonksiyonu ne idi?



Mısır Valisi olan Kavalalı Mehmed Ali Paşa, valiliği süresince Mısır'a özellikle Fransa'dan uzmanlar getirerek modern bir ordu kurdu. Mora'daki isyan ile birlikte, Kavalalı çok geçmeden Doğu Sorunu'nun merkezine yerleşeceğinin işaretlerini vermişti.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa, bir alacak meselesi yüzünden 1832'de Suriye'yi işgal etmeye karar verdiğinde, İstanbul'la pamuk ipliğine bağlı olan ilişkileri tamamen koptu.

Kavalalı'nın oğlu İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusu, önce Suriye'yi işgal etti, daha sonra da Toroslar'ı aştı. Konya önlerinde Sadrazam Reşid Paşa'nın komuta ettiği Osmanlı askerlerini yendi ve sadrazamı da esir aldı. İbrahim Paşa'nın İstanbul'u alması için önünde hiçbir engel kalmamıştı.

II. Mahmud önce İngiltere'den, destek alamayınca da, Rusya'dan yardım istedi. Rus birliklerinin yardıma gelmesi ve İngiltere ile Fransa'nın baskıları sonucu, Kavalalı, 14 Mayıs 1833'te Kütahya Antlaşması'nı kabul etmek zorunda kaldı.

Osmanlı'nın Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'yı temsil eden Batı kaynaklı bir gravür ve renkli bir portre.

Beklenen savaş, 2 Nisan 1839'da II. Mahmud'un Mısır'a saldırı emrini vermesiyle başladı. Osmanlı ordusu Nizip önlerinde ağır bir şekilde yenilince, kozlar daha çok masa başında ve İngiltere ile Fransa arasında paylaşıldı.

Bu mücadele, 19. Yüzyıl'da Doğu Sorunu'nun aslında bir 'Batı Sorunu' olduğunu bir kez daha ortaya koydu.

Mısır meselesi ile Boğazlar konusu da Doğu Sorunu'nun en girift problemi olarak ortaya çıktı. 1833'te imzalanan Hünkâr İskelesi Antlaşması ile Rusya, Boğazlar'ı, kendi gemileri hariç, diğer ülkelerin gemilerine kapalı bir hale getirmişti; ama 1841 Londra Protokolü ile bu kazanımlarından vazgeçmek zorunda kaldı.

İngiltere'nin çabaları sonucu, 1841'de Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşme ile, Boğazlar barış zamanlarında bütün ülkelerin savaş gemilerine kapalı olacaktı.

Bosna-Hersek ve Bulgaristan'ın Avrupa devletleri tarafından Osmanlı'dan koparılmasını hicveden bir Fransız karikatürü [altta].

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa [sağda].

II. Mahmud [sağ sayfada, ortada].





9 Panslavizmin sorundaki yeri nedir?

Mısır meselesinin ikinci aşamasında İngiltere ile Rusya özellikle Fransa'nın Mısır'da güçlenmesini engellemek için yakın bir dış politika takip etmelerine rağmen, Avrupa'da kimin kiminle ittifak edeceği belli olmadığından, bu birliktelik Kırım Harbi'nin patlak vermesiyle bir düşmanlığa dönüştü.

Doğu Sorunu'nun en önemli dönüm noktalarından biri de 1853'te başlayan Kırım Harbi idi.

Kırım Harbi Balkanlar, Kafkaslar ve Kırım'da devam etti ve savaşın sonunda Ruslar ağır bir şekilde yenildiler.

Kırım Harbi, Rusya'nın Karadeniz'e hâkim olma emellerine kısa bir süreliğine

http://groups.google.com/group/merakediyorum

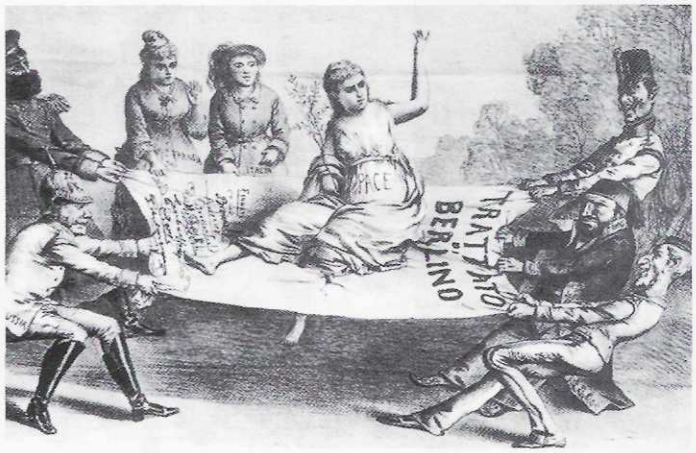
engel oldu ve Rusya yönünü Orta Asya'ya çevirdi.

Kırım Harbi ile Karadeniz'deki hâkimiyeti ortadan kalkan Rusya bunu ilk fırsatta telafi etmek için uygun şartları kollamaya başladı. Beklediği fırsat Fransa'nın Prusya karşısında Metz'de 1870'de kesin bir şekilde yenilmesiyle doğdu. Bu savaştan sonra Alman İmparatorluğu'nun kurulması Avrupa'nın iç dengesini alt üst etti ve bu büyük değişiklik Doğu Sorunu'na Avrupa devletlerinin bakış açılarını da değiştirdi. Almanya faktörünün ortaya çıkması Osmanlı İmparatorluğu'na yeni bir denge unsuru olarak bu devlet ile ilişkilerini geliştirmesine imkân sağladı.

Alman birliği, Panslavizm düşüncesinin de hararetle savunulmasına neden oldu. Alman birliği karşısında bir Slav birliği kurulmalıydı; ama kurulacak olan Slav birliğinin niteliği konusunda bir anlaşma sağlanamadı.

10 Balkanlar'da sorun, nasıl şekillendi?

Balkanlar patlamaya hazır bir bomba haline gelmişti. İlk olay 1875'te, Hersek ayaklanması ile ortaya çıktı ve bu ayaklanmayı fırsat bilen Sırbistan ile Karadağ, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etti.



Balkanlar'da yaşanan olaylar daha sonraki büyük mücadelelerin ve '93 Harbi' diye anılan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın habercisiydi.



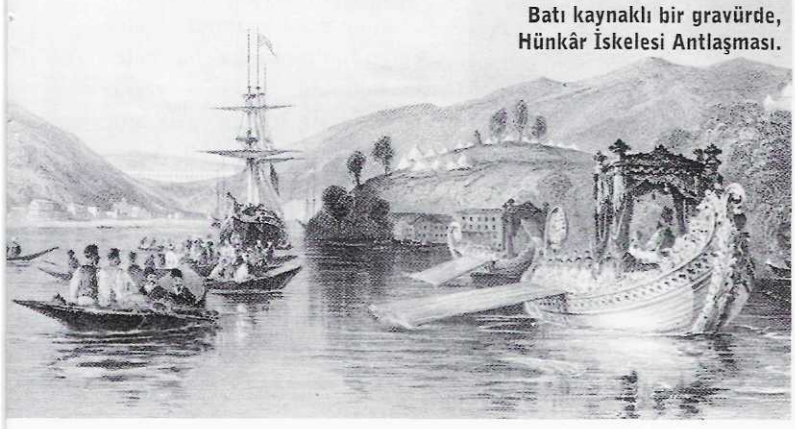
Tersane Konferansı ve ardından Londra'da alınan kararlar Osmanlı Meclis-i Mebusanı tarafından reddedilince Rusya, Balkan milletlerinin haklarını koruma bahanesiyle Osmanlı'ya savaş ilan etti. Panslavizm, Ayastefonos'ta kazandığı üstün durumdan, Berlin Antlaşması ile vazgeçmek zorunda kaldı; ama 13 Haziran 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması da, yeni savaşlara gebe bir antlaşma idi.

93 Harbi'nin Doğu Sorunu'nda yarattığı dönüm noktalarından biri de, İngiltere ve Avusturya'nın artık Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması yönündeki politikalarından vazgeçmesiydi.

İlk olarak Avusturya, Bosna-Hersek'i topraklarına kattı. Avusturya'nın Balkanlar'a doğrudan hâkim olmak için mücadele etmeye başlaması ise, I. Dünya Savaşı'na giden yolu araladı...

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'na giden yolu aralayan Berlin Antlaşması'na ilk yanıt, Bulgarlardan geldi ve Doğu Rumeli'de bir Bulgar isyanı başlatıldı.

Balkan ülkeleri arasında yoğun bir rekabet başladı. Artık Doğu Sorunu, Osmanlı topraklarının parsel parsel bölüşülmesi meselesi haline geldi. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun çekildiği bölgelerde çok farklı devletlerin birbiriyle çatışan çıkarlarının olması, gerilimi arttırdı ve nihayet Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı gibi dünya tarihinin en kanlı savaşlarının yaşanmasına yol açıldı. ■



Batı kaynaklı bir gravürde, Hünkâr İskelesi Antlaşması.

BİBLİYOGRAFYA

- Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914), Ankara 1999
- Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994
- İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, IV. İstanbul 1972
- "Doğu Meselesi", Türk Ansiklopedisi, XIII, 443-452
- Halil İnalcık, "Doğu Sorunu", Aylık Dergi, II/19, (Kasım 1945), s. 602-604
- Akdes Nimet Kurat, "Panislavizm", AÜDTCF Dergisi, XI, sayı:2-4, Haziran-Aralık 1953, s.241-278
- Cevdet Küçük, "Doğu Sorunu Hakkında Önemli Bir Vesika", Tarih Dergisi, sayı: 32 (İstanbul 1979), s. 607-638
- İlber Ortaylı, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul 2002
- Ivan Parvev, Habsburg and Ottomans Between Vienna and Belgrade (1683-1739), New York 1995
- Midhat Sertoğlu vd., Mufassal Osmanlı Tarihi, VI, İstanbul 1972
- Matthew Smith Anderson, Doğu Sorunu, 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme, çev. İdil Eser, İstanbul 2000

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Trak krallarının hazineleri...

Troya'ya yeni rakip!

Son yıllarda Bulgaristan'da yapılan arkeolojik kazılar, Balkan Yarımadası'nın en eski sakinleri Traklar hakkında yeni bulgular ortaya koyarken, Avrupa basınında da, "Avrupa'nın ilk gelişmiş uygarlığı burada filizlendi" şeklinde yeni bir 'tarih rüzgârı' estiriyor.



MİNE HAKSAL

Karadeniz kıyısındaki Varna kenti civarında, 1971 yılında 294 mezar barındıran bir nekropol bulunur. M.Ö. 5 ve 4. binyıllardan kalan bu nekropol bilinmedik bir uygarlığı gün ışığına çıkarır.

Mezar içlerindeki 3 bin altın buluntu o dönemin kuyumcularının pek hünerli olduklarının kanıtıdır. Bütün o bileziklerin, diademlerin, iğnelerin ve asaların güçlü ve zengin bir soylu sınıfı bulunan örgütlü bir topluluğa ait olduğu düşünülmektedir...



1971'den bu yana tüm Bulgaristan'da, gümüş ve som altından paha biçilmez objeler içeren daha başka hazineler de bulundu. M.Ö. 5 ve 3. Yüzyıl'a ait 30'dan fazla anıt mezar ortaya çıkartıldı. Aslında bunlardan ilki, daha da önce, 1944'te Kazanlık'ta bulunan mezardır; geçmişten günümüze gayet iyi korunmuştur ve hali hazırda, bu yöreye ait ender sanat şaheserlerinden biri olmaya devam etmektedir...

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Prof. Kitov'un bulduğu ve Odrysler'in hükümdarı büyük Trak kralı Teres'e ait olduğu belirlenen som altından maske [altta]. Homeros'un İlyada Destanı'nda adı geçen bir başka efsanevî Trak kralı da Lykurgos idi. Destana göre Lykurgos, Dionysos kültünü yasakladığı için, bu tanrı tarafından cezalandırılmıştı [solda; renkli bir duvar freskinde, Lykurgos'un cezalandırılması].

Anlaşılan o ki, Mısır, Filistin ve Önasya topraklarında birtakım uygarlıklar etrafa ışık saçarken Balkanlar'da da aynı şekilde parlak bir uygarlık yaşanıyordu.

Roma hâkimiyeti altında büyük ölçüde zayıflayan, Slavların ve Bulgarların gelmesiyle birlikte, hepten silinen bir uygarlıktı bu... Sözlü kültüre dayandığından, zaman içinde sesi pek duyulmaz olan bu uygarlığın tarihi, yeni keşiflerle birlikte yavaş yavaş su yüzüne çıkıyor.



Troya ve Troya Savaşı Batı dünyasının Antik döneminde de büyük bir üne sahipti: Pompei duvar fresklerinde bir Troya Savaşı sahnesi; Priamos oğlu Hektor'un cesedini almak için Akhilleus'a yalvarıyor [solda].

Bu açıdan 2004 çok önemli bir yıl olmuştur: Trak kabilesi Odrysler'in kraliyet başkentlerinden Seuthopolis'in kalıntıları yakınında, Şipka köyüne iki kilometre mesafede, Prof. Georgi Kitov başkanlığında verimli kazılar yapılmıştır.

Etrafı çevreleyen ve coğrafî olarak Bulgaristan'ın ortasında yer alan güzel isimli Güller Vadisi (Gülovası) aslında bir Trak 'Krallar Vadisi'

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



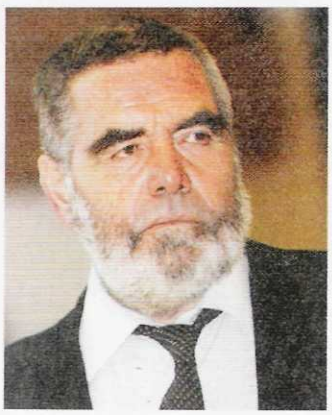
1990'dan beri Bulgaristan Bilimler Akademisi'nin Arkeoloji Kurulu'na başkanlık eden Georgi Kitov [sağda] ve ekibi, 2004'te Güller Vadisi'nde III. Seuthes'e (M.Ö. 4. Yüzyıl) ait bir maske bulurlar [sağ altta]. Aynı ekip, dört yıl önce de yine Güller Vadisi'nde, bir Trak freskini ortaya çıkarmıştı [üstte].

idi... Nekropoldeki bin 500 mezardan pek azı yağmacıların elinden kurtulmuş olsa da, Prof. Kitov ve meslektaşlarının şansı yaver gitmiş ve beş Trak mezar yapısı gün ışığına çıkarılmıştır. Bu yapılardan birinin içinde, 24 asırlık bir tapınak yer almaktadır; bir diğerinde de, M.Ö. 4. Yüzyıl'a ait ilk tuğla mezar bulunmaktadır...

Kazı başkanı Prof. Georgi Kitov, tümülüsteki mezar odasının eşiğinde, ölülere saygı belirtisi olarak, yere kırmızı şarap serper: Trakların ölü ayinlerinden kalma bir Bulgar geleneğidir bu...

Arkeologlar akşama doğru, ölünün başının bulunması gereken yerde yüzü toprağa dönük 690 gram som altından bir maske bulurlar. Bu buluntu büyük yankı uyandırır. Çünkü sadece Eski Mısır firavunları ile Miken ve Trak kralları 'öbür dünyaya' bu türden maskelerle giderlerdi... Ancak bu maske diğerlerinden farklı idi; ölümü değil, yaşamı kutsamaktaydı.

Prof. Kitov, bu maskenin M.Ö. 5. Yüzyıl'da Odrysler'in Aşağı Tuna'dan Ege Denizi'ne, Karadeniz'den Makedonya'ya uzanan krallığını kuran büyük Kral Teres'e ait olabileceğini düşünür.



Odrys devleti askerî ve ekonomik gücüyle Atina da dâhil olmak üzere, tüm komşularının gözünü korkutan bir devlettir... Ölünün eşyaları arasında 144 ok ucunun yanı sıra, 4 mızrak demiri, bir kılıç ve bir de, olduğu gibi korunmuş bronzdan bir zırh vardır; zırhın iki parçası, sırt ve göğüs kısımları demir plakalarla birbirine tutturulmuştur.

Üzerinde kürek çeken bir Olimpiyat atletinin tasviri bulunan 20 gramlık Grek yapımı bir altın yüzük ve tabanı düz iki kulplu bir gümüş kupa da mezardan çıkan buluntular arasındadır.

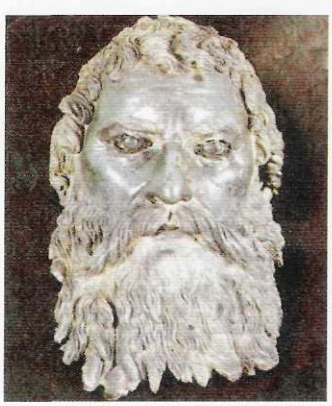
Mezarda bütün bir iskelet yoktur, Orphik ayinle gömülmüş olması muhtemel, parçalara ayrılmış bir bedene ait kemikler vardır. Ozan, kâhin, büyücü Orpheus'un soyundan gelen, 'Yer' ile 'Gök' çocukları Traklar ölümden sonraki yaşama inanırlardı...

Yine 2004 yılının Eylül ayında, aynı ekip bu defa birkaç kilometre ötede, Büyük Kosmatka tümülüsünde Odrys kralı III. Seuthes'e (M.Ö. 4. Yüzyıl) ait olduğu tahmin edilen bir anıt mezar bulur.

Mezar girişinde, gerçek insan boyutundaki bir heykelden kopartılmış olma ihtimali yüksek, son derece etkileyici bakışlı, tunçtan bir kafa karşılar onları: Uzun sakallı, açık alınlı, gözleri yarı değerli taşlardan yapılma bu başın kral III. Seuthes'i temsil ettiği, mezarda bulunan ve üzerine "III. Seuthes'in malı" ibaresi düşülmüş bir şarap kupası ve küçük bir testiyle de kanıtlanır...

Tam 60 tonluk granit bir blok içine oyulmuş mezar odasına, 13 metrelik bir galeriden geçilerek varılır. Kadın başlarıyla bezeli iki mermer kapısı vardır mezarın... Sadece bir saatlik bir süre içinde, tam 73 buluntu, mezar odasındaki yaklaşık 2 bin 500 yıllık uykusundan uyanıp gün ışığıyla buluşur.

Bu buluntuların 20 tanesi altındır ve ağırlıkları 4 kiloyu bulur; aralarında bir de yarım kilodan fazla çeken Dionysos simgesi asma sarmaşığıyla bezeli bir taç vardır.



http://groups.google.com/group/merakediyorum

Bu buluntu, Trakların mazisinin daha eskiye dayandığını göstermekte ve Dionysos'un Trak tanrılarının en tepesinde yer aldığı tezini güçlendirmektedir... Kral mezarı olarak tescillenmiş tek yapı olma özelliğine sahip 'Büyük Kosmatka Anıt Mezarı' günümüze dek bulunmuş en önemli Trak sitlerinden birini oluşturmaktadır.

Prof. Kitov, mezar odasına giden uzun galerinin toprak ve taşlarla doldurulmuş olmasından yola çıkarak, "Burasının, ilk başta kutsal kabul edildiği halde sonradan, bilinmeyen nedenlerden ötürü, kutsallığını yitirdiğini ve terk edildiğini" ileri sürüyor.

1993'te bulunan Ostruça tümülüsündeki anıt mezarın 43 sahneden oluşan tavan fresklerinde de, III. Seuthes'in dönemine denk düşen ve M.Ö. 4. Yüzyıl'ın ikinci yarısında hüküm sürmüş hanedanın öyküsü anlatılır.

Kitov'un çalışma arkadaşı restoratör ressam Dora Petkova'nın bildirdiğine göre, geometrik motiflerin yer aldığı tavan, üç seviye ihtiva eder: Altta hanedanın geçmişi, ara seviyede aile fertlerinin portreleriyle resimlendirilmiş o zamanki durumu anlatılmaktadır; üst seviye ise 'öbür dünya' için ayrılmıştır...

2000 yılı Ağustos'unda da, Plovdiv bölgesindeki Starossel'de, Balkan Yarımadası'nın M.Ö. 6 ve 5. yüzyıllarına dayanan en etkileyici kült merkezlerinden birini ortaya çıkarırlar. Coğrafî konumu ve boyutlarının büyüklüğü itibariyle, burasının, krallığın başlıca dinî merkezi olduğunu düşünmek mümkündür...

2000 yılının Aralık ayında, Kitov'un ekibini yeni bir coşku sarar: Aleksandrovo'da



bulunan anıt mezarın duvarları, olağanüstü fresklerle kaplıdır. "Traklar hakkında bildiğimiz her şey şimdi bu duvarlarda karşımıza çıkıyor" diye açıklayacaktır Kitov. Renkler olduğu gibi korunmuştur: Toprak rengi fon üzerinde dans eden kırmızılar, maviler, sarılar ve siyahlar...



Fresklerdeki silahlı savaşçılar, av sahneleri, bitkiler unutulmuş bir dünyadan çıkıp gelmiştir... Ama Kitov ve çalışma arkadaşları bilmektedirler ki, Trak Kralları Vadisi henüz sırlarının tümünü açığa vurmamıştır.

Nitekim Bulgaristan'daki 60 bin Trak tümülüsünden sadece bin kadarına ulaşılmış; ulaşılan bu bin tümülüsün de, sadece 11'inde mezar bulunmuştur...

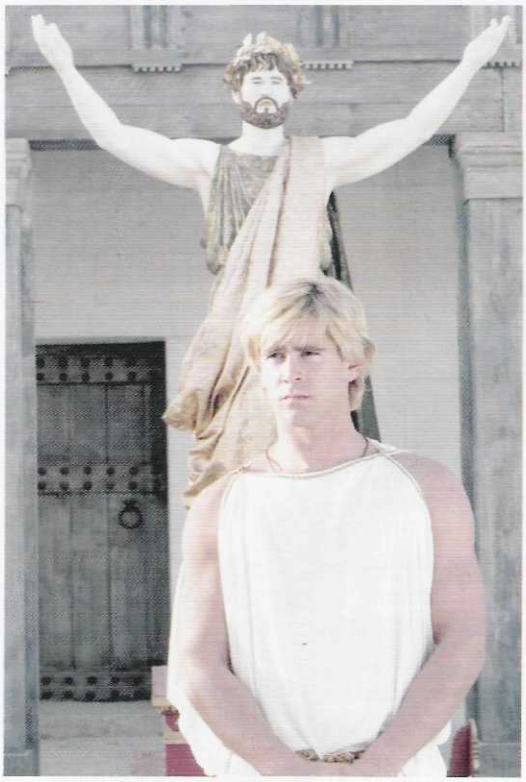
Prof. Nikolay Ovçarov başkanlığındaki ikinci bir arkeolog ekibi de, Rodop Dağları'nın doğu kesiminde çalışma yürütür.

Ovçarov 1983'ten beri bölgeyi taramaktadır. Nihayet 2000 yazında, ısrarlı çabalarının meyvesini alır: Kırcali'ye 15 kilometre uzaklıkta, Traklar'ın antik kenti 7 bin yıllık Kutsal Perperikon'u bulur. Sarp kaya duvarlarının eteğinde 12 bin metrekarelik bir alanı çevreleyen surlar, Rodop Dağları'ndaki en önemli yapı-

Prof. Nikolay Ovçarov'un [en üstte] 2000 yılının yaz aylarında, Perperikon yakınında bulduğu 7 bin yıllık 'tepe' sunağı [üstte], efsanevî Orpheus'un [sol altta] mezarı olabileceği gibi Kral Rhesos'un da olabilir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Oliver Stone'un 'İskender' filminde Büyük İskender, sefere çıkmadan önce Dionysos Sunağı'nın önünde [üstte].



lar arasındadır. Kentin dışında birçok saray yer alır; Büyük İskender'in dünyayı fethetmek üzere yola koyulmadan önce kehanet merkezi olarak uğradığı ünlü oval Dionysos Sunağı da buradadır...

'L' biçimindeki ana saray 40 odalıdır; en az üç kademe üzerinde yer alan bu odalardan 13'ü ve keza iki galeri, halen görülebilir durumdadır. 25 metreye 6 metre boyutlarındaki taht odası, Perperikon'un Odrys kralı Teres ve oğlu Sitalkes zamanında önemli bir rol oynamış olabileceği, hatta belki de kraliyet başkentlerinden biri olduğu varsayımını güçlendirir mahiyettedir.

Trak kralları, Yer ile Gök'ün oğulları olarak, tıpkı güneş gibi krallıklarını en uç bölgelerine dek aydınlatabilmek için, farklı farklı yerlerde ikamet ederler.

Kutsal Perperikon'un tarihi, aslında çok daha eskilere dayanır. M.Ö. 5. binyılda kült alanı olarak mevcuttur ve bunu izleyen üç bin yıl boyunca da faaliyetini korur.

Nitekim çevredeki dağlara dağılmış yüzlerce sunak bunu kanıtlar. Örneğin 2003'te bulunan kaya duvarına oyulmuş Dionysos Sunağı da bunlardan biridir. Yapıların ise M.Ö. 18 ile 12. Yüzyıl arasında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

2004 yazında aynı arkeoloji ekibi, kısmen kaya içine oyulmuş yeni bir yapıyı gün ışığına çıkarır. 25 metre uzunluğunda, 7 metre genişliğindeki bu yapı hiçbir dolgu malzemesi kullanılmadan, blok taşlardan yapılmıştır. Su tahliye kanallarından birinin tıkanmasına yol açan birikinti, son Tunç Çağı dönemine kadar uzanır.



Bulgaristan'da ilk kez, lineer-A yazısıyla [Minos uygarlığına atfedilen kil tabletler üzerindeki hiyeroglif yazı] yazılmış bir yazıtın bulunması, Trakya'nın bu kesiminde yaşayanlarla komşu Ege havzası sakinleri arasındaki alışverişi gündeme getirir.

Prof. Ovçarov, birçok çanak çömlekte ve diğer objelerde bariz bir Girit ve Miken etkisi görüldüğünü belirtir. Bu etki, bölgeye has özgün bir Trak kültürünün ortaya çıkmasında da kendini gösterir.



Son olarak Ağustos 2005'te Sofya'nın 120 km doğusundaki Dabane'de yapılan kazılarda, arkeolog Daniela Agre'nin, bir Trakya kralı mezarında bulduğu riton [sağ üstte]. Arkeolog Agre, mezarda bulunan altın yüzüğü gösteriyor [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Bütün veriler Perperikon'un M.Ö. 18 ile 12. Yüzyıl arasında, Troya ve Miken gibi en güçlü dönemini yaşadığını düşündürür. Birkaç binyıllık bir uygarlık, tarihin birbirini izleyen tabakaları altında... Ve kent 120 kişilik kazı ekibinin gözü önünde yeniden oluşmaktadır...

Yine 2004 yazında, antik kente pek uzak olmayan bir yerde, Prof. Ovçarov ikinci bir keşifte bulunur, kendi tabiriyle bir "mücevher"dir bulduğu: 7 bin yıllık bir 'tepe' sunağı... Küçük bir dağın doruğunda üstü kesilip atılmış bir piramit görünümündeki heybetli kaya, aslında olağanüstü bir açıkhava anıt mezarıdır...

Yarım ay biçiminde bir çukur birinci mezara açılır; muhtemelen bir zamanlar ölünün onuruna bırakılmış birkaç obje ya da tasvirin bulunduğu dört köşe oyuk boştur; dokuz basamakla üst platoya çıkılır.

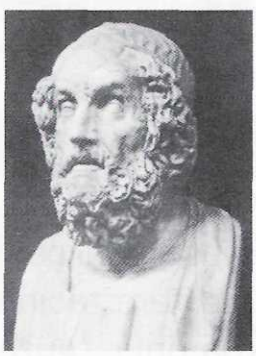
Yerin gökle buluştuğu bu noktada, kaya kazılarak garip bir lahit oluşturulmuştur. Lahit kapağından da, içindekilerden de eser yoktur; bunların uzunca bir zaman önce kayıplara karıştığı bellidir.

Eşi benzeri olmayan bu mezarın kime ait olduğu merak edilir... Prof. Venedikov'un 1930'lu yıllardan itibaren ileri sürdüğü Orpheus'un mezarının yer ile göğün buluştuğu kayalık bir tepede olması gerektiği varsayımını göz ardı etmez Ovçarov... Ancak Homeros'un İlyada destanında sözünü ettiği efsanevî kral Rhesos'un da bu lahdin sakini olabileceğini düşünür... Kazılar devam etmekte...



Troya, uluslararası gündemin baş sıralarındaydı

'Troy' filmi dışında, 2000'li yıllarda Troya, kültür dünyasının da gündemindeydi: Mart 2001'de 'Troia-Düşler ve Gerçek' adıyla Stuttgart'ta açılan sergi, Avrupa'da 2001'in olayı oldu. İstanbul'da da 2002-2003'de gerçekleştirilen 'Troya: Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk' sergisi uzun süre konuşuldu.



Bu arada, Temmuz 2005'te bu kez Zlatinitsa kenti yakınlarında, Trakya kral-larına ait olduğu düşünülen bir mezar içinde, altın, gümüş ve bronz eşyalar bulundu.

Ağustos'ta ise, Sofya'nın 120 km doğusundaki Dabane'de, M.Ö. 4100-4200 yıllarına ait, 15 bin parçalık bir hazine gün ışığına çıkarıldı. Bulgaristan Ulusal Tarih Müzesi'nin müdürü Bozhidar Dimitrov da dünya basınına, bu buluntuların, tüm Avrupa ve Yakın Doğu'daki tek rakibinin, Troya'da bulunan hazineler olduğu yönünde demeçler vermeye başladı...

Bütün bu gelişmeler ise, Batı basınına şimdilik, "Bulgaristan arkeolojinin yeni Eldorado'su oluyor" tarzı yorumlar ya da "Traklar Avrupa'nın ilk gelişmiş uygarlığı" şeklindeki genellemelerle yansıyor.



Homeros'un [solda, ortada] İlyada Destanı'nın kahramanları: Agamemnon, Akhilleus, Nestor, Odysseus, Diomedes, Paris ve Menelaos [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Selin İşcan (Nany), Ayça Telırmak (Kraliçe Elizabeth) ve Filiz Kutlar (Mary Stuart); İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda bu sezon oynanan 'Mary Stuart'ta.

'Mary Stuart' oyunu ile gündeme gelen...

Kraliçeler ve komplolar

İskoçya ve Fransa Kraliçesi olan Mary Stuart İngiltere tacına da göz koymuştu; ama onun 'güzel fakat fazla akıllı olmadığını' yazan tarihçiler, Elizabeth'in tuzağına düşüşünü de anlatacaklardı.

M. Tanju Akad

İngiltere tarihinin en çalkantılı dönemini 'Üç Kraliçenin Öyküsü' diye adlandırabiliriz. Kardeşler birbirini boğazlıyor; Katolikler ve Protestanlar, 'bir sizden bir bizden' sırayla, odun yığınları üzerinde yakılıyor; isyanların ve komploların ardı arkası kesilmiyor...

Dickens, Fransız İhtilâli yıllarını anlatırken, "Zamanların en iyisi ve zamanların en kötüsüydü," diye söze başlar. 'Elizabeth Dönemi' ise, sadece en kötüsüydü. Tam da bu dönemin yazarı olan Shakespeare, başlı başına bu felaketli dönemin trajedilerinden beslenmiştir. O dönemde trajedi, günlük hayatın ta kendisiydi!..

İskoçya kralının kızı Mary Stuart, 1542 yılında dünyaya gözlerini açarken, İngiltere kralı VIII. Henry, beşinci karısının kafasını uçurtup altıncısı ile evlenmeye hazırlanıyordu.

İskoçya kralı V. James ile Lorrainli Mary'nin kızı Mary Stuart, babasının ölümü üzerine, daha yedi günlük iken, İskoçya kraliçesi oldu; ama annesi, onu dayılarının ülkesine götürdü ve Mary'nin çocukluğu Fransa'da geçti.

İskoçya'nın sürgündeki liderleri, Mary'i çocukluğundan itibaren denetimleri altına alıp kullanmaya çalıştılar.

İngiliz ve Fransız taraftarı İskoç fraksiyonları arasındaki çatışmalar, iki yüzyıl daha sürecek ve isyanlar birbirini izleyecekti...

http://groups.google.com/group/merakediyorum







Döneminin bir tablosunda Mary Stuart [solda]. I. Elizabeth'in Zuccaro tarafından yapılmış olan ve bugün Sienna Müzesi'nde yer alan bir tablosu [sol altta]. Yine döneminin bir tablosunda Mary Tudor [altta].

Mary 1558'in Nisan ayında Fransa veliaht prensi Francis ile evlendiği zaman, henüz on altı yaşında idi. Ertesi yılın Temmuz ayında, Fransa kraliçesi oldu. Böylece on sekizini doldurmadan, iki ülkenin kraliçesi olmuştu. Ancak bu durum, üçüncü bir kraliçelik peşinde hayatını yitirmesine engel olmayacaktı... Kaldı ki, Katoliklerin gözünde, o zaten 'İngiltere kraliçesi' olarak kabul ediliyordu. Bunu anlamak için, tekrar VIII. Henry dönemine gidelim...

16. Yüzyıl, Avrupa'da büyük din savaşlarının başlamasına sahne olur. Rönesans düşüncesi Katolik dogmalarının sorgulanmasını ve dolayısıyla reformu kaçınılmaz kılar.

Avrupa'da Luther ve Calvin'in sözcülüğünü üstlendikleri yeni akımların, eskileriyle bir arada barınabilmesi, ancak Otuz Yıl Savaşları'nda (1618-48), Avrupa nüfusunun dörtte birinin yok olması sonucu gerçekleşebilecekti... İngiltere de bu sarsıntılardan payını almış, bölünmüş, çatışmalar ve idamlar hızlanmıştı.

1509'dan 1547'ye kadar, İngiltere kralı olan VIII. Henry'nin yönetimi bu çatışmaların açılış perdelerine sahne oldu. Henry önce Katolikliği savunmuş, sonra evliliğini iptal etmeyi reddeden papa ve piskoposlarıyla bozuşup giderek, Protestan öğretisine yaklaşmaya başlamıştı.

Bu arada kilise mallarına el konması, ayrılıkları derinleştirmiş; kilise arazilerinden zenginleşen aristokratlar ve burjuvazi de, Protestanları desteklemeye başlamıştı.

Bu çatışmaların ülkeyi yıpratması üzerine, Parlamento 1534'te Kral'a, yeni millî Anglikan Kilisesi'nin şefi olarak, kilise ve devlet üzerinde kesin yetki veren 'Üstünlük Yasası'nı kabul etti.

Vatikan ile kopuş için, büyük bir adım atılmış gibi görünüyordu; ama İngiltere'de Katolikler de henüz son sözlerini söylememişlerdi...

Henry son yıllarında ülser ve frenginin kendisini yiyip bitirdiğini hissedince, veraset için bir liste yaptı: İlk sırada, Jane Seymour'dan olan oğlu



Mary Stuart, İskoçya kralı V. James ile Lorrainli Mary'nin kızı idi [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Dul kalan Mary Stuart, Fransa'daki Saint-Barthélemy Katliamı'nın düzenleyicilerinden olan kayınvalidesi Medici'li Catherine'in [sağda; 19. Yüzyıl'da yapılan ve katliamı temsil eden bir tabloda] **baskısı altında yaşamaya başladı.**

Edward; ikinci sırada, Aragonlu Catherine'den olan kızı Mary Tudor ve üçüncü sırada da, Anne Boleyn'den olan kızı Elizabeth vardı. Listeyi burada kesti, çünkü dördüncü sıradaki Mary Stuart'ı istemiyordu.

1547'de VI. Edward tahta oturtulunca, Kraliyet Konseyi naip olarak dayısı Edward Seymour'u seçti. O sırada İngilizler ile savaşan Fransızlar, beş yaşındaki Mary Stuart'ın adını kullanarak İskoçları isyana sürüklediler.

Somerset, İskoçları yendi; ama kardeşi Thomas Seymour, VI. Edward'ın sağlıksızlığını göz önüne alarak, tahta geçmek için komplolara başladı: Önce Mary Tudor'a, sonra da Elizabeth'e kur yaptı.

Amirallik Lordu olarak hazineden çaldığı paralar ile korsanlardan topladığı ganimetleri kullanarak silah biriktirmeye başladı. Komplosu or-



VIII. Henry'den sonra İngiltere kralı olan VI. Edward'ın annesi Jane Seymour [sağda].

Sinemadaki Elizabeth İngiltere'si



Mary Stuart, Mary Tudor ve Elizabeth'in yaşamları daima edebiyat ve gösteri dünyasının 'favori' konuları arasında oldular. Elizabeth'in bizzat kendisi, Shakespeare'e *[sağda]* babasının hayatını anlatan bir eser sipariş etti. 'VIII. Henry' adını taşıyan bu dram; Henry'nin Aragonlu Catherine'den boşandığı günlerden, Elizabeth'in tahta

http://groups.google.com/group/merakediyorum





taya çıkınca da, 1549'da idam edildi.

Naip Somerset ise, aşırı ezilen fakirlere karşı ılımlı tutumu nedeniyle asilzadelerin öfkesini çekince, düşürülüp Londra Kulesi'ne kapatıldı. Edward döneminin sonraki dört yılı, Kral'ın kendisinin Katolik olmasına rağmen, güç dengeleri nedeniyle Protestanları tutan Warwick'in koruyuculuğunda geçti. Aristokratların ve zengin tabakanın politikaları çok açıkça desteklendi ve Katoliklere yapılan zulüm arttı.

Edward 1553'te ölünce, İngiltere'deki karışıklık daha da arttı. Aragonlu Catherine'in kızı Mary Tudor, Katolik olduğu için, tahttan feragati istendi.

Babası yeniden evlenince, Mary Tudor annesiyle sürgüne gönderilmiş, piç denilmiş, Elizabeth'in doğmasından sonra çok kötü muamelelere maruz kalmıştı. Ancak Katoliklerin desteğiyle tahta çıktı ve 1558'de ölünceye kadar, art arda darbelerle uğraştı.

İspanya veliaht prensi II. Felipe ile başarısız evliliği tepkileri artırdı, ancak ortaya bir veliaht çıkmayınca, Mary'nin

Kraliçe Elizabeth döneminde siyasî mahkûmlar için kullanılan Londra Kulesi [üstte]. VII. Henry'nin kızı Mary Tudor'un annesi Aragonlu Catherine'in bir tablosu [sol üstte].

çıkışına kadar olan dönemi konu edinir... Sinemada Mary Stuart'ı işlemiş ilk filmlerden biri, 1936 yılında çekilen 'Mary of Scotland' adlı yapımdır *[solda]*. Başrollerde, Katherine Hepburn ve Frederic Marc yer alırlar. 1971'de çekilen 'Mary, Queen of Scots' adlı filmde ise, Vanessa Redgrave ile Nigel Davenport başrollerdedir. Bu filmde Elizabeth'i oynayan Glenda Jackson da, son derece başarılı bir performans sergiler... Jackson aynı dönemde, 'Elizabeth R.' adlı bir dizide de başrolü oynamış ve sinema tarihindeki en başarılı Elizabeth'lerden biri olmuştur... Konuyla ilgili çok sayıdaki yapımdan belki de ilki, 1911'de Sarah Bernhard'ın oynadığı 'The Lives of Queen Elizabeth' adlı sessiz filmdi... 1953'de Jean Simmons ile Stewart Granger'in rol aldıkları 'The Young Bess' de önemli yapıtlar arasındadır. Sinema tarihinin diğer bir unutulmaz Elizabeth'i ise, Bette Davis'dir. Davis bu rolü ilk kez 1939'da 'The Private Lives of Elizabeth Essex' adlı filmde oynamış; ikinci kez de, 1955 yapımı 'The Virgin Queen' adlı filmde aynı başarıyı tekrarlamıştır.

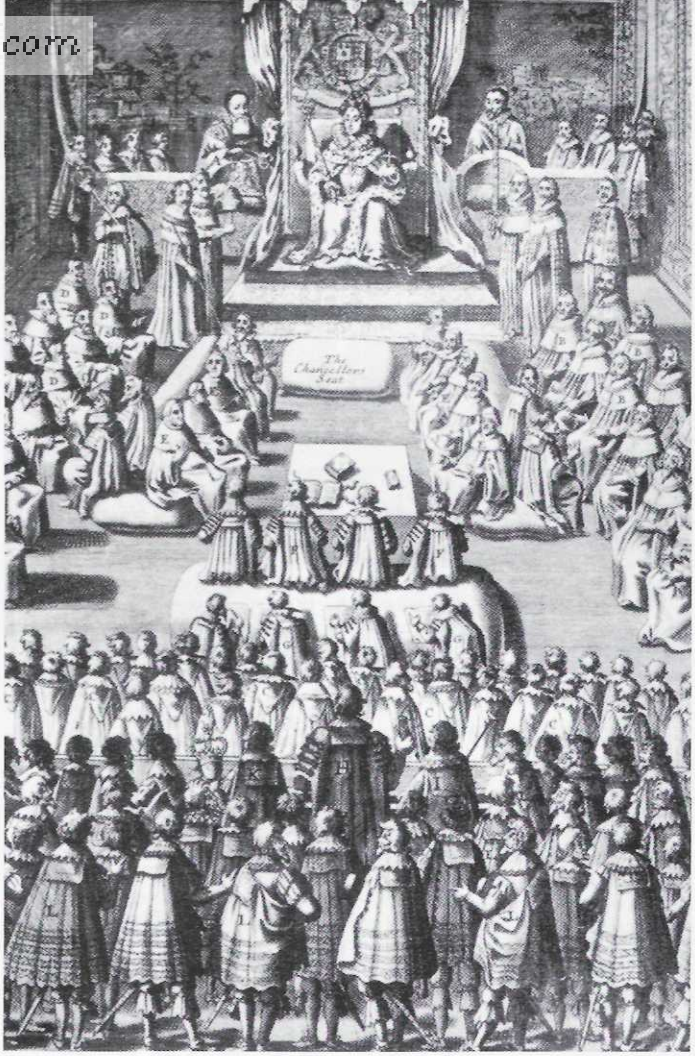




Holbein'in, Windsor Şatosu'nda yer alan bir 'VIII. Henry' tablosu [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Kraliçe Elizabeth, parlamentoda [sağda]: Gerek Kraliçe'nin gerek lordların ve hükümet sorumlularının oturuş biçimleri gravürde ayrıntılı bir şekilde resmediliyor [en sağda].



Kraliçe Elizabeth, adına darp edilmiş paranın iki yüzü [sağda].



aynı zamanda 'İspanya Kraliçesi' olma hülyaları yarım kaldı ve Felipe onu terk edip gitti.

O yıllarda politik evlilikler yapan asilzadelerin, aşkı başka yerde aramaları, yadırganacak bir davranış sayılmıyordu. İspanyollar İngiltere'yi Katolik saflara çekmeye çalışıyor; Mary ise, Amerika kolonilerinden Napoli ve Hollanda'ya kadar uzanan büyük topraklarda Katolik İspanya ile politik ve dinî birlik hayalleri kuruyordu.

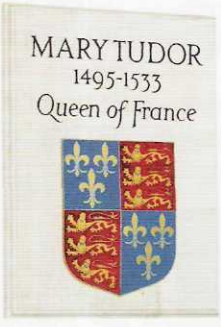
Felipe gidince, Mary'nin hem politik hem de kişisel hayalleri yıkıldı. İlk başta ılımlıydı; ama yıprandıkça sertleşti, komplocuları ve Protestan din adamlarını idama başlayınca, 'Bloody Mary' (Kanlı Mary) olarak anılmaya başlandı.

Onun hükümdarlığı sırasında, Elizabeth'in hayatı pamuk ipliğine bağlıydı.

Mary Tudor ölünce, yerine tahtın üçüncü varisi Elizabeth geçti. O da, Protestanları tutacak ve İngiltere bir yandan Vatikan ile yollarını kesin olarak ayırırken, diğer yandan da denizlerde hâkimiyet kuracaktı.

Mary Stuart ve ikinci kocası Darnley lordu Henry [altta]. Mary Tudor'un mezar kitabesi [sağda].





Elizabeth ülkesini büyük bir dünya gücü haline getirecek; ama o da, iktidarını sağlama almak için, Mary Stuart'ı öldürmek zorunda kalacaktı...

Mary Stuart 1558'de 'Fransa Kraliçesi' olmuş; fakat ertesi yıl dul kalınca bu unvanını yitirmişti. Dul bir eski kraliçe olarak burada ömrünü tüketmeye niyeti yoktu: Saint-Barthélemy Katliamı'nın düzenleyicilerinden olan kayınvalidesi Medici'li Catherine'in baskısı altında yaşamak, hiç de kolay bir iş değildi!.. Daha küçük bir ülkenin kraliçesi olup İngiliz tahtı üzerindeki iddiasını sürdürmek üzere, İskoçya'ya döndü.

Bu iddiasını açıklaması ileride büyük bir ihtiyatsızlık olarak değerlendirilecekti! Koyu bir Katolik olan Mary, İskoçya'da İngilizlerin de desteğiyle yaygınlaşmakta olan Protestan tebaasına karşı şiddet uygulayınca, kısa sürede huzursuzluk arttı.

1565'te ahlaksızlığıyla tanınan kuzeni Darnley lordu Henry, Stuart ile evlendi. Bu evlilik, Morley ve Hamiltonlar tarafından yönetilen bir isyana yol açtı; isyan bastırıldı ama muhaliflerin hıncı dinmedi. Öfke, Mary Stuart'ın yarı Fransız, yarı İtalyan sekreteri

http://groups.google.com/group/merakediyorum


Mary Stuart

Rizzo'ya yöneldi: Kocası Darnley onu kıskanıyor, Protestanlar ise, papanın ajanı olarak görüyorlardı.

Darnley bir komplo hazırlayarak Rizzo'yu kraliçenin de bulunduğu bir mekânda öldürttü, sonra da suçu başkalarına yıkıp cinayetten sıyrıldı. Bu arada Mary'nin Darnley'den bir oğul doğurdu.


II. Felipe

Bu çocuk, 'VI. James' adıyla İskoçya, 'I. James' adıyla da İngiltere tahtına geçecekti. Kısa bir süre sonra tüm ülkenin nefret ettiği Darnley de öldürüldü: Mary Stuart onu korumamıştı...

Henüz 26 yaşında ikinci kez dul kalan Mary Stuart, aradan sadece iki ay geçtikten sonra, kocasını öldüren grubun elebaşılarından Boswell'e âşık oldu ve onunla, düzmece bir duruşmadaki beraatinin ardından, apar topar evlendi!

Bu evlilik nefretle karşılandı ve lanetli çift, Borthwich Şatosu'nda, balayında iken kuşatıldılar: Kaçtılar; ama Mary bu kez genel ayaklanma ile başa çıkamayacaktı...

Katoliklerin desteklediği bir ordu topladılar; ama artık İskoçların büyük çoğunluğu onlara karşıydı. Carberry Hill Savaşı'nda yenildiklerinde, Mary oğlu lehine tahtan feragat ettirilerek Lochleven'de bir adaya hapsedildi.

Bu kez de Katolik taraftarlarının yardımıyla hapisten kaçıp yine bir ordu topladı ve Langside onun son savaşı oldu. Kesin yenilgiye uğradı ve İngiltere'ye, rakibesi olarak gördüğü kuzeni Kraliçe Elizabeth'in yanına kaçtı.

İki kraliçeliği yitirmiş olan Mary Stuart, 1568'den başlayarak, 19 yıl boyunca sığınmacı olarak kaldığı ve sürekli izlendiği İngiltere'de de karışıklık çıkardı: Tarihler, onun güzel fakat fazla akıllı olmadığını yazarlar.

Nihayet İngilizler onu yok etmeye karar verdikleri zaman, 'Babington Komplosu' diye adlandırılacak plan hazırlandı: Elizabeth'in öldüğü ilan edilecek ve yerine Mary geçirilecekti. Mary ilişki kurduğu kişilere kraliçelik niyetini açıkça ifade edip komplocularla ilişkiye girmekte tereddüt etmeyince, tuzağa düştü ve idama mahkûm edilerek 1587'de öldürüldü. ■

Sonrasında neler oldu?



Her ikisi de Katolik olan Mary Tudor ve Mary Stuart, savunmaya çalıştıkları bu inancın zayıflamasına neden oldular. Yaptıkları zulümler, İngilizlerin Roma Kilisesi'nden geri dönülmeyecek şekilde uzaklaşmalarına neden oldu... Elizabeth'in İngiltere'deki Katolik gücüne son darbeyi indirmesi kolaylaştı. Mary Stuart'ın öldürülmesinden sonra, Katoliklere yapılan baskılar ve İngilizlerin Amerika'dan altın ve gümüş taşıyan İspanyol gemilerine sürekli saldırıları İspanya'nın İngiltere'ye savaş açmasına neden oldu. Ne var ki İspanyolların hazırladıkları 'Büyük Armada' 1588'de mahvolunca, İngilizler yüzyıllar sürecek olan deniz üstünlüğünü ve dolayısıyla sömürgeleri ve ticaret yollarını ele geçirmeye başladılar... Mary Stuart'ın oğlu 1603'te 'I. James' adıyla İngiltere tahtına çıktı ve İngiltere ile İskoçya, daha zayıf olan ülkenin güçlüye gönderdiği kral ile, resmen birleşti.



James 1612'de annesinin kabrini *[solda]* Westminster Abbey'e *[üstte]* naklettirdi. Mary, o günden beri tahtına göz diktiği için hayatını yitirdiği kuzeni Elizabeth'den sadece dokuz metre mesafede yatıyor. Halbuki Mary Stuart ile Elizabeth, yaşadıkları süre içerisinde, hiç yüz yüze gelmemişlerdi!

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Geçmişten günümüze

Zamanın hesabı nasıl yapıldı?

Yazımızın bu ilk bölümünde, 'zaman' ve 'takvim' kavramlarına değindikten sonra, çeşitli takvimleri inceleyeceğiz. Gelecek sayıda ise, Milâdî takvimin kabulü ile Hicrî ve Rûmî tarihlerin Milâdî tarihe çevrilmesini ele alacağız.

FAHAMEDDİN BAŞAR

Takvimin başlangıç tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İlk takvimin nerede, ne zaman ve kim tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, takvimi ilk kez kullananların Sümerler olduğu sanılır.

Günümüzden binlerce yıl önce yaşamış olan Sümerler, yılı 30 günlük 12 aya bölmüş; bir günün de, 24 saat olduğunu hesaplamışlardı.

Onlara göre, bir yıl 360 gün idi. Mezopotamya'da devlet kurmuş olan Babilliler ile Asurlular da buna benzer bir sistemi benimsemişlerdi. Mezopotamyalılar tarıma ve güneşe bağlı takvim kullanıyorlardı. Bu takvime göre, altışar aylık yaz ve kış dönemlerini içeren iki mevsim vardı.

Mısırlıların kullanmış oldukları takvim de, güneş esas alınmakla birlikte, tarıma dayanıyordu. Eski Mısır'da, M.Ö. 1300 yıllarında Nil nehrinin taşma, durulma ve kuraklık dönemlerinin Sirius yıldızının güneşten hemen önce doğma zamanı ile bağlantıları tespit edilmiş, buradan da tarım takvimleri-



Dünya döndükçe...

İnsanlar, çok eski çağlardan itibaren zamanı belirlemek için bir takım düzenlemeler yapmışlardır. İnsan topluluklarının zamanı belirlemek için, ayrı ayrı olayları başlangıç kabul ederek kurdukları bu düzenin adına 'takvim' denilmektedir.



Başka bir değişle takvim, zamanın, belli bir olay başlangıç alınarak sıralanmış şeklidir. Takvim kelimesinin aslı Arapça olup, "eğriyi doğrultma, düzeltme, yoluna koyma, biçime sokma, tanzim ve tertip etme" anlamlarına gelmektedir. Bir terim olarak düşünüldüğünde ise, takvim; insanoğlunun, astrolojik gözlemler sonucunda, daha çok güneş, ay ve yıldızlar gibi gökyüzü cisimlerinin hareketlerine göre zamanı yıllara, aylara, haftalara, günlere, saat ve dakikalara bölerek hesap ettikleri cetvellere verilen addır. Almanca 'kalender', Fransızca 'calendrier' ve İngilizce 'calendar' sözcükleriyle ifade edilen takvimler kitap şeklinde oldukları gibi, duvara asılan ya da cepte taşınabilen küçük 'ajanda' tarzları da vardır...

http://groups.google.com/group/merakediyorum



16. Yüzyıl'dan kalma Batı kaynaklı bir yıldız haritası [solda] ve yine 16. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, ünlü astronomi uzmanı Takiyeddin'in Galata'daki rasathanesini tasvir eden bir minyatür [sol altta].

ne ulaşılmıştı.

Onlara göre, yıl 30 günlük 12 aya bölünmüş, ancak buna 5 gün ilave edilerek bir yıl 365 gün olarak kabul edilmişti. Mısırlılar bir yıl içinde üç mevsim olduğunu düşünüyorlardı.

Bu mevsimler Nil nehrinin hareketlerine göre düzenlenmişti. Yılın ilk günü olan 15 Temmuz'da başlayan mevsim 'Taşma Mevsimi', 15 Kasım - 15 Mart tarihleri arasındaki dönem 'Kış Mevsimi' ve 15 Temmuz'a kadar devam eden süre ise 'Yaz Mevsimi' idi.

Mezopotamyalılar ile Mısırlılarda, başka milletlerin daha sonraları belirlemiş olduğu Milat ve Hicret gibi takvimin belli bir başlangıcı yoktu. Takvim her kralın başa geçmesiyle yeniden başlıyordu.

Fenikeliler, Yunanlılar, Çinliler ve Hintliler gibi diğer kavim ve devletlerin de kendilerine mahsus takvimlerinin olduğu bilinmektedir. Bunların çoğu, esas olarak güneş ve ay gibi gökyüzü cisimlerinin hareketlerine dayanılarak düzenlenmiş takvimlerdi.

Türklerin de İslâm dinini kabul etmeden önce 'On iki Hayvanlı Türk Takvimi' adını taşıyan millî bir takvimleri vardı. Ayrıca bazı ilkel toplumlarda, ağaçların çiçek açması, göçmen kuşların hareketleri gibi daha başka tabiat olaylarının da esas alındığı takvimler yapılmıştı.

Takvim hesaplamalarında başlangıç olarak daha çok her milletin yaşadığı önemli olaylar kabul edilirdi. Mesela, Mısırlılar Nil nehrinin taşmasını, Eski Romalılar Roma şehrinin kurulduğu M.Ö. 753 tarihini

Eski Mısır'da, Nil kıyısındaki ilk uygarlıkları temsil eden çağdaş bir illüstrasyon [sol sayfada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Eski Mısır firavunu Akhenaton ve eşi Nefertiti'nin, 'Aton' diye adlandırdıkları yeni tanrıları Güneş ile sembolize ediliyordu.



veya Roma'da konsüllerin seçildikleri günü takvim başlangıcı ve dolayısıyla 'yılbaşı' sayarlardı.

Romalılar arasında ilk resmî takvim, kentin kurucusu Romulus tarafından ayın dönüşüne ve evrelerine dayanarak M.Ö. 738'de düzenlenmişti. Roma'nın bu ilk takvimine göre, Roma'nın kuruluş tarihi başlangıç noktası olarak kabul edilmişti. Romulus'un takvimi tanrı Mars'ın adının verildiği mart ayı ile başlıyordu.



Roma imparatoru Julius Caesar [sağda]. Romalıların tanrısı Mars [en sağda].

Bu ay, aynı zamanda yeni seçilen konsüllerin görevlerine başladıkları önemli bir aydı. Bu tarih M.Ö. 46'da, Julius Caesar zamanında, 1 Mart'tan 1 Ocak tarihine alınarak yılbaşı ilk defa o zaman kutlanmaya başlanmıştı.

Tarih başlangıcı olarak Eski Yunanlılar ilk olimpiyatların yapılmış olduğu M.Ö. 776 yılını; Yahudiler, Mısır'dan çıkış ya da kralların tahta geçişini; Hıristiyanlar ise Hz. İsa'nın doğumunu kabul etmişlerdi. Bilindiği gibi Müslümanlar ise Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretini (M.S. 622 yılını) takvimlerine başlangıç olarak kabul etmişlerdi...

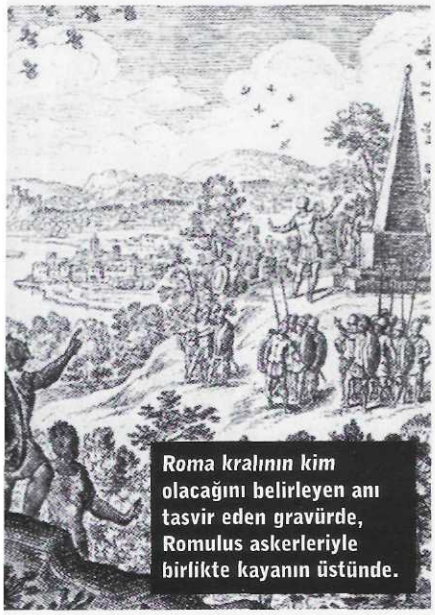
Takvimlerin çeşitleri ile bunlar arasında en çok kullanılmış olanların tarihçesine baktığımızda, Güneş Takvimleri (Şemsî Takvimler), Ay Takvimleri (Kamerî Takvimler), Ay-Güneş Takvimleri (Kamerî-Şemsî Takvimler) ve bu üç sınıfın dışında kalan takvimler (Kararsız Takvimler) karşımıza çıkar.



Dünyanın güneş etrafındaki hareketine bağlantılı olarak hesaplanmış olan takvimlere 'Güneş Takvimleri' denilir. Dünyanın güneş etrafında bir tam dönüşü bir yılda tamamlanır ve dört mevsim bu hareketin sonucu olarak ortaya çıkar.

Dünyanın güneş etrafında bir kez dönüşü esas alınarak hesaplanmış olan bu takvimlerde yıl, temel zaman birimidir ve yaklaşık 365 1/4 günden

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Roma kralının kim olacağını belirleyen anı tasvir eden gravürde, Romulus askerleriyle birlikte kayanın üstünde.



meydana gelmektedir.

Ancak gerçekte 1/4 gibi kesirli bir gün olamayacağından, uygulamada, arka arkaya gelen üç yıl 365 gün, dördüncüsü ise 366 gün olarak hesaplanmıştır. Bu takvimi meydana getirmiş olan 12 aydan Ocak, Mart, Mayıs, Temmuz, Ağustos, Ekim ve Aralık 31 gün; Nisan, Haziran, Eylül ve Kasım 30 gün, Şubat ise üç yıl 28 gün, dört yılda bir ise 29 gün olarak hesaplanır.

Bu düzenlemeye göre, tarih boyunca pek çok takvim yapılmış ise de, bunlar arasında en çok kullanılmış olanlar Jülyen Takvimi ile Gregoryen Takvimi'dir.

Bugün kullandığımız Miladî takvime en yakın doğruluktaki takvim, eski Roma takvimi olan Jülyen Takvimi idi.

Romalılar ilk resmî takvimin kabulünden çok önce, mevsimlerin gelişini belirlemede birtakım yıldız kümelerinin doğuşunun ve batışının gözlemlenmesi yoluyla bir sistem geliştirmişlerdi.

Romalılar arasında ilk resmî takvim ise, kentin kurucusu Romulus tarafından ayın dönüşüne ve evrelerine dayanak M.Ö. 738'de düzenlenmişti. Bu takvimde yıl, tanrı Mars'ın (Mart) adının verildiği ay ile başlıyordu.

Roma'nın Romulus'tan sonraki kralı Numa Pompilius, yılın iki aydan yoksun olduğunu anlayarak bu yıla Ianuarius (Ocak) ve Februarius (Şubat) adında iki ay daha ekleyerek ayların sayısını 12'ye, günlerin sayısını da 355'e çıkarmıştı.



Yıllar sonra, İmparator Numa'nın Roma'nın ilk takvimine eklemiş olduğu bu iki ay karışıklık yaratmış, yılın 365 gün olması kararlaştırılmıştı. Ancak hem 365 gün kabul edilen yılın aslında 365,25 gün olduğunun anlaşılması ve hem de ay ve güneş gibi birimlerin birlikte kullanılmasının sakıncalarını gidermek için, yeni bir takvim sistemine geçilmesi ihtiyacı hissedilmiş ve bunun hazırlanması için Roma İmparatoru Julius Caesar, İskenderiyeli astronomi bilgini Sosigenes'i görevlendirmişti.

M.Ö. 46 yılında Sosigenes'in yapmış olduğu takvim, Julius Caesar'a sunulmuş olduğu için, bu takvim daha sonra 'Jülyen Takvimi' olarak anılmıştır. Dünyanın güneşin çevresinde dönmesi esasına göre düzenlenmiş olan ve 'Takvim-i Rûmî' adıyla da bilinen bu takvime göre, dünya güneş etrafındaki dönüşünü 365 gün 5 saat 48 dakika 46 saniyede tamamlamaktadır.

Hesaplamalarda kolaylık olsun diye, bir yıl 365 gün



Babilli astrologlar gökyüzünü inceliyorlar [üstte]. Roma'nın Romulus'tan sonraki kralı Numa Pompilius [solda]. Eski Mısır'dan bir zaman ve mevsimler çarkı [en solda].



Antik bir vazoda olimpiyat oyunları: Eski Yunan'da tarihin başlangıcı olarak, ilk olimpiyatların yapılmış olduğu M.Ö. 776 yılı kabul edilirdi [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Şubat'ın başına gelenler!..

İznik Konsili'nde alınan karara göre sonu sıfırla biten 'artık yıllar' yüze bölündüklerinde kalan sayılar dörde bölünemeyecek olursa, o yılın artık yıl olmaması kabul edilmişti. Başka bir ifadeyle, Jülyen Takvimi'nde dörde bölünen bütün seneler artık yıl idi... Jülyen Takvimi'nde 365 günlük 1 yıl 30 ve 31 günlerden meydana gelen 12 aya bölünmüştü. Bu aylar January (Ocak), February (Şubat), March (Mart), April (Nisan), May (Mayıs), June (Haziran), July (Temmuz), August (Ağustos), September (Eylül), October (Ekim), November (Kasım) ve December (Aralık) adlarını taşıyordu... July ve August ayları İmparator Julius Caesar ve ondan sonra imparator olan Augustos'un *[solda]* adlarını taşıyordu. İmparator Julius ile Augustos, Şubat'tan birer gün alarak kendi isimlerini vermiş oldukları aylara eklemişlerdi. Böylece Temmuz ve Ağustos ayları 31 gün olurken Şubat ayı 28 gün kalmıştı. Ancak 1 yılda 6 saat olan bu fark 4 yılda bir, 1 gün olduğu için bu 1 gün Şubat ayına eklenmiş ve bu şekilde Şubat ayı 4 yılda bir 29 gün olmuştu ki bu yıla 'artık yıl', eski tabirle 'sene-i kebise' denilmekte idi. Buna göre, rakamlarının toplamı dört ile tam bölünebilen her yıl 'artık yıl' olmaktadır.





olarak kabul edilmiştir. Ancak böyle olunca aradaki yaklaşık 6 saatlik fark bir takım zorluklar meydana getirdiği için, M.S. 325'te İznik'te toplanan I. Konsil, ayrı bir kilise takviminin başlıca kaidelerini tespit etmiş ve bu takvim yılını güneş yılına yaklaştırmak gerektiği kararını almıştır.

GREGORYEN TAKVİM

Jülyen Takvimi, Roma İmparatorluğu döneminde, Roma'ya bağlı bölgelerde ve daha birçok millet tarafından, yıllarca kullanılır. Ancak dört yılda bir Şubat ayına bir gün ilave etmekle takvim tam olarak düzeltilmiş olmuyordu.

Bu fark önceleri basit gibi görünüyorsa da, aradan uzun yıllar geçince biriken dakikaların günlere ulaşması dolayısıyla, yeni bir düzenleme yapmak gereği ortaya çıkarıyordu.

Zira yapılan hesaplamaya göre, bin yıllık bir zaman dilimi içerisindeki fark, 7,5 gün oluyordu. Bu sebeple, Jülyen Takvimi 1500 yıl gibi bir zaman kullanıldıktan sonra, bunun güneş yılından 10 gün geri kalmış olduğu anlaşıldı.

Çünkü bir güneş yılı, tam 365.242199 gün; Jülyen yılı ise, 365.25 gün idi.

Aradaki bu fark dolayısıyla mevcut takvim 10 gün geriden geliyordu. Bu durum Hıristiyan yortularının günlerinde karışıklıklara sebep oluyordu.

İşte bu farkı düzeltmek için,



Papa XIII. Gregorius, Cizvit Astronom Christopher Clavius'u görevlendirdi. Gerekli çalışma yapıldı. Yapılan hesaplamaya göre, 365.25 gün olan Jülyen yılının gerçekte 365.2422 gün olduğu belirlendi. Bunun üzerine Papa, 24 Şubat 1582'de Roma'da bir emirname yayımladı.

Buna göre, M.S. 325 yılından o zamana kadar meydana gelmiş olan 10 günlük farkı kapatmak üzere, takvim 10 gün ilerletile-



İznik'teki I. Konsil'i temsil eden Batı kaynaklı bir duvar resmi [sağda, en üstte]. İlk dönem duvar resimlerinden birinde Hz. İsa [sağda]. Batı kaynaklı bir 15. Yüzyıl el yazmasında gökyüzünün ilk teleskoplardan biriyle incelenmesi [en sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum



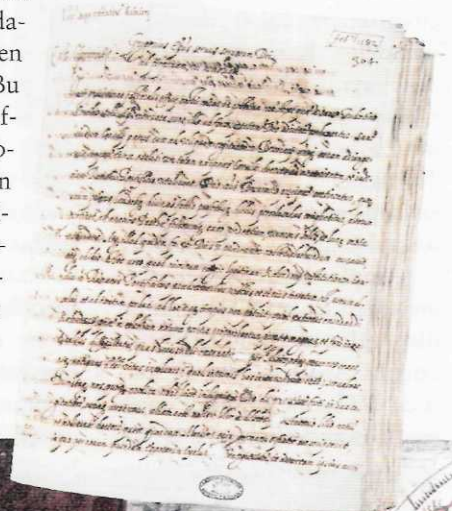


rek 4 Ekim Perşembe gününden sonraki gün, 15 Ekim Cuma günü olarak değiştirilecekti. Günü gelince bu değişiklik yapıldı ve böylece aradaki fark giderilmiş oldu.

Jülyen Takvimi'nde yapılan bu değişiklik Papa Gregorius döneminde ve onun emriyle yapıldığı için, daha sonraları, 'Gregoryen Takvim' adını aldı. Bu takvime 'Takvim-i Efrencî' de denildi. Katolikler tarafından hemen benimsenip kabul edilen bu yeni takvimi Ortodokslar ile Protestanlar uzun müddet kabul etmediler.

Gregoryen Takvim'de takvim başlangıcı Hz. İsa'nın doğumuna (Milat) göre düzenlenmişti. Böylece takvim yılının başlangıcı 1 Ocak kabul edildi.

Bu sebeple Gregoryen Takvim'e 'Miladî Takvim' de denildi. Bugün dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi, 1926'dan bu yana, Türkiye'de kullanılan takvim, bu takvimdir.



AY TAKVİMLERİ

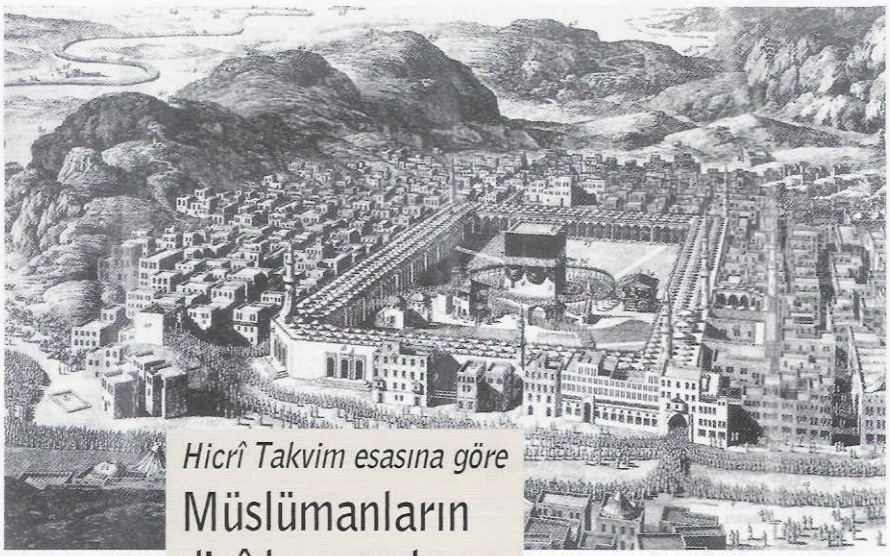
Ay'ın dünya çevresinde bir kere dönmesi esasına göre hesaplanmış olan takvimlere 'Ay Takvimleri' denir. Tarih boyunca dünyanın birçok bölgesinde kullanılmış olan bu takvimler bugün de bilhassa Arap ülkelerinde kullanılmaktadır.



15. Yüzyıl'dan kalma Batı kaynaklı bir el yazması takvimde Kasım ve Aralık ayları [üstte]. Papa XIII. Gregorius'un imzasını taşıyan ve bugün Vatikan arşivlerinde bulunan 24 Şubat 1582 tarihli el yazması, Hıristiyan yortularındaki tarih karışıklıklarının giderilmesini gündeme getirir [sol üstte]. Dönemin bir tablosunda, Papa'nın topladığı kurul konuyu tartışıyor [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Hicrî Takvim esasına göre

Müslümanların dinî bayramları

Hicrî Takvim'e göre; 1 Muharrem, yılbaşı; 10 Muharrem, aşure; Rebiülevvel'in 12. gecesi, Mevlid Kandili; Receb ayının ilk Cuma gecesi, Regâib Kandili; aynı ayın 26-27. gecesi, Miraç Kandili; 1 Ramazan, Oruç başlangıcı; Ramazan'ın 26-27. gecesi, Kadir Gecesi; Şevval'ın 1-3. günleri, Ramazan Bayramı ve Zilhicce'nin 10-13. günleri Kurban Bayramı'dır.

Güneş takviminde olduğu gibi, bu takvimde de 1 yıl 12 aya bölünür. Ancak buradaki bir ay, ay'ın dünya çevresinde bir kere dönmesi için geçen süreyi ifade etmektedir.

Ay, dünya etrafında dönüşünü 29.5 günde tamamlamaktadır. Bir ay 29.5 gün olduğu için; Muharrem, Safer, Rebiulevvel, Rebiulahir, Cumadelûlâ, Cumadelâhir, Recep, Şâban, Ramazan, Şevval, Zilkade ve Zilhicce adını taşıyan ayların bazıları 29, bazıları ise 30 gün olarak kabul edilmiştir.

Buna göre ay takviminde bir yıl 354 gün olmaktadır. Dolayısıyla ay takvimlerinde yıl, güneş takvimlerine göre, 11 gün kısadır. Bu sebeple ay takviminde aylar, dünyanın mevsimlerine tâbi olmadan sürekli olarak yer değiştirmektedir.

Meselâ ay takvimleri gurubuna giren Hicrî Takvim'deki Ramazan ayı, bütün mevsimleri dolaşmakta ve Milâdî Takvim'deki ayların hepsine rast gelebilmektedir.



Araplarda İslâmiyet'ten önce yıllar, tarihin ilk çağlarında olduğu gibi, önemli olayların ismi ile anılırdı. Kâbe'nin inşasını tarih başı olarak kabul eden Araplar daha sonra meydana gelen önemli olayları, gerçekleşmiş oldukları yılın adı ile andılar.

Araplar senenin günlerini de, Hz. İbrahim'den beri, ay takvimimin aylarına göre düzenlemişlerdi. Yılın aylarının gün sayısı ise, kolaylık olsun diye; tek aylar çift, çift aylar tek olarak kabul edilirdi.

Buna göre, sırasıyla tek ay olan Muharrem 30 gün, çift ay olan Safer 29 gün diye hesaplanır ve diğerleri de buna göre sayılırdı. Ancak Araplar, güneş takvimi ile ay takvimi arasındaki 11 günlük fark; ziraat, alışveriş ve mevsimlerde karışıklık meydana getirdiği için, İslâmiyet'ten önce Mekke'de, Yahudi takvimini taklit ederek, her üç senede bir, kendi tabirleriyle bir 'boş ay' ilavesiyle 13 aylık bir yıl oluşturmuşlardı. Bunu her üç yılda bir tekrarlıyorlardı.

HİCRÎ TAKVİM

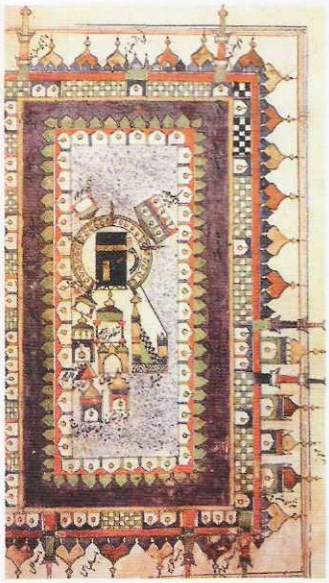
Ay Takvimi, Araplar Müslüman olduktan sonra da kullanıldı. Ancak takvimin başlangıç noktası olarak, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret ettiği 622 yılının Muharrem ayının birinci günü tespit edildi.

Hz. Muhammed 20 Eylül



Batı kaynaklı bir 19. Yüzyıl gravüründe Mekke [üstte]. Bir kil tablet parçasında Yahudi takvimi [sağda, ortada]. Oryantalist bir ressamın fırçasından 'Çölde Bedeviler' [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum



622 tarihinde Mekke'den Medine'ye hicret etmiş ve orada İslâm devletini kurmuştu. Bu sırada Müslümanlar yine Ay Takvimi'ni kullanıyorlardı.

Bu durum ikinci halife Hz. Ömer (634-644) dönemine kadar devam etti. Hz. Ömer, devlet teşkilatında önemli düzenlemeler yaptıktan sonra, tarih tespit etme ihtiyacı duyunca, bir meclis toplayarak tarih için bir başlangıç belirlenmesini istedi.

Mecliste bazı görüşler ileri sürüldü; bir kısım sahabe Hz. Muhammed'in doğumunun takvim başlangıcı olarak kabul edilmesini istedi. Ancak Hz. Ali, Hz. Muhammed'in doğum tarihinin kesin olarak bilinemediğinden, Hz. Muhammed'in Hicret'ten sonra hükümran olmaya başladığını ileri sürerek, bu önemli olayın takvime başlangıç kabul edilmesini teklif etti ve bu görüş oy birliğiyle kabul gördü.

Buna göre, Hicret'in 17. senesinde (Jülyen Takvimi'ne göre 639 yılında), Hicret'in gerçekleşmiş olduğu yılın Muharrem ayının 1. günü olan Cuma günü (16 Temmuz 622) İslâm takviminin başlangıcı olarak kabul edildi.

Hicret yılı esas alınarak düzenlenmiş olan bu takvime 'Hicrî Takvim' denildi. Bu takvim ay'ın hareketlerine göre düzenlenmiş olduğu için buna Hicrî-Kamerî Takvim de deniliyordu.



Hicrî Takvim, yüzyıllar boyu bütün İslâm dünyasında kullanıldı. Türkler de, Müslüman olduktan sonra bu takvimi kullanmaya başladılar. Bugün İslâm ülkelerinin bir kısmında Milâdî Takvim kullanılmakta ise de, mukaddes sayılan dinî bayramlar ile gün ve geceler Hicrî Takvim esasına göre düzenlenmektedir.

Ay ile Güneş'in hareketleri dikkate alınarak düzenlenmiş olan bu takvimde ay ayları ile güneş yılları bir arada, iç içe kullanılmıştır.

Eski Çin Takvimleri, Oniki Hayvanlı Türk Takvimi, Mezopotamya Takvimi, Musevi Takvimi ve Nesî'li Takvim bu guruba giren takvimlerdir.

Bilindiği gibi, Güneş yılı 365 veya 366 gün, Ay yılı 354 veya 355 gündür. Ay-Güneş Takvimleri'nde temel ilke, iki-üç yılda bir yılın 13 Ay ayı olmasıdır. Dolayısıyla bu takvimde yıl 12 ya da 13 Ay ayı olarak belirlenmiştir. Buna göre Ay-Güneş Takvimleri'nde yıl, 365 veya 366 günlü yılları değil, 354-355 veya 383-384 gün olmaktadır. ■

Kararsız takvimler

Takvimler konusunda araştırma yapanlar, 365 tam günlü Eski Mısır takvimine ya da Aztek-İnka-Maya grubu takvimlerine *[altta; bir Maya takvim çarkı]* 'kararsız takvimler' adını verirler. Bu sınıflandırmaya giren Eski Mısır takviminde, her biri 30 gün olan 12 eşit ay vardır. Bu 12 ayın sonuna açıktan 5 gün eklenerek yıl 365 güne tamamlanır. Bu yıl süresi, Eski Mısır'da Nil nehrinin yıllık kabarma ve taşma hareketleriyle Sirius yıldızının doğuşu olayına dayandırılarak belirlenir. Bu yüzden bu takvim 'Güneş Takvimi' sınıfına girmez.





Bir Kâbe minyatürü [solda, en üstte]. Osman Turan'ın, 'Oniki Hayvanlı Türk Takvimi' adlı kitabının kapağı [solda, ortada]. 19. Yüzyıl'a tarihlenen Batı kaynaklı bir gravürde Medine [solda].

GELECEK SAYIDA

Milâdî takvimin kabulü, Hicrî ve Rûmî tarihlerin Milâdî tarihe çevrilmesi, Anadolu'da kullanılan halk takvimleri...

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com


FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

BESTE ÖNKOL

Gölge oyununun son temsilcilerinden

Tacettin Diker:

Son Karagözcülerden Tacettin Diker, esasını bozmadan Karagöz oyunlarına yeni tipler ve yeni konular katıyor ve "Bugünü yaşamayan Karagöz'ün yarını yoktur" diyor.

Çocuk seslerinin müzik sesini bastırdığı bir an, Tacettin Diker, yakınlarının deyişiyle 'Taci Baba' çıkıyor sahneye elinde torbasıyla... Meraklı minikler Taci Baba'nın ne söyleyeceğini ve torbadan ne çıkacağını beklerken, o da oyundan önce başlıyor çocuklara Karagöz ve Hacivat hakkında bilgi vermeye... Ardından alkışlarla perdenin arkasındaki yerini alıyor...

Salondaki ışıklar sönüp perde aydınlanınca da, "On kere demedim mi sevme dokuz yar sevme dokuz yar, sekizde sefa, yedide vefa olmaya zinhar..." şarkısı eşliğinde, Hacivat alıyor perdedeki yerini...

Biz bu hafta hangi oyun çıkacak karşımıza diye merakla bekliyoruz. Çocuklara spor yapmanın, temiz olmanın önemini anlatan Karagöz ve Hacivat, para kazanmak zorunda olduklarını anımsayınca, başlıyorlar sahibi oldukları salıncakta gelenleri sallayıp para kazanmaya...

Bebe Ruhi, Yahudi, Laz, İhtiyar, Turist, Aşçı; hepsi bir bir geliyor sahneye türlü hikâyelerle...

Sonra alışık olduğumuz tasvirler yerini, hayatın içinden günümüz renklerine bırakıyor: Balerin, piyanist, soprano tiplemeleri; bir caz grubu ve 'komparsita yapan çift' sırayla karşımızda duruyor... Bunların hepsi Taci Baba'nın oyunlara kattığı yeni ve çağdaş tasvirler...

Türk gölge sanatının yaşayan son temsilcilerinden Tacettin Diker'in Karagöz ve Kukla Tiyatrosu'nu, Akbank



Beyoğlu'ndaki Akbank Sanat'ta 'Karagöz ve Kukla Tiyatrosu' çalışmalarını sürdüren Tacettin Diker, Karagöz perdesi önünde [üstte]. Diker'in Karagöz perdesinde stilize edilmiş modern Karagöz figürleri [sağ sayfada, üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Karagöz nasıl kurtulur?

Sanat'ta izliyoruz: Göz açıp kapayana kadar biten oyun sonrasında da, soluğu Taci Baba'nın yanında alıyoruz...

➤ *Günümüze uzanan çeşitli hikâyeler var. Nereden geliyor Karagöz ve Hacivat, biraz tarihçesinden bahseder misiniz?*

Bugüne kadar anlatıların hepsi ispatlanmış değil; rivayetler var. Çeşitli doktrinler ortaya konuldu. Kimi Çin'e kimi Mısır'a dayandırıyor. Bunlardan en yaygın olanı da Bursa'daki Ulucami yapımına ilişkindir. İnşaatta çalışan demirci ustası Kambur Bali Çelebi ile duvar ustası Halil Hacı İvaz arasındaki konuşmalar diğer işçilerin etrafta toplanıp onları dinlemesine neden olunca, inşaat yavaşlamış; padişah da onları idam ettirmiş...

Ama benim rahmetli hocam Nurettin Selim Bey, bana Karagöz'ün Orta Asya'dan geldiğini söylemişti ve ben de buna inanıyorum. Çünkü dikkat edilirse, Karagöz'ün başındaki şapkada -ki biz ona 'ışıldak' deriz- güneşi andıran bir motif görülür.

İşte bu motifin aynısı, Orta Asya'daki mezar taşlarının üzerinde de yer alır. Zaten nereden gelmiş olursa olsun, önemli olan, Karagöz'ü bugün halkla birlikte yaşatıyor olmamız...

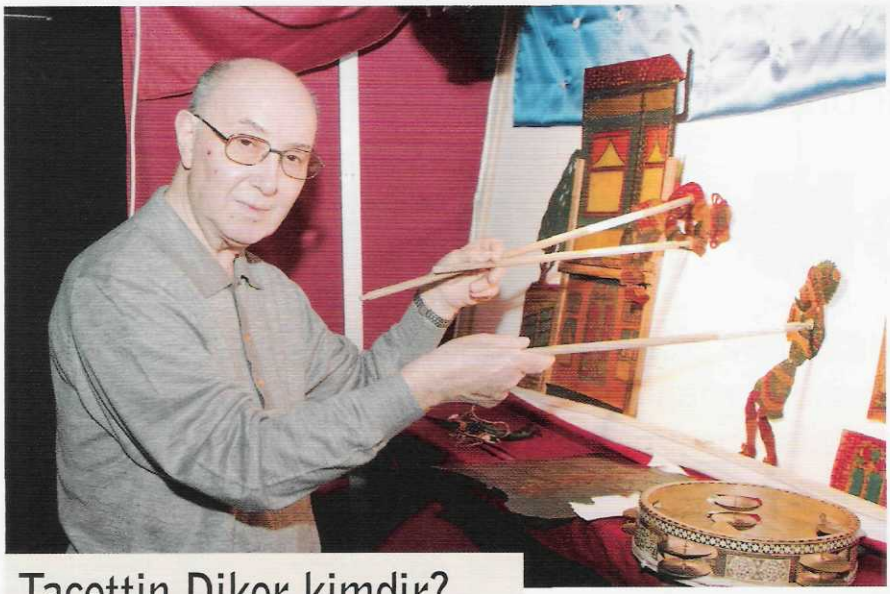
➤ *Peki siz nasıl başladınız ailede sizin gibi hayalî var mıydı?*

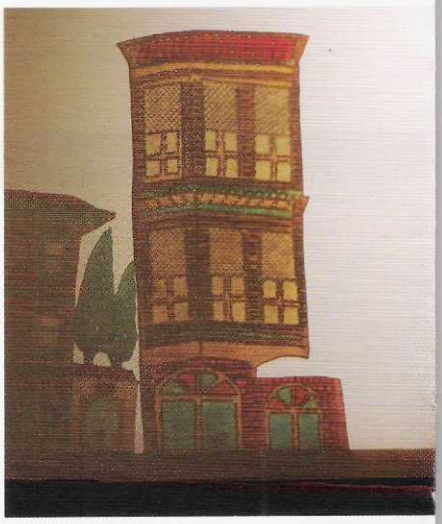


'Geleneksel Türk Tiyatrosu' adlı yapıtında (1969), yalnızca Yakınçağ'da yaşamış 200 kadar Karagözcüden söz eden Metin And'ın koleksiyonundan figürler: Kaplumbağaya dönüşmüş Karagöz'ün oğlu [sol sayfada] ve 'Kanlı Kavak' oyunundan bir sahne [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com





Tacettin Diker kimdir?

Cumhuriyet döneminde yok olmaya yüz tutan Türk gölge oyununun son temsilcisi Karagöz sanatçıları Muhittin Sevilen (Hayali Küçük Ali), Ragıp Tuğtekin ve Orhan Kurt'un yanı sıra anılan bir isim de Tacettin Diker'dir... 1923 doğumlu olan Tacettin Diker çalışmalarına 40'lı yıllarda Halkevleri bünyesinde başlar. Köklü bir geleneği sürdürdüğü için, çalışmaları National Geographic dergisi tarafından incelenir; 1987'de 'Karagöz Oynatımının Perde Arkası' ve 'Cadılar Oyunu' adları altında hakkında bir araştırma yayımlanır. Bugünde kadar gölge oyunu ve Karagöz alanında birçok kurs düzenlemiş olan Tacettin Diker, Türkiye'deki çalışmalarının dışında; Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Yunanistan, Avusturya ve İngiltere gibi birçok ülkede de turnelere katılmıştır.

Benim büyük dayımın Karagöz takımları vardı. Mukavvadan bir kutu içinde dururdu. Bir gün bana onu gösterdiler; fakat daha sonra ortadan kaldırdılar. Çünkü dayım vefat etmişti ve ailenin anıları canlanıyordu...

Bizler Şehzadebaşı'na yakın yerde otururduk ve ben oradan dışarı çıkmazdım. Dümbüllü'ye, Naşit'e, Ses Tiyatrosu operetlerine giderdim. Halk Odaları'nda [Halk Evleri'nin şubeleri] yetiştim; temsil kolundaydım. Benim geçliğim böyle geçti...

Bir gün Camcı İrfan Bey geldi; eski Karagözcülerden. Ben onu seyrettim ilk. Sonra 1973 yılında, Cumhuriyet gazetesinde bir ilan çıktı: Bir Karagöz yapım ve oynatım kursu açılıyordu... Bu işe de hevesim vardı; imtihanına girdim; Atatürk Kültür Merkezi'nde. İmtihanda, bana verilen metni Hacivat'ın orijinal sesiyle okudum. Ertesi gün imtihanı kazandığımı öğrendim. 1973-75 arası, iki yılda eğitimimi tamamladım.

➤ *Karagöz ve Hacivat'ı siz nasıl tanırsınız? Nasıl tanıtmak istersiniz?*

İkisi de halkın sevdiği kahramanlardır: Hacivat, okumuş, eğitim görmüş bir insanı canlandırır. Kibarlığı ve örneğin, onun 'Efendim'li konuşması, zaman zaman riyakârlıkla suçlanmış olsa da, aslında dürüsttür.

Karagöz ise okumamış; ama hayatın içinde yetişmiş, 'içi dışı bir' denilebilecek, her aklına geleni açıklıkla söyleyen, her türlü olumsuz durumdan sıyrılmasını başaran bir tip...

➤ *Az önce izlediğimiz oyun, geleneksel Karagöz oyunlarından biraz farklıydı. Özellikle de tasvirleri. Bize Karagöz oyunlarından ve konularından bahseder misiniz? Nedir bu işin felsefesi?*

Karagöz dört bölümden oluşur: Başlangıç, söyleşi, fasıl ve bitiş üzerine kuruludur. Tam 28 tane anonim oyun vardır. Benim oynattığım oyunların bazıları, anonim olup bugüne uyarlamış oyunlardır. Yani eskiyle yeninin harmanlanmasıdır.

Karagöz'ün esasını bozmamalıyız; çünkü Karagöz'ü dejenere etmeye hakkımız yok... Ama ben inanıyorum ki, bir yirmi sene sonra, tamamen yeni tipler ve yeni



Tacettin Diker hayal perdesinde, klasik Karagöz figürlerini oynatıyor [üstte]. Aynı hayal perdesinin izleyicilere dönük yüzü [sağ üstte].

http://groups.google.com/group/merakediyorum



konular girecek Karagöz'e... Ünlü Salih Efendi de, diğer Karagözcüler de bunu yapmış.

Karagöz koleksiyonlarına bakacak olursanız, kiminde kalpak kiminde fes vardır; kiminde ise şapka... Kadınların kiminde üç etek entari, kiminde çarşaf vardır. Bunlar değişen zamanı gösteriyor. Eğer bunu yapmazsanız, Karagöz ölür. Bugünü yaşamayan Karagöz'ün yarını yoktur. Karagöz yaşanılanın bir yansımasıdır.

Bu işin felsefesine gelince; tüm perde gazellerindeki gibi, Karagöz'de de tasavvuf felsefesi hâkimdir. Perde dünyadır, ışık ise ruh, tasvirler de insan. Işığı kapattığınızda her şey biter.

➤ *Peki; tasvirler nasıl yapılıyor? Nasıl Karagöz oynatılıyor? Bu işin tekniği nedir?*

Eskiden, deve derileri kullanılırmış tasvirleri yapmak için; ama şimdilerde deve derisi bulamadığımız için, dana ve sığır dersi kullanıyoruz. Önce deri, cam ile kazınır. Tasvir kalıplarını altına koyup çizer ve çelik bıçakla delip boyarsınız. Eklem yerlerini ekleyip sopalara takınca, Karagöz perdeye çıkmaya hazır olur. Bu sopalar da 60 santimlik fırınlanmış gürgen ağacındandır.

➤ *Tasvirler ve perdenin dışında en önemli konu da Karagöz'ü oynatabilmek, bir hayali ustasının ya da diğer söyleyişle, bir 'hayalbaz'ın sahip olması gereken özellikler nelerdir?*

Öncelikle Karagöz ve Hacivat'ın sesini verebileceksiniz. Bunu veremeyen, sakın oynamasın! Dinleye dinleye kulağınız aşina olacak ve tabii [Tacettin Diker kalbini gösteriyor], içeride varsa, bu sesi çok rahatlıkla verebilirsiniz.

Rahmetli Hayali Küçük Ali, bu sesleri Türkiye'ye lanse eden insandır. Onun döneminde teyp çıktı ve o teyp onun sesini dünyaya yaydı [İlhan Başgöz, son klasik Karagözcülerden Hayali Küçük Ali'nin (Muhittin Sevilen) sesinden, 17 oyunu banda alır. Ankara'da Millî Kütüphane'de saklanan bu bantların bir kopyası da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndedir]; Karagöz sesi de tam onun şahsına uygundur. Bizler de onun bu çok zor verilebilen sesine ulaşmaya çalışıyoruz...

Ben Küçük Ali'yi şahsen çok görmedim; ama onu çok dinledim. Zaten iyi bir Karagözcünün dinlemesi, okuması, tiyatro izlemesi gerekir. Biriken bilgilerle, hiç farkına varılmadan, kendiliğinden bir şeyler çıkacaktır ortaya; ama akıl boşsa, hiçbir şey çıkmaz!

İyi bir Karagözcünün müzik kulağı olacak; bir de çabuk karar verebilme yeteneği... Espri kabiliyetiniz olacak ve bir de, oynatacağınız konuya hâkim olacaksınız.

➤ *Bu gelenek kaç kişi ile sürüyor? Yapılan çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?*

Şimdilerde, bu geleneği yaşatmaya çalışanlar çoğaldı. Ama her eline sopayı alan da, 'Kara-







Metin And koleksiyonundan klasik Karagöz figürleri: Çocuklu kadın [solda], Mecnun ve Leyla [altta], Zaloğlu Rüstem'in devle çatışması [sol sayfada, altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Metin And koleksiyonundan 'Salıncak' adlı adlı Karagöz oyununun figürleri [sağda]. İlginç Karagöz figürlerinden biri 'Vakvak Ağacı' [altta].

gözcüyüm' diyor! Oysa tasvirlerin güzel olması kadar, perdenin güzelliği, temizliği; müziğin, lisanın temiz olması gerekiyor. Karagöz bir terbiye aracıdır ve bu nedenle küfür de kullanılmamalıdır...

➤ *Karagözün yarını ne olacak?*

Eğer gerçek Karagöz oyuncuları olmazsa, unutulup gidecek; yok olacak. Yabancılar bu işi de sahiplendi: Mesela Yunanistan'da devlet, 35 dakikalık 'zorunlu' bir Karagöz oynatma süresi getirmiş televizyonlara. Bizim televizyonlarda, 5 dakika bile yer vermiyorlar. Bir kuş olup gezip görseniz, yabancılar nasıl seviyorlar bu işi!..

➤ *Sanatçılar sahne önündeyken izleyicilerle iletişim halindedirler ve oyunun iyi gidip gitmediğini bu yolla öğrenebilirler. Oysa siz perdenin ardındasınız; bu bir engel yaratıyor mu?*

Oyun sırasında gelen kahkahalarla seyircinin tepkisini anlayabiliyorum; ama eğer gürültü fazla ise, oyunu hiç uzatmam, hemen keserim. Çocukların dikkati çabuk dağılır; bu yüzden, konuları değiştirmelisiniz.

Eğer sırf çocuklara göre oynatırsanız, büyükler sıkılır ya da büyüklere göre oynatıyorsanız, çocuklar için zor olabilir. Oyun bittikten sonra ben çıkıp seyirciyi selamlarım ve onlar da beni bu sayede görebilirler.



➤ *Eski Karagöz oyunları ile bugünküler arasında ne gibi farklar var?*

Aslında gönül ister ki, her şey usulüne uygun yapılsın; ama maddî sorunlar nedeniyle olamıyor. Eskiden Karagöz oyunlarında saz takımı vardı; ama şimdi kaset ve CD'lerle idare ediyoruz.

Günümüzde sıklıkla Ramazan ayında gördüğümüz Karagöz oyunları, eskiden her zaman oynatılabiliyordu. Bu oyunların mekânı da Unkapanı'ndaydı. Ramazanda ise, ilgi daha çoktu; mesela İstanbul'da 40 perdenin kurulduğunu anımsıyorum.



Metin And'a göre

Çok zengin bir Karagöz tasvirleri koleksiyonuna sahip olan konunun uzmanı Prof. Dr. Metin And, Karagöz'ü, Osmanlı kültürünün mikrokozmosu olarak tanımlar. Bu Türk gölge oyununun çok önemli bir kültür mirası olduğunu vurgulayan And konuya ilişkin olarak şu noktaların da altını çizer: "Burada çok uyumlu ve zengin bir bütüncüllük buluruz. Çeşitli sanatlar bir gösterimde bir araya gelip güzel bir mozaik oluşturur. İşitsel ve görsel değerler: Şiir, anlatı, müzik, şarkı, dans, renk ve hareket... Osmanlı kültür ve sanatının tüm öğeleri bir araya gelir, divan şiiri, halk şiiri, tekke şiiri; divan müziği, halk müziği; sanat dansı ve halk dansı; sözlü edebiyatın tüm söz oyunları, tekerlemeler, yanıltmaçlar, bilmeceler gerçeküstü öyküler, kılıklamalar, çene yarışması, tersinleme, yerindesizlik, abartma, lafçılık, ad oyunu, cinas oyunu ve başkaları gibi..."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.



merakediyorum@googlegroups.com

5 bin yıllık kültürün kilometre taşları

Oyuncakların gerçek dünyası

Çağlar boyunca oyuncağın ve oyunların araştırılması, çocukluk tarihine ulaşmanın, sosyal tarih yaklaşımıyla, bu alanda yeni bulgular elde etmenin en iyi yollarından biridir. Biz de bu konuda bir adım atmaya çalıştık.

GÜNEŞ TOKCAN



Antik Roma döneminde çocuk; çevresindekiler, ailesi ve bakıcısı için, oyuncaktan başka bir şey değildi. Erkek çocuk anlamına gelen 'pupus' sözcüğü (kız çocuk için pupa), Fransızca'da 'oyuncak bebek' anlamına gelen 'poupée'nin de kökenidir.



Hatta eski Romalılar, büyüklerin kullandığı oyuncakları 'ludi maiores' ve çocukların oynadığı oyuncaklara 'ludi minores' diye tanımlamayı tercih etmişlerdir.

Platon'un da dediği gibi, çocukları altı yaşına gelinceye dek kendi tarzlarında oynamaya bırakmak en iyisiydi, böylece ileride edinecekleri mesleklere olan eğilimlerini gösterebiliyor ve bu konudaki ilk eğitimi oyun ve oyuncakları yoluyla alıyorlardı.

Aristo ise, çocukların ellerine verilecek kaynana zırıltılarının, ebeveynlerinin kulaklarına hiç de iyi gelmeseler de, çocukların bir şeyleri kırmalarına engel olduğunu, çünkü çocukların bir an bile rahat durmadıklarını söylemiştir.

Bununla birlikte, top ve aşık kemiği gibi daha az ses çıkaran ve her zaman çok tutulan oyuncaklar da çocukların beceri ve hızlarını geliştirmede çok yararlı kabul ediliyordu.

Antik dönemde; ister çocuk, ister genç, isterse de yetişkin, herkesin oyunlara büyük bir tutku duyduğu açıktır. Homeros, Odysseia'da, Penelope ile evlenmek isteyen adayların zaman geçirmek için tavla oynadıklarından söz eder.

Oyun kuralları ise, değişmezdi; çünkü zorluk, oyuncağın ya da eğlence aracının şeklinde bile kendini belli etmek-



Pieter Bruegel'in 1560 tarihli ünlü 'Çocuk Oyunları' adlı tablosundan bir bölüm [sağ üstte] **ve kimi detaylar... Orijinali Gaziantep Müzesi koleksiyonlarında yer alan Hititlerden günümüze ulaşmış beş bin yıllık bir oyuncak araba** [sağda; Eczacıbaşı-VitrA'nın 'Anadolu Koleksiyonu'].

http://groups.google.com/group/merakediyorum





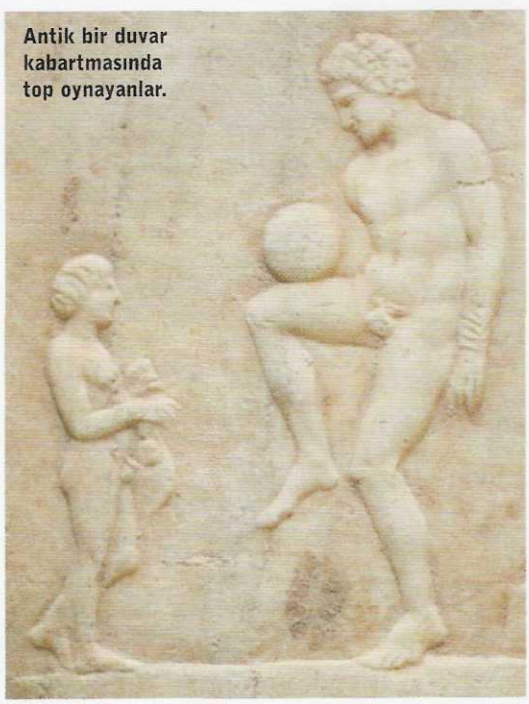
teydi. Şans oyunları da çok tutulmaktaydı, Roma imparatoru Augustus'un yaşlılığında, saraydaki küçük çocuklarla zar atarak zaman geçirdiğini biliyoruz.

İmparator Claudius ise, o zamana dek yasak olan ve sadece aralık aylarında düzenlenip gündelik yaşam kuralarının 'geçici olarak' rafa kaldırıldığı ünlü 'Saturnus' şenliklerinde oynanmasına 'izin verilen' talih oyunları hakkında bir kitap yazmıştır.



Çocukların oynadıkları çemberler, bedensel eğitimlerinin bir parçası olarak gençler tarafından da kullanılmaktaydılar. Küçükler için ise, bunlara, halkalar ve çıngıraklar eklenmekteydi.

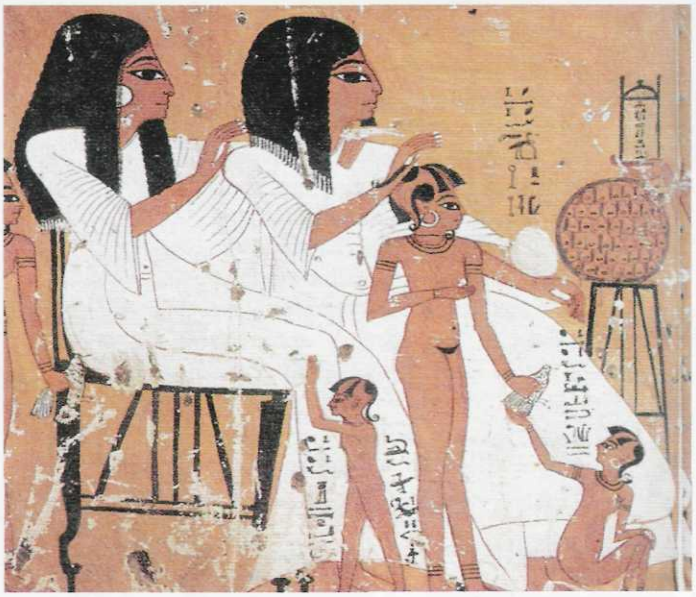
Genel olarak oyunların ve oyuncakların, minyatür bir yetişkinler dünyasını yansıttıklarını söyleyebiliriz: Eski Mısır lahitlerinde veya kutsal alanlarında bebekler bulunmuştur ve biz, bunların bazı tanrılar onuruna düzenlenen şenliklerde kullanıldığını biliyoruz.



Antik bir duvar kabartmasında top oynayanlar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



20. Hanedan döneminden bir Eski Mısır freskinde aile: Anne, çocuklarından birine oyuncak bir kuş uzatıyor [sağda]. Troya kazılarında bulunmuş oyuncak bir savaş arabası [altta].

Hititlerden günümüze ulaşmış ve bugün Gaziantep Müzesi koleksiyonlarında yer alan beş bin yıllık bir oyuncak araba ya da bunun Troya kazılarında bulunan bir benzeri de çocuk mezarlarından çıkarılıyorlar bugün...



Saturnus şenliklerinde, kilden veya hamurdan yapılmış, belli şekilleri olan figürler sunulmaktaydı. Anlatılanlara göre, bunlar çocuklar henüz emeklerken onlara verilen oyuncaklardı. Özellikle küçük kızların ilerideki annelik rollerine hazırlanmaları için araç olarak görülüyorlardı.

Antik Yunan'da pişmiş topraktan yapılmış bebekler ise, gerçek dünyanın minyatür bir kopyasını temsil etmekteydiler. Hatta pişmiş topraktan, ağaçtan, kemikten ya da fildişinden yapılmış olup eklemlere de sahip bulunan bu bebeklerin, elbiselerini ve duruşlarını değiştirmek mümkündü.

Bu açıdan bakıldığında, bu bebeklerin Antik dünyanın 'Barbie bebekleri' olduklarını söylemek de yanlış olmayacaktır!

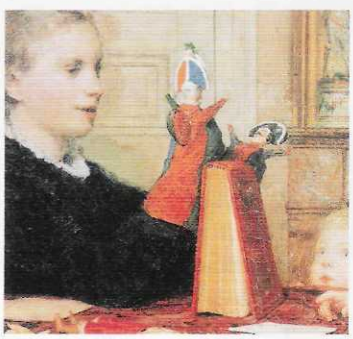
Bu tür bebeklerin kimilerinin, gerçek bir gelin çeyizi, hatta minyatür mobilyaları bile vardı... İtalya'da yapılan çeşitli kazılarda, Roma İmparatorluğu'nun ilk üç yüz yılına ait geniş bir oyuncak bebek koleksiyonu bulunmuştur. Ama bugün biliyoruz ki, daha sonra, kuzeyden gelen yabancı kavimlerin istilaları ile, bu endüstri de kesintiye uğramıştır.

Bu arada, şunu da vurgulamak gerekir ki; Mısır, Yunan ve Roma mezarlarında bulunan oyuncak bebeklerin asıl kimlikleri konusunda, günümüz arkeologları tereddüde düşebilmektedirler. Çünkü çocuklar için yapılan oyuncak figürlerinin, ölülerin ve tanrıların onurlarına yapıldıkları da bilinmektedir...

Canlıların dünyasını temsil eden köpek, kanarya veya bıldırcın, gelincik, fare ve hatta çekirge gibi hayvan figürleri de çocukların hayatlarını renklendirmekteydi...

Belki de bunların, çocukların doğa bilimleri ile ilgili ilk derslerini almaları için kullanılan 'araçlar' olduklarını söylemek, yanlış olmaz...

Ortaçağ'da ise, çocuklar çalışmaya yönlendirilmeye başlandıklarından, durum değişir... Her ne kadar bu çağda çocuklara, genel olarak, 19.





Avrupa'da, Ortaçağ'da beliren kukla tiyatrosu 17. Yüzyıl'ın oyun dünyasında doruğa oturur [sağ üstte]. 1930'lu yıllarda Paris: Tuileries bahçelerinde küçük araba yarışları [sağda]: Daha çok yeni bir heyecan.

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Şimşirden yapılan ve bir kayış sayesinde çevrilen topaç, önce Ortaçağ çocuklarına özgü bir oyuncaktı; ama hükmü daha sonra da yüzyıllar sürecekti [solda].

Yüzyıl'ın 'Endüstri Devrimi' sırasında olduğundan çok daha iyi davranılsa da, artık yeni eğlence araçları geliştirilmiyordu...

Yine de 13. Yüzyıl'dan itibaren, soyluların çocukları için ayrılan lüks oyuncakların yanı sıra, popüler objeler de üretilip satılmaya başlanmıştı Ortaçağ'da... İlk olarak, belli tasarımlara göre yapılmış, çömlekçiler tarafından şekillendirilen pişmiş topraktan yemek takımları görüldü.

Burada altını çizmeliyiz ki, bu yemek takımları, kız çocuklarından çok, erkek çocuklarına yönelikti! Çünkü biliyoruz ki, o dönemde aşçılık erkeklere özgü bir meslek idi.

Bunun dışında, Ortaçağ oyuncakları arasında; küçük ölçekte rüzgâr değirmenleri, küçük askerler, minyatür at veya gemiler, tahta kılıçlar da bulunuyordu.

"Eğer çocuk, oyun oynayarak gelecekte yapacağı mesleği öğrenirse, ileride çalışırken eğlenmesi de mümkün olabilir" diye düşünülüyordu. Arkeolojik kanıtların ve o dönemin belgelerinin ışığında, şunu da söyleyebiliriz ki, Ortaçağ'daki Batı toplumlarının yapısı, sanılandan çok daha fazla, oyunla ilgili idi...

Aile, kilise, okul ve iş; birbirleriyle bağlantılı olarak, hep birlikte gitmekteydiler. Rahipler bile, dinle ilgili nesnelerin dışında, dinî okullardaki çocukların oyalanabilecekleri ve üzerleri tespihler, boncuklar, Pazar duaları ile süslü topaç ve çemberler yaparlardı.

Küçük soylular da, gelecekte at üzerinde dolaşıp arazilerini kontrol etme işini önce oyuncak atlara binerek öğrenirlerdi; ellerine minyatür silah taklitleri, oyuncak askerler, metalden veya kilden yapılmış atlı figürleri, tahta kılıçlar, minyatür şatolar verilirdi.

Bu çağın kızları ise, dikiş diker ve şarkı söylerlerdi. Beklenmedik bir şekilde bu dönemde satranç oyunun da çok



Son Eyüp oyuncakçısı

Ne zaman başladığı kesin olarak bilinmeyen Eyüp oyuncakçılığının son ürünleri bugün, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi'nde özenle korunmaktadır *[solda ve sağda; Şehir Müzesi koleksiyonundan örnekler]*. Bilinen son Eyüp oyuncakçısı ise, Halit Şengöz'dür. Mesleğini babası Kadri Şengöz'den öğrenen Halit Bey, daha sonra, Eyüp semtinde babasının dükkânının bulunduğu yerde farklı bir sektöre yönelmiş ve dinî eşyalar satmaya başlamıştır *[sağ üstte]*. Halit Şengöz'ün babası Kadri Şengöz, oğluna da öğrettiği mesleğine 1924 yılında atılmıştı *[en üstte]*.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Daha fazlası

Prof. Dr. Bekir Onur'un Dost Kitapevi Yayınları arasında yer alan 'Oyuncaklı Dünya' adlı kitabında oyuncağın hem uluslararası serüvenini hem de Türkiye öyküsünü bulmak mümkün.

yaygın olduğunu görmekteyiz; özellikle yedi yaşından itibaren, hem askerî strateji hem de saray görgüsünün bir parçası olarak oynamaya başladıkları satrançta; kızlara karşı oynadıklarında, erkek çocukların oyunu bilerek kaybetmeleri, saray görgüsünün bir parçasıydı...

Ortaçağ'ın sonu ile Rönesans, çocukların ve yetişkinlerin dünyası arasında belirgin bir farkın oluşmasına neden oldu. Ama ne kadar ilginçtir ki, kilise, oyuncağın gelişimini desteklemekteydi!

İtalya'da, Floransa'da ortaya çıkartılan dinsel özellikteki bebekler, dinsel inanışlar ile oyun adetleri arasındaki bağı, gayet iyi ortaya koymaktadır.

16. Yüzyıl'a gelindiğinde, oyuncak bebekler, Avrupa ülkeleri edebiyatında da yerlerini aldılar; ama bu tür edebiyat yapıtlarını, 'hoppalık' ya da 'havailik' olarak görenler de yok değildi.



Mekanikten elektroniğe

İlk elektronik oyuncaklardan biri: Her tarafı yanıp sönen, kollarını hareket ettirebilen bir tekerlekli robot [sağ ortada].

Çukurcuma piyasası

İstanbul'un Çukurcuma semtinde, Turnabaşı Sokak 50 numarada, İlker Eryıldız 'Zaman Tüneli' adını verdiği dükkânında 60'lı ve 70'li yılların oyuncaklarını meraklı koleksiyoncular için biriktiriyor. Artık oyuncak koleksiyonculuğunun da kendine göre bir piyasası var İstanbul'da.



17. Yüzyıl'da amaç, çocuğa toplum yaşamını öğretmek için pedagojik hedeflerle oyun oynatmak olmuştu. Özellikle Almanya'nın dağlık bölgelerinde; 16. Yüzyıl'dan itibaren, ağaçtan oyuncak üreten atölyeler ortaya çıkmıştı. Aslında bu atölyeler, çocuklar için çeşitli oyuncaklar yapmaya başlamadan önce, dinsel heykeller üretiyorlardı.

Sırtlarında kaynana zırıltıları, topaçlar, yoyolar ve diğer oyuncaklar taşıyan gezgin satıcılar köy köy, kasaba kasaba dolaşmakta, şehirlerde bağırarak çocukların dikkatlerini çekmeye çalışmaktaydılar.

Almanya'da Nuremberg veya Leipzig, Fransa'da Saint-Germain ve Saint-Laurent gibi şehirler başta olmak üzere, çeşitli kentlerde fuar ve panayırlar kurulduğunda, oyuncakçılar da buralarda yerlerini alıyorlardı.

Kuklacılık da yaygınlaşmıştı. Antik dönemden beri bilinse de, özellikle Ortaçağ'da, dinî törenlerde ve pagan (putperest) kökenli şenliklerde, kuklacılar çeşitli figürlerle insanları eğlendirirlerdi.

Reformlar ve din savaşları, kuklaların, kutsal yerlerden uzaklaşmalarına ve sivil alanlarda gelişmelerine olanak sağlamıştı. Kukla sahneleri, kimi zaman siyasî olay ve kişilerin de karikatürize edildiği ve bunlarla alay edilen eleştirel, liberal ortamlardan biri haline gelmişti.

Özellikle 17 ve 18. Yüzyıl'da kuklacılık ve kukla modası, Avrupa'da altın çağını yaşamış, halkın yanı sıra, soylu mâlikhanelerinin ve saray-





Müzelerde oyuncak

Bildiğimiz kadarıyla, bugün Türkiye'deki tek 'oyuncak müzesi' Sunay Akın'ın *[altta]* İstanbul'da Göztepe'deki tarihî bir konakta oluşturduğu özel müzedir. Ancak bunun dışında, Hasköy'de ve Ankara'da Çengel Han'da kurulmuş bulunan Rahmi M. Koç müzelerinde, yerli yabancı, farklı dönemlerin kimi oyuncakları yer almaktadır *[üstte, sağda ve solda]*.



http://groups.google.com/group/merakediyorum



ların baş eğlencelerinden bir haline gelmişti.

'Emile' adlı 'çocuk eğitimi' çevresinde dönüp dolaşan romanında, Fransız aydınlanmacı Jean-Jacques Rousseau şöyle yazar: "Doğa, birer yetişkin olmadan önce, çocukların çocuk olmalarını ister".

Bu cümle, oyunun 'pedagojik bir araç' olarak kullanımına dair devrimi de ifade etmektedir. 19. Yüzyıl'ın küçük prenslerinin oyuncak sandıklarında, sayısız kurşun asker, kukla, trompet, davul ve oyuncak bekler vardı...

İngiltere'den sonra bütün dünyada etkisini gösteren Endüstri Devrimi, önce tren, 19. Yüzyıl sonuna doğru da, otomobil gibi mekanik araçların gelişimi içinde, oyuncak dünyasına yeni olanaklar sundu.

Yapım sürelerinin azalması ve seri üretim, bu oyuncakların ticaretinin de fazlasıyla gelişmesini sağladı. Sadece oyuncak satan büyük mağazaların açılışı da, bu döneme, 1870 ile 1880 arasına denk gelmektedir.

Erkek çocukların en sevdiği oyuncakların arasında artık, arkalarından bir iple çektikleri minyatür trenler de vardı. Tabiî ki bunların ardından raylar, daha gelişmiş lokomotifler de geldi.

Ortaçağ'da suyun üzerinde yüzdürülen basit bir tahta parçası şeklindeki 'oyuncak tekne' de gelişti; çocukların hayal gücüne yer bırakmayacak kadar ayrıntılı 'gemiler' ortaya çıktı.

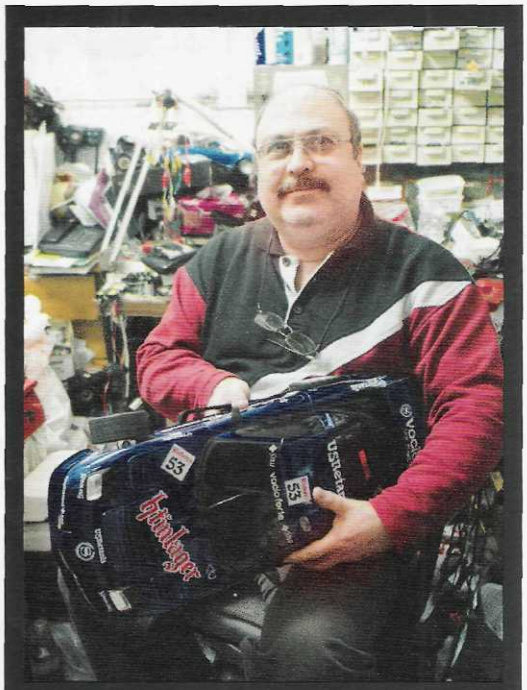
Önce Almanya sonra da Fransa ve İngiltere'de; kurma anahtarları, dişli ve pervanelerin hareketini sağlayan yay sistemleri geliştirildi. Mekanik oyuncaklar çağı başladı.

İlk minyatür otomobil modelleri ise, Amerika ve Avrupa'da 20. Yüzyıl başında ortaya çıktı. Giderek daha karmaşık bir hale gelen teknik süreçler sayesinde, daha 1904'ten itibaren en küçük ayrıntılara bile sadık kalan oyuncak otomobil modelleri yapıldı.



Bu minyatür otomobillerin vites kutuları, frenleri, süspansiyonları, lambaları bile vardı. Bu alanda, Fransa'da André Citroën'in, kendi ürettiği arabaların 'gerçek oyuncak kopyalarının üretilmesi için' oyuncak endüstrisi ile işbirliği yaptığını belirtirsek, 20. Yüzyıl başlarının dünyasında; oyun ve oyuncağın yetişkinlere ait endüstri ile nasıl yakın bağlantılar kurduklarını daha iyi ifade etmiş oluruz.

Zaten sonrası da çorap söküğü gibi geldi: Büyüklerin dünyasındaki her gelişme oyuncakların dünyasına da yansıtıldı. Mekanik oyuncaklar yerini elektronik oyuncaklara bıraktı; sinema endüstrisinin yarattığı 'yan sanayiler' film kahramanlarını oyuncak vitrinlerine taşıdı... ■



FOTOĞRAFLAR: ECE YILDIRIM

Oyuncaklar da tamir edilir...
Aydın Karaş, İstanbul Beşiktaş'ta, Nüshetiye Caddesi üzerinde açtığı 'Oyuncak Hastanesi' adlı dükkânında, hem son model elektronik hem de eski mekanik oyuncakları 'tedavi' ediyor.

Bir 19. Yüzyıl tablosunda 'çemberli çocuk' [sol üstte]: 20. Yüzyıl'da bu çember 'hulahup' olarak geri dönecekti! Çocukları ve çocuk oyunlarını konu edinen tablolarıyla tanınmış İspanyol ressam Murillo'nun bir yapıtından detay: Zar atan çocuklar [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Necati Güngör'ün kaleminden...

Farklı bir Malatya

Usta öykücü Necati Güngör, son kitabı 'Annem Babam Malatya'da, 60'lı, 70'li yıllara kadar Malatya'nın bir açıkhava müzesi olduğunu; topraktan adım başı tarihî eser, yatır ve efsane fışkırdığını anlatıyor.



FOTOĞRAF: MİHRİBAN BİLİR

SEBAHAT BAĞBARS

'Annem Babam Malatya / Bir Kentin Yaşamöyküsü' adlı kitabın yazarı Necati Güngör, arkadaşımız Sebahat Bağbars ile birlikte [üstte].

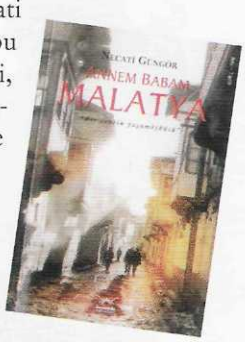
Uzaklarda kalmış bir türkü: 'Malatya, Malatya bulunmaz eşin / Gönülleri coşturur ay ile güneşin'... Bu türkünün bestesi bize, son zamanlarda küskün, yorgun Malatya'nın farklı yönleri de olduğunu anımsattı.

Evet; önce 'kötü muamele' ile gündeme gelen bir çocuk yurdu ile gündeme girdi Malatya; sonra da, 5.3'lük depremle... Son olarak da, beş binden fazla insanı hastanelere düşüren salgınıyla...

Ancak geçmişi binlerce yıla dayanan Malatya'nın çok daha farklı fotoğrafları da var... Biz de Popüler Tarih dergisi olarak, kısa bir süre önce Necati Güngör imzasıyla, Heyemola Yayınları arasında, "Annem Babam Malatya / Bir Kentin Yaşamöyküsü" adıyla yayımlanan kitabın ve yazarının rehberliğinde, bu tarihî kenti lâyık olduğu şekilde anmak istedik...

Yapıt, bir anı-tarih kitabı olarak sunulmuş... Kuru tarihî bilgiler, yaşanmış bir ömre eşlik ederek bambaşka bir lezzette, sizi gerçek Malatya ile buluşturuyor.

Malatya'nın dününü, bugününü ve Necati Güngör'ün bu süreçteki yerini, yazarla yaptığımız söyleşi ve kitaptan alıntılarla size aktarmaya çalışalım...



Üç bin yıl önce Hititler bu şehri kurduklarında, buraya 'meyve bahçesi', 'bal' anlamına gelen 'Maladiya' ismini vermişler.

Asurlular; 'Milidia'; Romalılar ise, 'Melita' ve 'Melitene' adını kullanmışlar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

Arapların, 'Malatiye'sini biz Türkler, 'Malatya' olarak bugüne taşımışız...

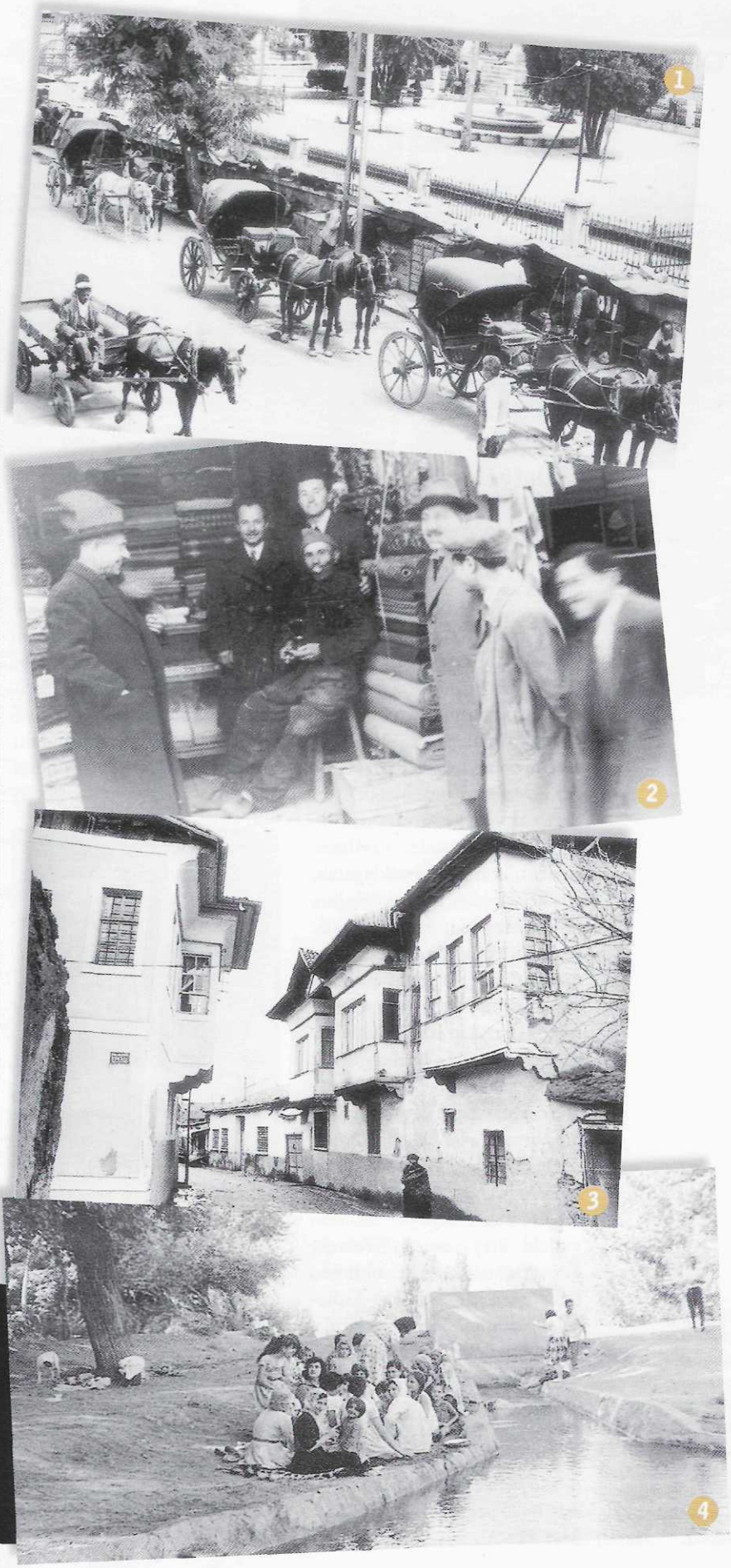
Malatya'nın bugünkü kent merkezinin yedi kilometre doğusundaki Aslantepe, Gelinciktepe, Fethiye Höyük'de yapılan kazılarda, İlk Tunç Çağı kalıntılarına rastlanmış; Hititlerin burada bir kent kurduklarını ve bu kenti uzun süre egemenlikleri altında bulundurduklarını da biliyoruz bugün.

Daha sonra sırasıyla; Asur, Urartu, İskit, Pers egemenliklerini yaşayan Milidia, bir süre de Büyük İskender'in kılıcı altında kalıyor.

M.Ö. 66 yılında, Romalı Komutan Pompeius, Malatya yöresini, Pontos Kralı'nın elinden alarak Sasanilere karşı Roma İmparatorluğu'nun sınır kalesi yapar. Hz. İsa'dan sonraki yüzyıllarda ise, Sasani, Bizans ve Arap egemenlikleri altında kalan kent; birçok kez Bizanslılar ve Araplar arasında el değiştirir.

Malatya, 1101'de Danişmendliler'in eline geçse de, 1105'te I. Kılıç Arslan tarafından Anadolu Selçuklu Topraklarına katılır.

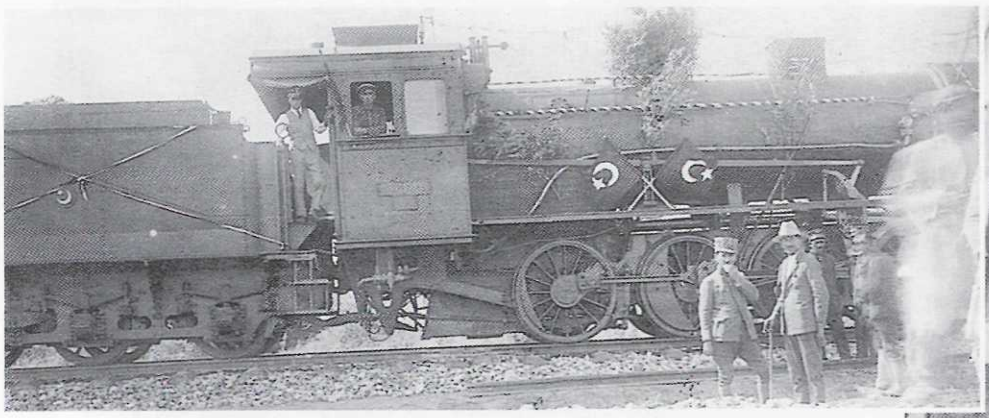
1399'da Yıldırım Bayezid'in egemen olduğu yöre, iki yıl sonrasında Timur'un ordularınca yağmalanıp, harabeye dönüşür. Timur çekildiğinde Osmanlı, Memlûkler ile, Malatya için savaşır. Fakat yorgun kent, ancak 1515'te, Ya-



1. Yıl 1965: Yeni Cami civarında faytonlar.
2. 1956'da tüccar pazarı.
3. Halep Caddesi üzerinde, Tahtalı Minare civarındaki eski konaklar.
4. Yıl 1963: Horata Suyu kenarında piknik yapan Malatyalılar.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com





Malatya'da ilk tren, ilk otomobil

Tren, Malatya'ya 1932 yılında gelir *[üstte]*; ilk otomobil ise, yine 30'lu yıllarda, Şaban Pembecioğlu tarafından getirilir *[sağda]*. 1905-1932 arasında ABD'de, Chicago'da yaşayan ve orada başarılı bir işadamı olan Pembecioğlu, Malatya'ya döndüğünde kentteki ilk elektrik üretimini gerçekleştirir ve ilk şoför kursunu açar.

vuz Sultan Selim döneminde Osmanlı topraklarına katılır...

Varoluşundan bugüne, Malatya'nın başına gelenler elbette bunlardan ibaret değil... Malatya'nın bir de yer değiştirme öyküsü var.

Halk arasında yayılmış söylentilerin de destekleyerek efsaneleştirdiği bu öyküye göre, Malatyalılar sonbahar gelince kışlık evlerine, yani şimdiki 'Eski Malatya'ya (Battalgazi) taşınırlarmış. Yaz mevsiminde ise Aspuzu Bağları'na göçerlermiş... Malatyalılar kışlık evlerinden ayrılırken, ateşlerini de bir kuyuda muhafazaya alırlar, kışın dönünce de ateşlerini kuyudan çıkarırlarmış...

Bir kış, bakmışlar ki, kuyudaki ateş sönmüş. Bunun bir uğursuzluk işareti olduğunu düşünerek, yeniden Aspuzu'ya dönüp yazlık evlerine temelli yerleşmişler...

Bu efsaneyi biz de Necati Güngör'e soruyoruz...

➤ *Yeni Malatya'ya dair bu efsane ne kadar gerçek?*

Söylence güzel; ama işin aslı öyle değil: Mısır'ın valisi Mehmet Ali Paşa, Osmanlı'ya baş kaldırınca, dönemin padişahı II. Mahmud, onun üzerine bir ordu gönderir.

Hâfız Paşa komutasındaki bu ordu, Nizip Savaşı'ndan önce kışı Malatya'da geçirmek zorunda kalır. Bunun üzerine, Hâfız Paşa halkın evlerine el koyar...



Malatya halkı da o kışı, yazlık evlerinde geçirmek zorunda kalır. Baharla birlikte, ordu da arkasında artık kullanılamaz durumda evler bırakarak çekip gidince, 'Eski Malatya' bir ören yerine dönüşür!.. Bu nedenle de kent halkı yazlık evlerine temelli dönmek zorunda kalır ve işte, yeni Malatya böylece ortaya çıkar.

➤ *Eski Malatya'nın durumu ne şu anda?*

Aslında benim kitapta anlattığım eski Malatya, bugün yok. Malatya çok büyük göç



1964 yılında çekilmiş bir fotoğrafta, Keferdiz Köyü'nde küp yapan bir kadın [sağ üstte]. Yıl 1951: İsmet İnönü 4 Haziran günü Malatya'da [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum



14 Kasım 1937'de Atatürk Malatya'da, istasyonda kendisini karşılayan öğrencileri selamlıyor [solda].

aldı ve değişime uğradı. Eski Malatya benim çocukluğuma; diyelim ki 60'lı, 70'li yıllara kadar, bir açıkhava müzesi gibiydi. Çok sayıda tarihî eser vardı. Adım başı tarihî eser, yatır ve efsane vardı orada... Eski zamanlarda orada yatan insanların silahları bile oradaydı. Su içtikleri taslar oradaydı. Şu anda ne yazık ki bir şey yok...

➤ *Kitabın örgüsü hasta annenizin son günlerinden başlayarak sizin çocukluğunuza uzanıyor. Kitabınızı, annenizle birlikte anılarınızı da kaybedebileceğiniz korkusuyla mı yazdınız?*

Aslında bu kitabı yazmaya yıllar önce başlamıştım; 90'lı yılların başıydı, annemi ise, 2004'te kaybettim.

O dönem 100 sayfa kadar yazmıştım; ama bilgisayarda uçtu ve geriye sadece aldığım bazı notlar kaldı... Yayınevi, benden Malatya üzerine bir kitap yazmamı istediğinde, kafamdaki kitabı sundum ve kabul ettiler...

➤ *Neden sadece bir tarih kitabı ya da anı kitabı değil de ikisini harmanlayan bir kitap yazma ihtiyacı duydunuz?*

Çünkü benim gözlemlerime dayanan ve bugün yok olmuş o kadar çok şey vardı ki, ben yazmasam kimse yazmayacak diye düşündüm...

Diyelim Malatya'daki faytoncular, sinemalar, parklar ve ramazan eğlenceleri, bayramlar...

Hatta benim hafızamdaki çarşı bile, bugün yok artık. O dönemin esnafı yok, o gelenekler, ilişkiler yok.

Ben yazmasam, benimle birlikte toprağa giderdi, yazmak zorundaydım. Şu an baktığımda, birçok eksik görüyorum; belki ikinci baskısında onları da katarım...

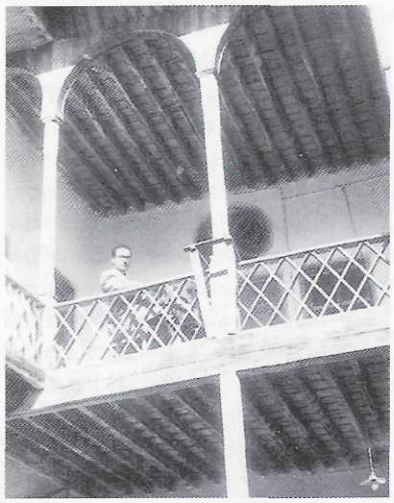
➤ *Yerel kent tarihçilerimizin kaleme aldıkları kitaplar var. Bir de, Yapı Kredi Yayınları gibi, kimi kurumlar ekip çalışması yaptırıp kent monografileri yayımlıyorlar. Sizin kitabınız bunlar arasında, farklı bir konumda, değil mi?*

Benim kitabımda ben de varım. Kitabım hem ailemin kişisel tarihi hem de kentin tarihini iç içe veriyor. Hikayeci bir yazar olmam, bu kurguyu kurmamda kolaylık sağladı bana.

Kitabımın türünü ise, kuru bir tarih ya da anı kitabı değil; tarihi bilgileri ve anıları barındıran bir edebiyat eseri olarak tanımlıyorum...

➤ *Atatürk'ün ziyaretlerini de anlatıyorsunuz kitapta... Atatürk yalnızca iki kez ziyaret edebiliyor Malatya'yı değil mi?*

Evet, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, 'ulaşım' en önemli sorun olarak görülüyor ve dönemin başbakanı İsmet Paşa'nın hazırladığı proje kapsamında, Anadolu'yu bir



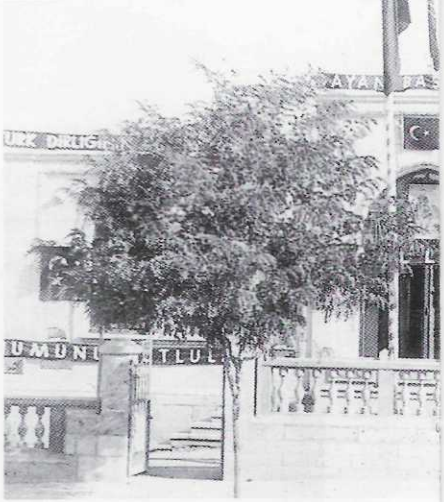


1940'larda Akpınar'da, iş hanı olarak kullanılan 'Yüksek Kahve' adlı konak [solda]. Büyük Çarşı civarındaki bir konağın eyvanı [üstte]: Bu konak daha sonraları 'Yeni Melek' sineması olmuştur.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com







Malatya Halk Evi [sağ üstte] ve 1949'da Halk Evi odasında bir temsil hazırlığı [üstte]. Yıl 1945: Daren'de, Balaban'dan iki esansçı [sağda].

baştan ötekine, demir ağlarla örmeyi planlanıyorlar.

Atatürk ile Malatyalıların ilk buluşması, 13 Şubat 1931'de Adana-Fevzipaşa hattı kurulduğunda; ikinci buluşma ise, 14 Kasım 1931'de Sivas-Malatya hattı tamamlanınca gerçekleşiyor.

Hatta Mustafa Kemal'in Malatya'ya gelişiyle ilgili bir de ilginç anekdot vardır: Malatyalılar Ata'yı karşılamak için bir sergi hazırlamışlar. Sergiyi Malatya'nın meyveleri, kuru kayısı, pestil ve cevizle donatmışlar...

Mustafa Kemal sonradan diyor ki, 'İçim gitti yemek için; ama kimse teklif etmedi'... Aslında neşeyle karşılanmış ve ağırlanmış ancak nedense bir resmiyet, uzaklık olmuş arada... Aslında Atatürk'ün Malatya'ya özel bir ilgisi vardır...

➤ *Bu özel ilginin nedeni, yakın silah arkadaşı ve dönemin başbakanı İsmet İnönü'nün Malatyalı olması olabilir mi?*

Evet, birinci neden bu olabilir. İkinci neden ise, Elazığ, Harput valisi Ali Galip, Mustafa Kemal'e karşı suikast düzenliyor ve başarılı olamıyor. Malatya'ya kaçıyor; ama Malatya'da hiç kimse onu evine almıyor ve saklamıyor.

➤ *Kitapta Malatya halkının gözünden resmettiğiniz bir konu var: İsmet İnönü ve Adnan Menderes ilişkisi... Halkın Menderes'e olan tepkisinin gerçek nedeni ne?*

İsmet İnönü, Malatyalı için bir efsane idi. Kitabımda da bahsettim; öldüğü zaman babam ağlamıştı. Menderes, Malatya'yı 'Demokrat Partili' yapmak için çok çaba harcamış, hatta olmayınca da cezalandırmış.

Mesela, eski İçişleri bakanlarından Mehmet Gedik'i özel olarak göndermiş ve git Malatyalıları kazan, demiş. O zaman 65 vilayet varsa, 64'ü Demokrat Partili; bir tek Malatya, Halk Partili...

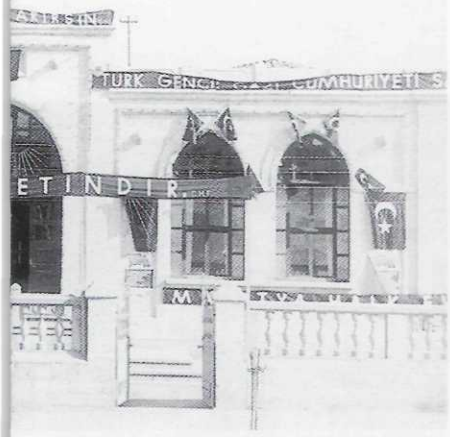
Bu yüzden de birçok yatırım Malatya'nın dışına kaydırılmış. Adıyaman, Malatya'nın kazası iken, kopartılıp

En eski fotoğraf

Malatya'nın Hüseyinbey Mahallesi'ndeki Tekke Camisi'ni görüntüleyen bu fotoğraf, kentin 1920'den kalma genel görünümüne ilişkin en eski fotoğraftır.



http://groups.google.com/group/merakediyorum





il yapılmış; sırf cezalandırmak için.

Bir de Malatya'ya Turgut Babaoğlu adında bir vali gönderilmiş, git Malatyalıları hizaya getir diye. O da döneminde çok kötü davranmış halka. Mesela Vali sokakta, yakasında Halk Partisi rozeti bulunan bir insana rastladığında, yakasından bu rozeti çıkartıp atıyor.

Belediyeye gidiyor Vali ve orada, İsmet Paşa'nın resmi asılı, onu jandarma eliyle indirttiriyor. Halk, bu tür baskılardan dolayı, Menderes'i hiç sevemedi.

➤ *Kitapta Turgut Özal'dan çok üstü kapalı bahsediyorsunuz; halbuki o da Malatyalı... Bunun özel bir sebebi var mı?*

Turgut Özal nüfus artışını çok teşvik eden bir politikacıydı. Maalesef o da Malatyalıydı! Turgut Özal, Malatya'ya çok bağlı bir insandı, Malatyalıları kolladı. Hatta çevresindekiler, bu durumu istismar bile ettiler. Onların bu davranışları bana uzaktan çok çirkin geldi. Bir de Özal'ın politikasını beğenmediğim için yer vermedim...



➤ *Kitabın içinde birbirinden güzel anılar ve bu anıların ilginç Malatyalı karakterleri var. Bunlardan biri de ünlü bestekâr Malatyalı Fahri'nin öyküsü... Bize anlatır mısınız bu öyküyü?..*

İstanbul Bağlarbaşı'nda otururdu. Çok trajik bir öyküsü vardır. Karısıyla ortaokulda birbirlerine âşık olarak evlenmişler. 'Sarı Kurdelem Sarı' şarkısını ve daha birçok bestesini onun için yapmış.

Fakat bir gün, dedikodu yüzünden karısını kıskanıyor. Elinden bir kaza çıkıyor ve eşinin ölümüne neden oluyor. Sabah olduğunda çok büyük pişmanlıklar yaşıyor. Kızın ailesi kızlarının intihar ettiğini söylüyorlar ve onu hapisten kurtarıyorlar. Damatlarını bu derece seviyorlar yani...

Fakat Malatyalı Fahri, çok kötü oluyor ve her şeyini toplayarak Malatya'dan çıkıyor. Bir daha Malatya'ya dönmeyeceğine dair yemin ediyor. O zamanlar Unkapanı taraflarında kahveler varmış sanırım. Oralarda çalıp söylerken, ünlü bestecilerden biriyle tanışıyor. Plak yaptırıp, sahneye çıkarıyorlar.

Radyo arşivinde de vardır plakları. Malatya'ya gitmemeye yeminli ya... Bir gün Elazığ'a konser vermeye gidecek ve Malatya'dan geçmek zorunda... Geçiyor ama nasıl? Gözlerini kapattırarak... ■

Necati Güngör kimdir?

1949, Malatya doğumlu Necati Güngör, ilk ve ortaöğretimini Malatya'da, üniversiteyi de İstanbul Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. Öğrenciliği döneminde, Babıali'nin dergi ve gazetelerinde yazmaya başladı. Hikâye ve röportajlarıyla tanındı. 1979'da Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü aldı. 1990'da Ömer Seyfettin Hikâye Ödülü ile Abdi İpekçi Röportaj Ödülü'nü kazandı. 1999 yılında Yunus Nadi Hikâye Ödülü'nü aldı. Eserleri şunlar: "Yolun Başı", "Sevgi Ekmektir", "Bu Sevda Ölmek", "Sinema Kuşu Sevgilim", "Bir Taşralının İstanbul Nostaljisi", "Hayatımın Yedi Hikâyesi", "Hikâyemde Hayvan Var, "Üsküdar'a Gidelim" ve son eseri "Annem Babam Malatya / Bir kentin Yaşamöyküsü".



Ünlü Malatyalı sanatçı tamburî Fahri Kayahan [sol üstte]. Yıl 1982: Turgut Özal 'Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı' sıfatıyla, gazetecilerle birlikte Malatya'da [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

16 Ocak 1923, İzmit...

Mustafa Kemal'in ilk basın toplantısı



'Büyük Zafer'in muzaffer komutanı Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen 6 büyük gazetenin başyazarları ile yaptığı 6 saatlik basın toplantısı, Cumhuriyet rejiminin fikrî temelini oluşturuyordu.

ERTAN ÜNAL

Başkomutanlık Meydan Savaşı 'Büyük Zafer' ile sonuçlanmış, Mudanya'da imzalanan ateşkes antlaşmasıyla Ulusal Kurtuluş Savaşı sona ermişti. Tüm Anadolu düşmandan temizlenirken, başkent İstanbul ve Batı Trakya, Lozan'da başlayan ve yeni Türk devletinin sınırlarının çizildiği barış görüşmelerinin sonucunu bekliyordu.

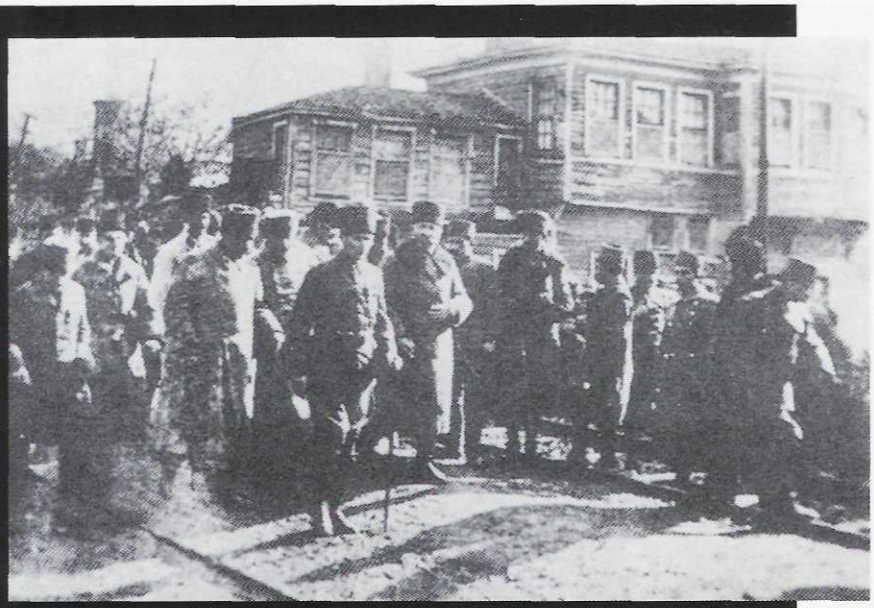
Ülke büyük bir sevinç içinde çalkalanırken Mustafa Kemal'in Meclis'teki ve Meclis dışındaki muhalifleri, çeşitli iddia ve görüşlerle ortalığı bulandırmaya çalışıyorlardı:

"Ordu niye taarruza devam etmemiş, İstanbul ve Batı Trakya'yı işgalden kurtarmamıştı?.."

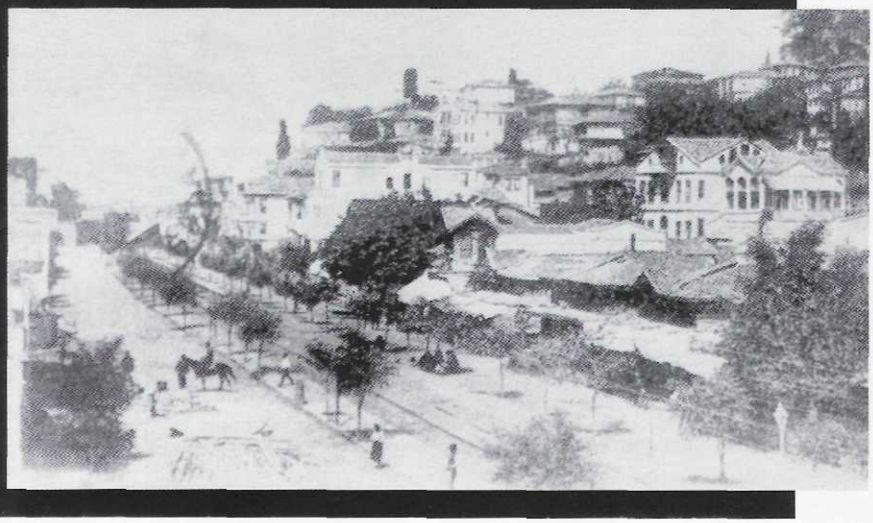
"Ordu, 'Büyük Zafer' ile görevini tamamladıysa, komutanlar neden idareyi sivillere bırakmıyordu?"

"Hilafet muhafaza edildiğine göre, bu görev Gazi'ye verilmeliydi!" Halifelik kuru-

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Gazi Mustafa Kemal Paşa, 16 Ocak 1923 günü, İzmit'teki basın toplantısına katılan gazetecilerle birlikte *[solda]*. 18 Ocak 1923 günü yanında, Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer komutanlarıyla birlikte İzmit'te *[üstte]*, Birinci Ordu'yu teşfişe giderken ya da teftişten sonra... Dönemin İzmit'inde Tökeli İmre Bulvarı *[altta]*. Bu sakin kıyı beldesinin yıldızı Cumhuriyet döneminde parlayacak ve yöre önemli bir sanayi bölgesi olacaktır.



munun muhafazası için, Mustafa Kemal'e halife olmasını teklif edenler bile vardı.

Hele Gazi'nin, 1922'nin Aralık ayı içinde Ankaralı gazetecilere yaptığı açıklamada; barıştan sonra 'halkçılık' ilkesine dayanan, 'Halk Fırkası' adı altında bir siyasî parti kurmak istediğini belirterek, tüm aydınları görüş belirtmeye çağırması, ortalığı büsbütün karıştırmıştı...

"Halkçılık ne demekti?.. Yeni parti, sınıf esası üzerine mi kurulacaktı? Yoksa Mustafa Kemal'in başka gizli düşünceleri mi vardı?.."

İstanbul, bu sorularla çalkalanırken, muzaffer başkomutan Mustafa Kemal, bir yurt gezisine çıkmaya karar verdi.

Gazi, kurmayı düşündüğü partiyle (Halk Fırkası) ilgili olarak, halkın nabzını yoklayacak, bu arada toplumda bir deprem etkisi yapacak atılım ve devrimlerle ilgili olarak, aydınlarla görüşecekti.

Kurtuluş Savaşı'nı ve Mustafa Kemal Paşa'yı başından beri kalemleriyle destekleyen, İstanbul'da yayımlanan altı büyük gazetenin baş yazarı da gelişmeler konusunda görüşlerini almak üzere Gazi ile görüşme talebinde bulunmuşlardı.

İşgal altındaki bir kentte tehditlere aldırış etmeden, canını ortaya koyarak yüreklerindeki duyguları kalemlerine aktaran bu gazetecilerin isteğini Gazi kabul etti.

Onlarla 14 Ocak 1923'te çıktığı yurt gezisi sırasında, İzmit'te görüşecekti. Gazetecileri İzmit'e getirmekle de, Ankara Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Dr. Adnan (Adıvar) Bey'i görevlendirdi.

Tevhid-i Efkâr'ın başyazarı Velid Ebüzziya, Vakit'in başyazarı Ahmet Emin (Yalman), Akşam'ın başyazarı Falih Rıfkı (Atay), İleri'nin başyazarı Suphi Nuri (İleri), İkdam'ın başyazarı Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) ve Tanin'in başyazarı İsmail Müştak (Mayakon), Adnan Adıvar'ın başkanlığında, İstanbul'dan toplu olarak yola çıktılar.

Kafilede Adnan Adıvar'ın eşi Halide Edib (Adıvar) Hanım ve Adnan Bey İstanbul'a gelene kadar onun görevini yerine getiren Kızılay Başkanı

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com






Milliyet

Gazi Hazretlerinin gazetemiz hakkında yeni ve büyük bir teveccühleri ve lûtufları

Demir yolu

İnkılâp ve Gazi

Meclis hepsini affedecek!

Tahkikat

Mühim bir hırsız cetesi

Yeni Yunan seferi geldi

İzmit basın toplantısının tutanakları, altı yıl sonra, 26 Kasım 1929 - 7 Şubat 1930 tarihleri arasında, Milliyet gazetesinde yayımlanır [üstte]. İzmit'teki basın toplantısının yapıldığı av köşkü [en üstte].

Hamit Bey de yer almaktaydı. Bu topluluğa İleri gazetesinin İzmit Muhabiri Hakkı (Kılıçoğlu) Bey de katıldı.

Gazeteciler, İzmit halkının 'Saray' diye adlandırdığı binanın alt katındaki geniş salonda toplandılar. Burası Sultan II. Mahmud zamanında yapılmış, Sultan Abdülaziz zamanında baştan başa yenilenmiş, zarif bir av köşküydü.

Toplantıda konuşulacakları kaydetmek üzere, TBMM'den 4 görevli de salonda yer almış bulunuyordu.

Gazi'yi görecek olmanın heyecanı içindeki gazeteciler, daha önceden hazırladıkları sorulara bir kez daha göz atarken, Gazi içeri girdi.

Annesini kaybetmiş olmanın verdiği üzüntüyü dudaklarındaki tebessümle gizlemeye çalışarak, herkesin tek tek elini sıkıp hatır sordu. Sonra kendisine ayrılan yere otururak, gazetecilerle konuşmaya başladı...

16 Ocak Salı akşamı, saat 21.30'da başlayan bu toplan-

6 yıl süren 'gizlilik'

TBMM Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal, İzmit'te yaptığı basın toplantısına katılan gazetecilere, geleceğe yönelik düşüncelerini açıklayıp, yapmayı düşündüğü atılımları anlatırken, bunların yazılmamasını istemişti. Bu arada Mustafa Kemal, o günlerde toplumda tartışma konusu olan bazı sorunlar hakkındaki görüşlerini belirtmişti. Gazeteciler, verdikleri söze sadık kalarak, toplantının içeriğini açıklamadılar. İzmit'e gidip

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Basın toplantısından sonra, 18 Ocak Perşembe günü, Mustafa Kemal Paşa, İzmit bölgesindeki, İstanbul'a karşı harekât ihtimali olan Birinci Ordu birliklerini, Yarımca'da denetler; burada, Kurtuluş Savaşı'nın komutanlarıyla toplu fotoğraf da çektirir [solda]. Mustafa Kemal'in solunda, sırasıyla, Kâzım Paşa (Karabekir), Mareşal Fevzi (Çakmak) ve Asım (Gündüz) Paşa, açık renk askerî kaputlarıyla yer alırlar. Mustafa Kemal'in sağındaki sakallı ise, I. Ordu Komutanı Nurettin Paşa'dır.

ve basın toplantısının tutanakları

'Başkomutan' ile görüştüklerinden söz ettiler, Türkiye'nin yeni bir dönemin başında olduğunu belirttiler. Ancak sorular ve yanıtları yıllarca gizli kaldı... İzmit'teki basın toplantısında Mustafa Kemal'in refakat subayı olarak bulunan, daha sonra girdiği seçimlerde Siirt'ten milletvekili seçilen ve Milliyet'te başyazarlık yapan Mahmut [Soydan] Bey, 1929 yılında Gazi'ye başvurarak toplantı içeriğinin yayınlanması için iznini istedi.



Mahmut Bey, toplantının önemli bir tarihî olay olduğunu, gelecek kuşaklarında okuması gerektiğini belirterek, tutanakların yayınlanması gerektiğini savundu. Gazi de bu izni verince, toplantının metni, 'İnkılâp ve Gazi' başlığı altında, 26 Kasım 1929 - 7 Şubat 1930 tarihleri arasında, Milliyet'te yayımlandı. Soydan, Atatürk'ün bazı önemli konuşmalarını da bu metnin sonuna eklemişti... Bu yayından



40 yıl sonra, Millî Eğitim, Adalet ve Devlet bakanlıkları da yapan Kocaeli Milletvekili İsmail Arar, Gazi'nin bu basın toplantısının, gazete sayfaları arasında unutulup gittiğini, hatta Türk Devrim Tarihi Enstitüsü tarafından yayımlanan "Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri" ciltlerine de alınmadığını görünce, kolları sıvar ve "Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı" adlı kitabını 1969'da yayımlar. Bu çalışma, bu konuda başvurulacak en sağlıklı kaynaktır.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Başkomutan Mustafa Kemal, Yarımca'da I. Ordu birliklerini teftiş ettikten sonra, eleştirilerini birlik komutanı Albay Cemil Conk'a açıklarken: Gazi'nin sağında I. Ordu komutanı Nurettin Paşa yer alıyor [üstte]. İleri gazetesinin İzmit Muhabiri Hakkı (Kılıçoğlu) Bey [altta].

Sorular ve Gazi'nin yanıtları

'Birinci sorumlu Enver Paşa'

Birinci Dünya Savaşı'nda yapılan siyasî ve askerî hatalar konusunda, Mustafa Kemal'in görüşü çok nettir: "Savaşı yönetenler kendi varlığımızı unutup başkalarının esiri olmuştur."

16 Ocak Salı akşamı, saat 21.30'da başlayan İzmit basın toplantısında, kendisine ayrılan yere oturan Mustafa Kemal Paşa'nın ilk sözleri şunlar olur:

"Konuşacağımız esaslı meseleler ne ise, evvela onları tespit edelim. Hangi noktaları öğrenmek istiyorsunuz?"



İsmail Müştak

Gazeteciler, Gazi'yi soru yağmuruna tutmak için acele etmektedirler. Sorular peş peşe gelirken, Gazi de durmadan not alır.

İlk soruyu Suphi Nuri Bey sorar: "Barışa nasıl varacağız? Seçimler ne zaman yapılacak?" der. Bu soruyu diğerleri izler:

İsmail Müştak Bey – İstanbul'un geleceği ne olacak? Yine başkent olarak kalacak mı?

Yakup Kadri Bey – Büyük Millet Meclisi'ndeki cereyanları öğrenmek istiyoruz. Gruplar arasında ihtilaf olduğunu işitiyoruz. Bu ihtilafların mahiyeti nedir?



tı, gece yarısını da aşmış, saat 03.00'te sona ermişti. Gazi, salonda bulunanlara veda ederek ayrılmadan önce, son söz olarak, şunları söyledi:

"Atiye [geleceğe] ait politikamız hakkında görüşmek arzusunu izhar buyurmuş idiniz. Bunu uzun uzadıya şimdi görüşmek mümkün değildir. Başka bir zamana bırakalım."

"Yalnız şunları da ifade edeyim: Sulh olmak ihtimali vardır. Olmamak ihtimalini de nazarı dikkatte tutmaktayız. Tedbirlerimiz vardır. Çünkü canımız çok yandı, çok aldatılmışızdır. Hatta bugün bile aldatılmış bir haldeyiz. Mudanya Mukavelesi'nin ahkâmına [hükümlerine] mugayir [karşıt] hareketler olduğunu görüyoruz."

"Hiç şüphesiz sulh olduktan sonra, çok çalışmak lüzumuna kâniyiz. Bunun için zayiatımızı [kayıplarımızı] en az bir zamanda telafi edecek esaslı bir program yapmaya mecburuz. Bu program üzerine fırka [Halk Fırkası] teşekkül edecektir."

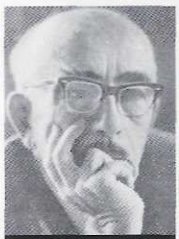
18 Ocak günü de Gazi, İzmit halkına hitaben bir konuşma yaparak, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Halife'nin değildir ve olamaz" der. ■



I. Dünya Savaşı'na giden günlerde, Harbiye Nâzırı Enver Paşa, Alman İmparatoru II. Wilhelm ile birlikte [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

İsmail Müştak Bey – Yeni Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, yeni Türk devletinin kesin ve sürekli şeklini sağlayacak ve belirleyecek bir yasa olacak mı?


Yakup Kadri

Suphi Nuri İleri – Eski savaş sorumluları cezalandırılacak mı?

Ahmet Emin Bey – Nüfus meselesi, muhaceret meselesi [göçmen] mevcut nüfusu yaşatmak meselesi vardır. Harp ve sefalet yüzünden azalan nüfusun tezyidi [artırılması], hariçten muhacir celbi [göçmen getirilmesi] için ne gibi tedbirler alınacak?


Ahmet Emin

Suphi Nuri Bey – İstikbalde yalnız mı yaşayacağız? Yoksa bir devletle mi ittifak edeceğiz?

Ahmet Emin Bey – Hâkimiyeti Milliyeye karşı mücadele etmek meşru addedilecek mi? Sonra birde memur meselesi vardır. Fırkalara mensup memurlarla devlete mensup memurlar vardır. Bir fırka iktidar mevkiine gelince, diğer fırkaya mensup memurların çıkarılması lazım gelecek. Bu yüzden mütehassıs memurlardan istifade imkânı kalmayacak. Bunlar hakkında bir tedbir alınacak mı?..


16 Eylül 1922 tarihli Illustration dergisinin kapağında Meclis Reisi Mustafa Kemal ve İsmet Paşa [solda].

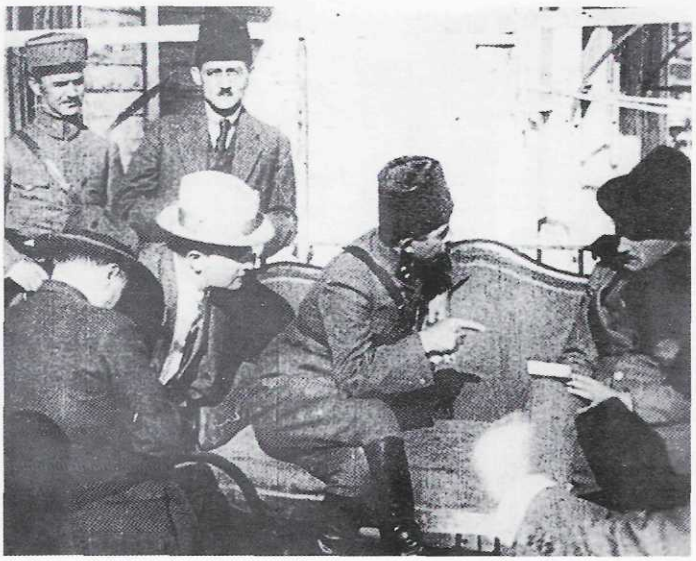
Gazi, bu noktada, elinin bir hareketiyle soruları keser ve kendisi bir soru sorar: "İstanbul'da hilafet ve saltanat meselesi mevzuu bahis oluyor mu?"

Soruyu İsmail Müştak Bey yanıtlar ve içten içe konuşuluyor diye bir açıklama getirir.

Gazi 'Ne suretle?..' diye sorunca da, konuşmasını sürdürerek, "İstanbul halkının büyük bir kitlesini teşkil eden memurin sınıfı büyük bir ümitsizlik içindedir."

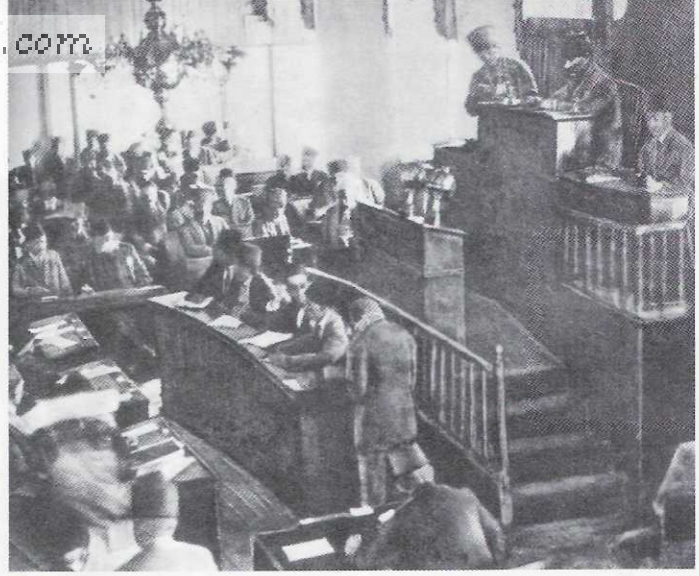
Gazi bu sözleri not ederken Suphi Bey, "Mudanya Mütarekesi yapılmasaydı ordular harekâta devam etseydi daha iyi olmaz mı idi?" diye sorduğunda da, şu yanıtı verir:

"Mudanya Mütarekesi ile, ordu hareketiyle elde edilecek sonuçları elde etmişsek, barış görüşmelerini belirsiz bir süre uzatmaya ne gerek var?.. Savaş sorumlularına temas etmişsiniz... İtiraf ederim ki ben, Osmanlı devletinin nasıl bir maksat ve gaye ile savaşa


Mudanya Mütarekesi'nde, İsmet Paşa yabancı gazetecilerin sorularını yanıtlıyor [solda]: Fotoğrafın solunda, arkada ayakta duranlar General Asım Gündüz ve gazeteci Velid Ebüzziya.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Cumhuriyet'in ilanından önce, 1920'li yılların başında Türkiye Büyük Millet Meclisi: Kürsüde 'Reis Paşa' Mustafa Kemal yer alıyor [sağda].

girdiğini anlamış değilim. Harpten büsbütün kaçınmak mümkün müydü? Hiç olmazsa daha sonra giremez miydik? Bunların değerlendirilmesinde fayda vardır."

"Savaşa girdikten sonra yönetim bakımından birçok hatalar işlenmiştir. Orduların görevi ülkelerin kendi varlıklarını korumaktır. Bunu unutup yabancıların gayelerine alet olmak doğru değildir."

"Savaşı yönetenler kendi varlığımızı unutup başkalarının esiri olmuştur. Kendi ülkemizi savunmaya yetmeyen kuvvetlerimizi, Galiçya'ya Makedonya'ya ve İran'a göndermekle hata edilmiştir."

"Bu hataların birinci sorumlusu Enver Paşa'dır. Onun emriyle hareket eden kumandanları sorumlu tutmak doğru değildir. Onlar görevlerini yapmışlardır. Politik sorumlular da ölmüşlerdir. Bu yüzden hangi sorumlulardan

Hükümet merkezi tartışmalarına Gazi'nin yanıtı

Birinci Dünya Savaşı'na ve bu savaşın sorumlularına değindikten sonra Gazi, 'Hükümet merkezi neresi olacak diye sorulmuştu...' diyerek bir başka soruya geçer ve sözlerini şöyle sürdürür: "Hükümet merkezi neresi olmalıdır? Düşündük. Bendenizce, iki noktadan tetkikat yapmak icap eder: Biri, her nevi taarruz ve tecavüze karşı yerinden kıpırdamayarak kuvvet ve sükûnetini muhafaza edebilecek bir yer olmalı. Bu itibarla tabiî memleketin merkezini araştırmak lazım. Yoksa bir geminin topundan telaşa düşebilecek bir yerde hükümet merkezi olamaz... İkincisi, hükümet merkezi öyle bir yerde olmalı ki, hükümet nazarını memleketin bütün muhitlerine müsavi [eşit] surette atfedebilsin. Memleketin bir kenarına çekildiğimiz zaman, vatanın bizden uzak kalan gayri mamur yerlerini unutuveriyoruz... Biliyorsunuz ki, Anadolu bugün baştan başa harabe halindedir. Kasaba ve şehir denilen yerler de öyledir. Niçin böyledir? Çünkü İstanbul'u merkezî hükümet yapmışız ve kendimizi yalnız onun cazibesine kaptırmışız. Birçok sebepler başkentin 'Ankara, Kayseri, Sivas müsellesi' [üçgeni] içinde bir noktada olmasını icap ettiriyor *[sağda; 1923'ler Ankara'sının önemli merkezlerinden Karaoğlan Çarşısı]*. Bu üçgenin ortasında bulunan Ankara pekâlâ başkent olabilir. Esasen olaylar da orasını merkez yapmıştır *[solda; Ankaralı hanımlar çocuklarıyla birlikte Meclis önünde bir töreni izliyorlar]*... Sizin gibi münevverler ve ulusu aydınlatmaya çalışan kişiler Ankara'ya, hatta Van'a, Erzincan'a ve Bitlis'e gitmelisiniz. İşte, Ziya Gökalp Diyarbakır'da. Orada bir gazete çıkarıyor. Kısa sürede çevresinde yarattığı hassasiyet çok dikkat çekicidir... Sizin gibi münevverler gidecekleri yerlerde başlı başına bir alem



http://groups.google.com/group/merakediyorum

bahsediyorsunuz?.."

Gazi, 'Hükümet merkezi' tartışmalarına verdiği yanıtın ardından, konuşmasının devamında, ülkenin nüfusuyla ilgili soruyu cevaplandırdı: "Hakikaten nüfusumuz arazimize göre pek azdır. Bunun sebebi basittir," diyerek sözlerini şöyle sürdürdü:

"Vaktiyle büyük imparatorluklar tesisine heves ettik. Fütuhat yaptık. Dünyayı almak istedik. Her zaptettiğimiz yere Anadolu halkını gönderdik. Oralarda öldürttük...



yaratabilirler. Memleketin yalnız bir yerinde değil, beş-on yerinde birer ilim merkezi, nur merkezi, irfan merkezi yapmalıyız. Millet bahtiyar olsun... Hükümet merkezi neresi olmalı? Ben böyle bir meseleden bahsedilmesini bile yerinde bulmuyorum.

İstanbul'dan bahsediyorduk. İstanbul hükümet merkezi olmadıktan sonra kendi büyüklüğü ile mütenasip bir idare teşkilatına malik olacak. Fakat hiçbir zaman müstesna bir şehir gibi hususi bir idareye malik olmayacak."

Gündemin iki önemli sorunu:

Ermeniler ve hilafet

Ermeniler konusunda gündeme getirilen soruya Mustafa Kemal'in yanıtı açıktır: 'Bizden o kadar çok şeyler istiyorlar ki...' Hilafet konusunu ise, kendisi açar...

Gazi, Vakit gazetesinin başyazarı Ahmet Emin'in nüfus meselelerine ilişkin sorusunu yanıtladıktan sonra bu kez de, İleri gazetesinin başyazarı Suphi Nuri Bey, yeni bir soru yöneltir:



Velid Ebüzziya

Suphi Nuri – Paşa Hazretleri; ortada bir de Ermeni yurdu meselesi var. Bunlar yurt verilmezse şuraya, buraya münferiden gelebilecekler mi?

Gazi – Münferiden gelmelerini men edemeyiz. Bu yurdu yalnız Ermeniler istemiyorlar. Keldaniler, Asuriler, daha bilmem kimler, bu hevese düştüler. Eğer bunların hepsine birer yurt vermeğe kalkarsak, bizim elimizde yurt kalmaz. Bizden o kadar çok şeyler istiyorlar ki...

Şimdi hilafet meselesi hakkında konuşalım: Velid beyefendi, siz nasıl görüyorsunuz, nasıl düşünüyorsunuz?

Velid Ebüzziya – Sayın Paşam, ben bu meseleyi düşünmedim. Barıştan sonraya bırakılmasından yanaydım. Şimdi hepsinin üstünde olan, ülke-



Gazi Mustafa Kemal, Gebze'de, Mareşal Fevzi Çakmak ve Nurettin Paşa ile birlikte [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com







Özel trenle İzmit'e gelen Gazi, 17 Ocak'ta Gebze'de: Ankara Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Dr. Adnan (Adıvar) Bey'in [sağ üstte] eşi Halide Edib de Mustafa Kemal'in kafilesinde idi [üstte].

'Halife' unvanını 18 Kasım 1922'de Meclis'ten alan Abdülmecid Efendi, saltanat dönemini anımsatan bir tören düzeni içindeydi [sağda, en üstte].

Halife Abdülmecid'in sınırdışı edildiğini manşetten veren 5 Mart 1924 tarihli Akşam gazetesi [sağda].



mizi düşmandan kurtarmak olduğu için, bütün düşünce ve çabamızın buna ayrılmasından yanayım. Diyorum ki, bunlar çok esaslı meselelerdir. Bunu iyice araştırabilmek için zihinler diğer meselelerden uzak olmalıdır.

Gazi – Arkadaşlar bir fikir ileri sürecekler mi?.. Müsaade ederseniz, yine ben devam edeyim:

Çok istenirdi ki, bu sorunun tartışması barıştan sonraya kalsın. Fakat şimdi görülüyor ki, bundan hararetle bahsedenler var. Biz, 'Zamanı değil; sükûneti koruyalım, asıl uğraşacak önemli görevlerimiz vardır' diyelim...

Fakat Şükrü Efendi [Karahisar (Afyon) Milletvekili] diyor ki, 'Halife şu demektir: Halifenin yetkisi şudur, görevi budur...' diyor ve düşünceyle tüm ulusun aklına giriyor. Madem ki olumsuz hareket vardır, bunu karşılamak zorundayız.

Yapmak istediğimiz; bilim, ilim ve dinsel yönden, bu ülkenin ve ulusun hayatı refahı ve saadeti bakımından doğru olup olmadığının incelenmesi.

Falih Rıfkı – Paşam; sulhtan sonra daha güç olur. En uygun dönem bugündür.

Ahmet Emin – Durumun açık olmamasından ileri gelmi-

Tek dereceli seçim ve kadınların



Gazi, toplantının devamında, daha sonra kuracağı 'Halk Fırkası'nın ilkeleri ve çalışma programı hakkında da bilgi verir. Meclis'teki gruplaşmalara değinir ve ardından, gelen yeni sorulara yanıt verir.

Ahmet Emin – Paşa Hazretleri, tek dereceli intihab [seçim] hakkında ne düşünüyorsunuz?

Gazi – Mevcut intihabat kanunu bizim bugünkü prensiplerimizle mutabık değildir. Hükümetin görüşüne göre düzenlemiştir. Doğrudan doğruya halkla temasa gelerek intihab yapmak lazımdır. Fakat şimdi buna zaman yoktur.

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Halife, bir yıl sonra sınır dışı edilecekti...

İzmit'teki basın toplantısından tam bir yıl sonra, 3 Mart 1924'ü 4 Mart'a bağlayan gece, son halife Abdülmecid Efendi'ye, hilafetin kaldırıldığı tebliğ edilmiş ve kendisine hemen o gece, ülkeyi terk etmesi gerektiği anlatılmıştı.

yor mu? Hilafetin tüm İslâm alemini içine alan bir müessese olduğu ortaya çıkar. Bir iç mesele olmak niteliğini kaybeder.

Gazi – Biz bu meseleyi siyaseten halletmişizdir. Dünya yüzünde yeni ve müstakil bir Türk devleti vardır. Devleti kuran milletin, bir 'Türkiye Büyük Millet Meclisi' vardır. Memleketin yegane, hakiki mümessili bu meclistir. Türkiye devletinin reisi de vardır. Bu şekil şer'idir, ilmidir, özellikle devletin istikbalini en iyi koruyabilecek bir şekildir. Türkiye devleti başka bir makam tanımaz. Zaten başka bir makam yoktur. Hilafetin resmî durum ve niteliği yoktur.



Falih Rıfkı

Hilafet demek, tüm İslâm alemine şamil bir idare noktası demek ise, tarihte bu hiçbir vakit gerçekleşmemiştir. Bütün İslâm âleminin 'Halife' sıfatıyla bir kişi tarafından idaresi de vaki değildir.

Hazreti Ali döneminde, Sıffin Savaşı'ndan sonra İslâm dünyası 'Halife' adı altında, 'Emir-ül Müminin' adı altında, iki kişinin yönetiminde kaldı.

Bir tarafta Ali, 'halifeyim' diye hükümet etmişti. Öte tarafta da Muaviye aynı sıfatla hükümet ediyordu. Abbasiler döneminde ise, bir tarafta Bağdat'ta, diğer tarafta Endülüs'te 'halifeyim' diye saltanat sürenler vardı. Bugün Fas'ta ve Sudan'da halife var. Onlar da kendilerine 'Emir-ül Mümin' diyorlar. Bundan böyle tüm Müslümanları hilafet adı altında bir noktaya bağlamanın imkânı yoktur.

Şimdi Mısır, Hindistan, Türkiye ve Batı İslâmlarının tümünün kendi çevrelerinin şeraitinden, ananelerinden, geleneklerinden uzaklaştırılarak 'Ümmet' adı altında birleşmelerine nasıl imkan tasavvur olunabilir... Bu, tarihin hükmüdür. Diğer taraftan dinin hükümleri de ayrı değildir. Hakikaten din yönünden hilafet denilen şey yoktur. Peygamber şöyle demiştir: "Benden 30 yıl sonra hilafet yoktur." ■

milletvekili seçilmesi...

Vücuda getireceğimiz fırka, daha millî ve makul şekiller tanzim etsin *[solda; Türkiye'de, ilk tek dereceli seçim 1946'da yapılacaktır]*.

Ahmet Emin – Halide Edib Hanımefendi'yi mebus görebilecek miyiz?

Gazi – Bu hususta kanunda bir sarahat [açıklık] yoktur. Mamaafih şimdiye kadar elli bin zükur [erkekler] nüfusa bir mebus çıkmıyor muydu? Şimdi alelıtlak [genel olarak] elli binde bir mebus dersek, o zaman bu kayıtla erkeklerle beraber kadınlar da mevzuu bahis olur. Kadınlara bu alelıtlak tabiri ile bir intihab hakkı verilmiş olur *[sağda; Türkiye'de kadınlara milletvekili seçme seçilme hakkının tanınması ancak 1934'te yasalaşacaktır]*.

Halide Edib – Paşam bu kararı bu Meclis verir mi? Yoksa ikinci bir meclis mi verir?

Gazi – Bu noktayı ben bazıları ile konuştum. Buna henüz itiraz edenler var. Fakat er geç olacaktır. Buhara'da, İran'da, Afganistan'da Müslümanlar şapka giyerler. Şapka ile namaz kılarlar. Hicaz'da, Yemen'de de böyledir. Bizde, her yerden fazla mı taassup [bağnazlık] vardır?..



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Cumhuriyet dönemi tarihçileri / 1

Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç:

Hocaların hocası

İstanbul Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı'nın kurucusu ve ilk başkanı olan Ordinaryüs Prof. Mükrimin Halil Yinanç; Anadolu'nun Türkler tarafından fethini anlatan ve yazan ilk Cumhuriyet dönemi akademisyeni idi.

FAHAMEDDİN BAŞAR

Mükrimin Halil Hoca'nın şahsiyeti ve tarihçiliği hakkında en sağlıklı bilgiyi cenaze merasiminde yapılan konuşmalar ile vefatını takip eden günlerde dost ve meslektaşlarının gazete ve dergilerde çıkan yazılarından öğreniyoruz.



Ölümünden kısa bir süre sonra yayımlanmış olan 'Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi'nin 16. sayısındaki habere göre, Mükrimin Hoca'nın ölümü, Üniversite'de, İstanbul'da ve bütün ilim dünyasında büyük bir üzüntü uyandırmıştı.

Çünkü o, yalnız öğrencilerinin değil, herkesin hocası idi. Hiç beklenmedik bir anda vefat etmesi öğrencilerini, meslektaşlarını ve sohbet arkadaşlarını çok üzmüştü.

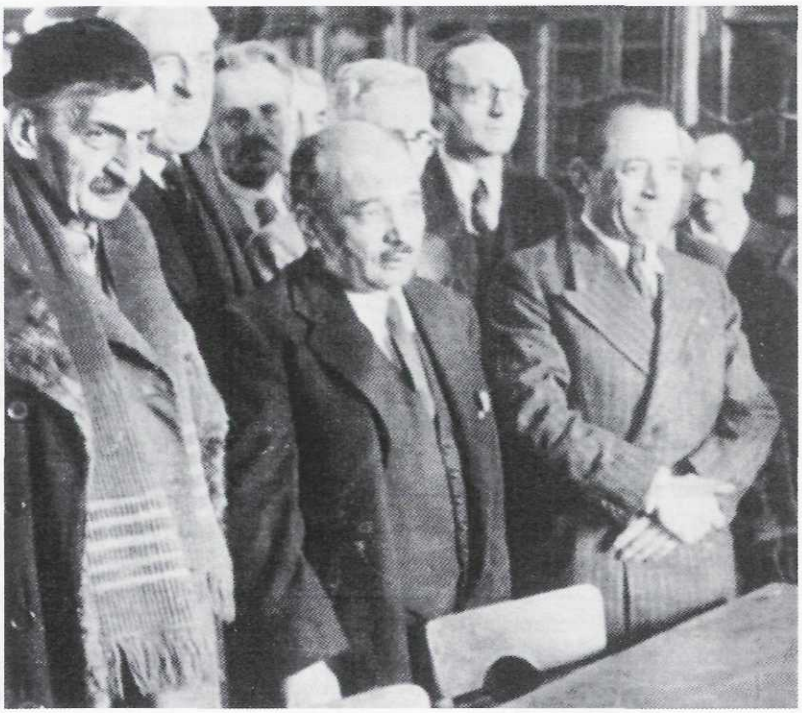
Cenazesi 23 Aralık 1961 Cumartesi günü askerî merasimle ve izcilerin de katıldığı kalabalık bir cemâatle kaldırılmıştı. Üzerine Türk bayrağı örtülmüş bulunan tabutu, soğuk fakat güneşli bir kış günü Süleymaniye Camii'nin avlusuna getirilmiş, öğleyi müteakip kılınan cenaze namazından sonra Üniversite merkez binasına naklolunmuştu.

Hol, hole açılan koridorlar, merdivenler, katların hole bakan kısımları, hıncahınç dolmuştu. Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Vahit Turhan, üstadın şahsiyeti ve ölümü ile Üniversite'nin ne büyük bir kayba uğradığını belirten bir konuşma yapmış ve sonra Ord. Prof. Cavid Baysun şunları söylemişti:

"... Mükrimin Halil Bey'i tanıdığım zaman, o, yüksek tahsilini henüz bitirmiş, ümit ile, iman ile, bilgi ile mücehhez bir genç hoca idi. Memleketinin insanlarını, gelenekleri, tarihini her şeyini; taşını



http://groups.google.com/group/merakediyorum



ve toprağını bütün varlığı ile seven, milletine hizmet etmek ateşiyle yanıp tutuşan bu hoca ömrü boyunca kanaatlerine ve imanına sadık kalmasını bilmiş, her kıymetten üstün bildiği ilim sahasında ilerleyerek en yüksek bir mertebeye varmıştır..."

Mükrimin Hoca'nın meslektaşı olan Ord. Prof. Cavid Baysun'un yaptığı bu konuşmada yer alan sözler, bir cenaze merasimi sırasında söylenmiş abartılı sözler değildi...

Çünkü 'Hoca' gerçekten tarihi en iyi anlayan ve anlatan; bilhassa İslâm ve Anadolu Türk tarihini çok iyi bilen ve bildiklerini başkalarına öğretmekten zevk alan büyük bir âlim idi.

Nitekim vefatından üç gün sonra, 25 Aralık 1961 tarihinde Yeni Sabah gazetesinde 'Mükrimin Hoca da Gitti' başlığı ile bir yazı yazmış olan Edebiyat Fakültesi Psikoloji



Mükrimin Hoca'nın sohbet arkadaşları

Beyazıt'taki Küllük kahvesinde, orası yıkıldıktan sonra da Lâleli'deki kahve ile Bayezid Camii yanındaki Çınaraltı'nda toplanan hocalar arasında, Mükrimin Hoca da vardı ve *[soldan sağa]* Yahya Kemal'in, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Mahmud Kemal İnal'ın sohbetlerine katılırdı.



SABAH PENCERESİNDEN

Mükrimin Hoca da gitti

SİYAVUŞ GİL

MÜKRİMİN hoca da gitti. Katardan bir kişi daha durakta indi demek.

1953 den bugüne kadar, Edebiyat Fakültesi olarak, ne dostlar kaybetmedik. İşte daima gülümseyen çehresiyle Zeynep Hanım konağının sofasında dolaştığını hâlâ görür gibi el doğum İsaniyatcı Ragıp Hulûsi Hoca, işte nesle nesle konuşmasını bir kelime kaçırmamak için kulak kesilerek dinlediğim coğrafya üstadımız İbrahim Hakkı, işte genç ve sporcu arkadaşımız doçent Sıtkı Baydur, işte güzlüklerinin arkasından iyilik saçan bakışlarla tatbikatta asarlardı tenbel talebeyi yine de bol notla geçiren Sadrettin Celâl, Fakülte toplantılarında Schiller'den tercüme ettiği mısraları yavaşça kulağıma fısıldayan Burhan Belge, işte ilk ictimaımıza katılmağa bile fırsat bulamadan bizi bırakıp giden Meodut Mansuroğlu.

Hepimizin hocası Şemseddin Günaltay ile melek yüzlü ve insan kalbli Şerafettin hocayı nasıl unuturum? Ya aziz üstadım M. Şekip Tunç?

Ya arımızın katılıp bize hocalık ve kapı yoldaşlığı etmiş olan yabancı dostları: Filolog Reichenbach, felsefe tarihçisi von Aster, Sosyoloji âlimi Spitzer ve Auerbach, Ön Asya Dil ve kültürleri hocası Bosseri, sanat tarihçisi Schweinfurth, felsefeci Kraus. Hepsine rahmet olsun, hepsi nur içinde yatsın. Hepsine ilim ve kemal borçluyuz, hepsine ebediyen minnettarız.

Şu 22 yıl içinde saflarımız az boşalmamıştı zaten. Bereket versin, beyni kanayarak, kalbi durarak, ciğeri delinerek zemine düşenlerin elinden ilim meşalesini kapıp yine alabildiğine yükseltecek genç neslller de yetişti arada. Aramızdan ayrılıp rahmanın huzuruna çıkanlar, bununla müsterih ve mütesellidir.

Ama bu Mükrimin'in gidişi bizi perişan etti. Bir Cuma günü kürsüsüne yığılıverdi, tıpkı gemisi batarken can havliyle kumanda köprüsüne kenetlenen kaptan gibi, tırnaklarını geçirdiği o kürsünün hayaliyle büyük yolculuğa çıktı. Tarih âlimi idi, asırlar boyu insanlığın macerasını bilmez değildi elbet. Ama, ne de olsa, bu ânî ölüm, bizi sarsttığı kadar onu da hayrete düşürmüş olsa gerektir.

Mükrimin hocayı, onu tanımayanlara tafsilâtiyle anlatmak takatim yok şu anda. O, asır asır, sene sene, hattâ gün be gün tarihi yaşayan adamdı. Her günü mazi idi. Hiç bir hâdise olmazdı ki, onda İslâm orta çağına halka halka giden izdaller uyandırmasın. Hiç bir vaka zuhur etmezdi ki, hâfızasının derinliklerine dal dırdığı dikkatle, altı yüz yıl öncesine ait benzerlerini bulup çıkarmasın. Yaşadıklarımızla onun anlattıklarını karşılaştıranlar, tarihin bir tekerrürden ibaret olduğuna inanmak zorunda kalırlardı...

Husmu, akrabası var mıydı, öğrenememişimdir, fakat dostu ve talebesi çoktu. O canlı tarih, belki kalabalık bir ailesi olmayı sıkıcı bulurdu, fakat etrafında dostları veya talebesi bulunduğu, ne coşkun bir yaşama seviyeciyle konuşur ve anlatırdı. Belki tarihi böyle kendi içinde yaşamak, ona maziye uzaktan veya yukarıdan bakarak bir terkibe varmağa imkân vermemişti, ama ne zarar. Mazi ile böylesine içli dışlı olmuş, hayatının her dakikasında beş - altı asır evvelini gününe yaşayan böyle bir tarihçiye her adım başında rast gelinmez. Onun eserinden çok meyvadiyeti, dersi ve sohbeti saf saf genç tarihçilerin zuhur etmesine bol bol yeterdi.

Ama, hakkın, o da gitti. O da katarın uğradığı bir durakta inip tarihe karıştı ve hâfızalarımızın tahtına oturdu.

Tanrı rahmet eylesin.

Bölümü öğretim üyesi Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, "...O asır asır, sene sene, hatta gün be gün tarihi yaşayan adamdı. Her günü mazi idi. Hiçbir hadise olmazdı ki, hâfızasının derinliklerine daldırdığı dikkatle, altı yüz yıl öncesine ait benzerlerini bulup çıkarmasın. Yaşadıklarımızla onun anlattıklarını karşılaştıranlar, tarihin bir tekerrürden ibaret olduğuna inanmak zorunda kalırlardı..." sözleriyle hocanın hafıza gücünü ve tarihî yönünü anlatmıştır.

Mükrimin Halil Yinanç, sadece Üniversite'de ders veren bir hoca değil, aynı zamanda kahvehanelerde, derneklerde, aile toplantılarında tarihi anlatan ve sevdiren bir sohbet adamı idi.

Eskiden hafta içinde akşam saatlerinde Beyazıt'taki Küllük kahvesinde, orası yıkıldıktan sonra da Lâleli'deki kahve ile Bayezid Camii yanındaki Çınaraltı'nda toplanan hocalar arasında, ne muhabbetler, ne derin ilmî sohbetler olur; bu sohbetlere sâf Hâlet Çelebi, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Abdülbâki Gölpınarlı, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, İsmail Hakkı Uzunçarşılı gibi dönemin ilim

25 Aralık 1961'de, Yinanç'ın ölümünden üç gün sonra, Yeni Sabah gazetesinde 'Mükrimin Hoca da Gitti' başlığı altında yayımlanan yazısında Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, "O asır asır, sene sene, hatta gün be gün tarihi yaşayan adamdı" diye yazacaktır [üstte].

***İbnülemin* Mahmud Kemal İnal, dönemin belediye başkanı ve valisi Ord. Prof. Fahrettin Kerim Gökay ile Mükrimin Halil Yinanç, İstanbul Üniversitesi'nin bir toplantısında** [sol üstte]. **Mükrimin Halil Yinanç gençlik yıllarında** [sol sayfada].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Yıl 1929: İstanbul Darülfünunu öğrencileri bir konferanstan çıkıyorlar [sağda]. İstanbul Üniversitesi eski rektörlerinden Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan [altta] Mükrimin Hoca için şunları söyler: "Herkes kitap okur, Mükrimin kütüphane okurdu..." Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç, 1950'lerin sonunda bir toplantıda [sağ sayfada].

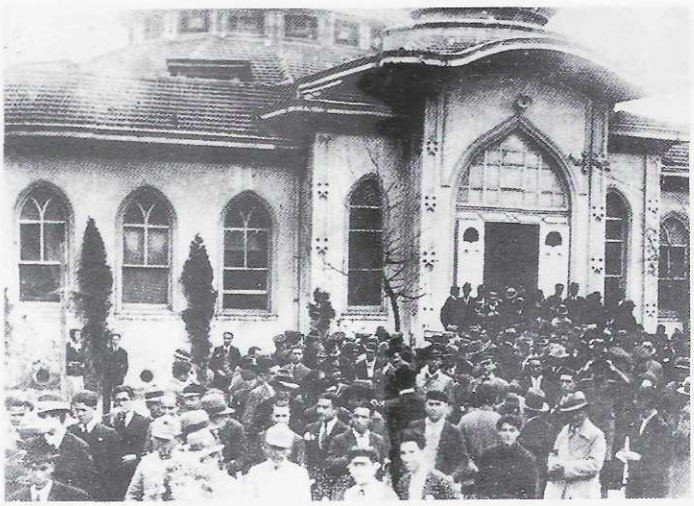
adamları, şairleri, yazarları ve edebiyatçıları katılarak tarihten, edebiyattan, kültür ve sanattan bahsederlermiş.

Şüphesiz bu ilmî toplantıların belki de en çok aranılanlarından biri Mükrimin Halil Hoca olmuştur. Zira onun tarih sohbetlerinde bulunanlar, olayları anlatış tarzı ve akıcı üslubuyla kendisini saatlerce dinler, vaktin nasıl geçtiğini anlamazlardı.



Mükrimin Hoca, dönemindeki hocalarla mukayese edildiğinde az yazmış, buna karşılık çok okumuş ve çok konuşmuş bir ilim adamı idi.

Hocanın bütün ömrü, Edebiyat Fakültesi ile Fakülte'nin yakınındaki evi arasında, yine bölgedeki kütüphaneler ile sohbet mekânlarında geçmişti. Üniversite, Topkapı Sarayı, Fatih ve Süleymaniye kütüphanelerinde görmediği, dokunmadığı kitap kalmamıştı.



Üniversite'deki görevine başlamadan önce gitmiş olduğu Paris'te de kütüphanelerden çıkmamış, orada bulunduğu iki yıl boyunca seçtiği kitapları okuyup birer nüshasını çıkarmıştı.

İstanbul Üniversitesi eski rektörlerinden Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkan, onun bir 'kitap kurdu' olduğunu, kütüphanelerden çıkmadığını belirttikten sonra, "Eminim ki Mükrimin'i bir daha Paris'e götürüp şehrin ortasında bıraksa idiniz yolu bulamaz kaybolurdu. Zira Millî Kütüphane'nin dışında, onun Paris'le hiçbir alışverişi olmamıştır" diyerek Hoca'nın çalışma azmini ifade etmiştir.

Gerçekten Mükrimin Hoca'nın hayatını incelediğimizde, bütün ömrünün İstanbul Üniversitesi ile Fatih ve Sultanahmet bölgesinde geçtiğini görüyoruz.

Gençliğinde bir süre görev yaptığı Galatasaray Lisesi Ta-

Öğrencisi Haldun Taner'in kaleminden 'Hoca'



Mükrimin Halil Yinanç'ın vefatının ardından ve ölümünün 1. yıldönümünde, meslektaşları ve arkadaşları tarafından kaleme alınmış pek çok makale, dönemin gazetelerinde yayımlanır. Bunlar arasında, daha Sultanî'de okuduğu dönemden arkadaşı Ord. Prof. Ali Nihad Tarlan'ın yazısı da vardır; Galatasaray Lisesi'nden öğrencisi Haldun Taner'in de... 7 Ocak 1962 tarihli Vatan gazetesindeki yazısında Taner *[sağda]*, Mükrimin Halil Hoca'yı anlatırken; "O profesörden çok, örneğin Fatih'in ünlü medresesinin ünlü bir mütebahhirine benziyordu. İskarpinleri, ayağında mest gibi dururdu. Pantolonunda ise, istediği kadar ütülü olsun, bir şalvar çağrışımı vardı..." ifadeleriyle anlatmış ve devamla "İslâm tarihini sade öğretmez yaşardı. Çünkü içinde yaşardı. Hayalinde Üniversite medrese, öğrencileri çömezler, evi de hücresi idi" demişti.



http://groups.google.com/group/merakediyorum



rih Öğretmenliği dolayısıyla bulunduğu Beyoğlu semtini bile Mükrimin Hoca, önce kütüphaneleri, sonra da camileri, çeşmeleri olmadığı için, yani tarih kokmadığı için sevmemişti.

Onun bütün lüksü tarih okumak ve anlatmaktı. Dünya malı, giyim-kuşam onun için önemsiz şeylerdi. Nitekim Doç. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu'nun 4 Ocak 1962 tarihli Vatan gazetesinde 'Kaybettiğimiz Değerli Tarihçi Mükrimin Halil Yınanç' başlıklı yazısında yer alan, "35 senedir onu şöyle bir yeni veya süslü bir şey giymiş gördüğümü pek hatırlamıyorum. Buna rağmen giyiminden, hatta boğazından esirgediğini kitaplara seve seve harcardı" sözleri, hocanın bu yönünü anlatıyor.

Mükrimin Hoca hiç evlenmemiş, kendisini tamamen ilme vermiş, servetini de yalnız bu yolda harcamıştı. Hoca'nın daha Sultanî'de okuduğu dönemden tanıyıp arkadaş olduğu ve sonra Kabataş Lisesi'nde beraber öğretmenlik yaptığı yakın arkadaşı Ord. Prof. Ali Nihad Tarlan'ın 1 Şubat 1962 tarihinde Yeni İstanbul gazetesinde yazmış olduğu yazısında belirtildiği gibi, "...Aile saadeti tanımadı. Bütün ihtirasını kitaplara verdi (...) Kitapları onun ailesi ve çocukları idi".

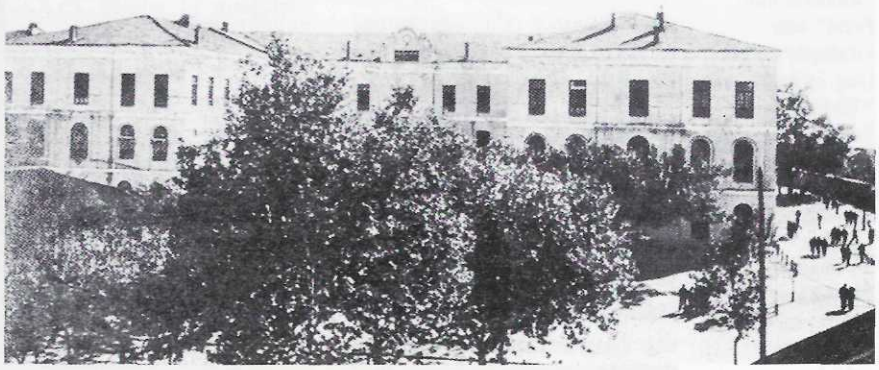
Tarihi, gün be gün yaşamak...

Halil Efendi ile Ayşe Hanım'ın oğlu olarak 1900 yılında Maraş'ın Elbistan ilçesinde doğmuş olan Mükrimin Halil Yinanç, ilköğrenimine burada başlamış, kadı olan babasının mesleği dolayısıyla Malatya, Mardin ve Diyarbakır'da devam etmiş ve nihayet İstanbul'a gelerek eğitimini Gelenbevî Sultanisi'nde tamamlamıştır. 1916'da İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi'ne kaydolan Mükrimin Halil Hoca, 1919'da 'Pekiyi' derece ile mezun olmuş ve 1918'de Mekteb-i Mülkiye'ye (şimdiki Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne) girerek 1921'de burayı da bitirmiştir.

1921 yılında Davutpaşa Orta Mektebi ve 1922'de Nişantaşı Orta Mektebi Tarih Muallimi olan Mükrimin Halil Hoca, 1923'ten itibaren Tarih-i Osmanî Encümeni kütüphanesinde çalışmaya başlamış; 1925'te ise, Fransa'ya gönderilerek iki yıl kadar oradaki kütüphanelerde araştırmalarda bulunmuştur. Yurda döndükten sonra yine kütüphanedeki memuriyetine devam ederken aynı zamanda Kabataş ve Galatasaray *[altta]* liselerinde tarih hocalığı yapmıştır. 1933 yılı Eylül'ünde İstanbul Dârülfünunu'nun İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürüldüğü sırada mezun olduğu Tarih Bölümü'nde 'Doçent' unvanı ile göreve başlamıştır... Dârülfünun döneminde, Edebiyat Fakültesi Tarih Şubesi'nde Abdurrahman Şeref, Necib Asım ve Ahmet Refik beylerin anlatmakta olduğu Ortaçağ Tarihi derslerini artık Ord. Prof. Şemseddin Günaltay *[sağda]* ile Doç. Mükrimin Halil Yinanç vermeye başlamışlardır.



1941 yılında 'Profesör' olan Mükrimin Halil Hoca, 1946'da çıkan Üniversiteler Kanunu ile Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Eskiçağ Tarihi, Ortaçağ Tarihi, Yeni ve Yakın Çağlar Tarihi gibi kürsüler kurulunca, yıllardır çalışmakta olduğu alanın, yani Ortaçağ Tarihi Kürsüsü'nün ilk başkanı olur. 1957'de ise 'Ordinaryüs' payesini alır. 'Tarih Bölümü Ortaçağ İslâm ve Türkiye Tarihi Ordinaryüs Profesörü' olan Yinanç'ın bütün ömrü Fakülte'de ve kütüphanelerde geçer.



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ortaçağ Tarihi Kürsüsü Ordinaryüs Profesörü

MÜKRİMİN HALİL YINANÇ'ın

Vefatını derin teessürlerimizle bildiririz.

Cenazesi 23.XII.1961 Cumartesi günü öğle namazından sonra Süleymaniye Camiinden alınarak Üniversite Merkez Binasında yapılacak töreni müteakip Merkezefendi Mezarlığına defnolunacaktır. Allah rahmet eyleye.

Edebiyat Fakültesi Dekanlığı

(BASIN 12799) 7761

22 Aralık 1961 günü Mükrimin Halil Yinanç'ın gazetelerde çıkan ölüm ilanı [üstte]: Hoca'nın cenazesi ertesi gün, Merkezefendi Kabristanı'na defnedilir.

Yine Şehsuvaroğlu'na göre, "Ortaçağ, bilhassa Selçuklu âlemi sanki onun adım adım, gün gün tanıdığı bir dünya idi. (...) Mükrimin Halil Hoca için tarih okunulan, öğrenilen, ders alınan bir geçmiş değil, bilakis yaşanan, duyulan bir şeydi".



Mükrimin Hoca, Elbistan'ın köklü bir ailesine mensuptu. Babası kadı, baba ve anne tarafından olan dedeleri de ya kadı ya da müderris idi. Dolayısıyla, küçük yaştan itibaren iyi bir eğitim almış; bu arada tarihe merak sarmıştı. Okulda ve evde aldığı özel derslerle Arapça ve Farsça öğrenmiş; daha Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci iken, İslâm tarihi ile meşgul olmaya ve mümkün olduğu kadar eski kaynaklara inmeye başlamıştı.

Hoca daha sonra Almanca ve Fransızca da öğrenmiş, böylece Batı kaynaklarını da takip etmeye başlamıştı. Mükrimin Hoca önce Tarih okumuş, daha sonra da Mülkiye'yi bitirmişti. Ama o tarihçi olmayı seçmişti.

Ancak tarihi çok iyi bilen ve anlatan bir hoca olmasına rağmen, döneminde yetişmiş diğer hocalarla mukayese edildiğinde, az yazmış bir tarihçi idi. Ama aslında onun yazmış olduğu makalelerle ansiklopedi maddelerini ve kitaplarını incelediğimizde, her yazısının, her monografisinin zengin kaynak bilgisine dayanan metotlu ve çok kıymetli çalışmalar olduğunu görürüz.



Ortaçağ İslâm tarihi ile Anadolu Türk tarihine âşık; ama bilhassa Anadolu'nun Türk yurdu oluşunun hikâyesini gün gün araştırmış bulunan Mükrimin Hoca ilk yazılarını yazmaya, daha liselerde tarih öğretmenliği yaptığı dönemde başlamış ve bunları en çok sevdiği konunun da adını taşıyan Anadolu Mecmuası'nda 1924 yılında yayımlamıştır.

Bu makaleler daha sonra 'Millî Tarihimizin Adı' başlığı ile küçük bir kitap olarak yayımlanmıştır (İstanbul 1969). Hocanın ilk ilmî araştırmaları ise, Türk Tarihi Encümeni adını alan Tarih-i Osmanî Encümeni'nin yayın organı Türk Tarihi Encümeni Mecmuası'nda neşredilmiştir...

Mükrimin Halil Yinanç'ın telif mahiyetindeki en önemli çalışması ise, "Anadolu'nun Fethi" olmuştur. İlk defa 1934'te Akşam Matbaası'nda

Mükrimin Hoca, ilk makalelerini 'Millî Tarihimizin Adı' başlığı altında toplamıştı [üstte]. Hoca'nın en önemli çalışması ise, "Anadolu'nun Fethi" adlı kitabıydı [sağ üstte]. "Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I" adını vererek Anadolu'nun Türkleşme tarihini anlatmaya başladığı yapıtının ilk cildi [sağ sayfada, üstte].

Anma toplantısından, Hoca'ya ait renkli anılar

'Mükrimin, koy o kılıcı yerine'



Mükrimin Halil Yinanç, vefatının 44. yılında, 25 Kasım 2005 Cuma günü, saat 11.00'de Edebiyat Fakültesi Kurul Odası'nda düzenlenen bir toplantı ile anıldı *[sağda]*. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanlığı ve Elbistan Eğitim Kültür ve Dayanışma Vakfı'nın düzenlediği toplantıya Elbistan Kültür ve Dayanışma Vakfı Mütevelli Heyeti Başkanı Prof. Dr. Hilmi Erginöz başkanlık etti.

Prof. Dr. Işın Demirkent, Prof. Dr. Refet Yinanç ve Doç. Dr. Fahameddin Başar ise, Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç'ın hayatı, tarihçiliği ve eserleri hakkında konuşmalar yaptılar *[üstte]*.

"Mükrimin Halil Bey'in ders verdiği son talebelerinden biri" olduğunu dile getiren Prof. Dr. Işın Demirkent, Yinanç'ı bugünkü kuşaklara şöyle tanıttı:

http://groups.google.com/group/merakediyorum

yayımlanan, daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Zümresi Neşriyatı olarak 1944'te yeniden neşredilen bu kitap, o zamana kadar sahasında yazılmış olan tek eserdir.



Ancak Mükrimin Hoca "Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I: Anadolu'nun Fethi" adını vererek 1015'ten 1085'e kadar Anadolu'nun Türkleşme tarihini anlatmış olduğu bu eserinin devamını bir türlü yazamamıştır.

Nitekim, Ord. Prof. Kâzım İsmail Gürkân'ın yazısında belirttiği gibi, Mükrimin Hoca; "klasik, büyük ve kendi ifadesiyle yirmi üç cilt üzerine tertiplediği eserinin devamını daha birçok vesika ve yazma gördükten sonraya bırakmış, acele etmemiştir".

Mükrimin Halil Hoca'nın İslâm Ansiklopedisi'ne yazmış olduğu maddeler arasında, özellikle Akkoyunlular, Bayezid (Yıldırım), Cihanşah, Danişmendliler, Dulkadiroğulları ve Ertuğrul Gazi maddeleri onun tarih ilminde kelimenin tam anlamıyla bir mütebahhir, yani derin bir bilgi sahibi olduğunun şahitleridir.



Mükrimin Halil toprağa verildi: Dün vefatını haber verdiğimiz Prof. Mükrimin Halil Yinanç, Süleymaniye Camiinden öğle namazını müteakip, kaldırılarak, ebedî istirahatgâhına tevdi edilmiştir. Kalabalık bir cemaatin de hazır bulunduğu törene, eski MBK üyeleri de katılmışlardır. (YENİ SABAH)

1 Aralık 1961 Cuma sabahı, ders verirken fenalaşan Mükrimin Hoca, kaldırıldığı Haseki Hastahanesi'nde, 22 Aralık 1961 Cuma günü sabahı vefat eder. Cenazesi ertesi gün toprağa verilir [üstte].

"Bize Ortaçağ Tarihi dersleri vermeye başlamıştı. İlk defa sınıfa girdiğinde, karşımızda ufak tefek ve duruşu ciddî bir kişi görmüştük. Ancak ders anlatmaya başladıktan sonra kürsüde görünüşü gittikçe büyümüştü. Tatlı dilli, olayları verdiği başka örneklerle süsleyen, sakin bir sesle konuşurken kendisini olayın akışına kaptırarak heyecanlanan ve birdenbire yüksek sesle konuşmaya, el kol hareketleri ile konuşmasını canlandırmaya başlardı..."

Demirkent konuşmasının akışı içinde, Yinanç'ın kürsüde ders anlatma tarzına ilişkin oldukça renkli örnekler de verdi: "Meselâ Justinianus'un Nika İsyanı sırasında kaçmaya kalkıştığını fakat onu Theodora'nın nasıl durdurduğunu, bir tiyatro sanatçısı edasıyla anlatmış ve sanki o olayı gözümüzün önünde sahnelemişti."

Demirkent'in Yinanç Hoca'ya ilişkin olarak aktardığı bir başka anekdot da şöyle idi:

"Mükrimin Halil Bey bir gün, derste uzunca süre kalmış; o gün de, Uzunçarşılı Hoca ile öğle yemeğine gitmek için sözleşmişler imiş. Uzunçarşılı Hoca randevu saatinde Mükrimin Bey'in odasına gelmiş fakat onun henüz dersten çıkmadığını öğrenmiş. Kendisini beklerken biraz dolaşmış, fakat zaman geçiyor; Mükrimin Halil Bey gelmiyormuş. Nihayet sabrı taşmış, Mükrimin Halil Bey'in ders verdiği sınıfın önüne gitmiş ve dayanamayıp kapıyı açmış: Mükrimin Bey talebelere İslâm Tarihi'ni anlatıyor ve bir savaşın hikâyesini naklediyormuş: 'Kumandan kılıcını çekti' diye yüksek sesle ve el kol hareketleri ile konuşmasını sürdürürken, kapıda Uzunçarşılı'yı görmüş ve duraklamış. Bunu fırsat bilen Uzunçarşılı da, 'Mükrimin, koy o kılıcı yerine de, yemeğe gidelim!' demiş..."



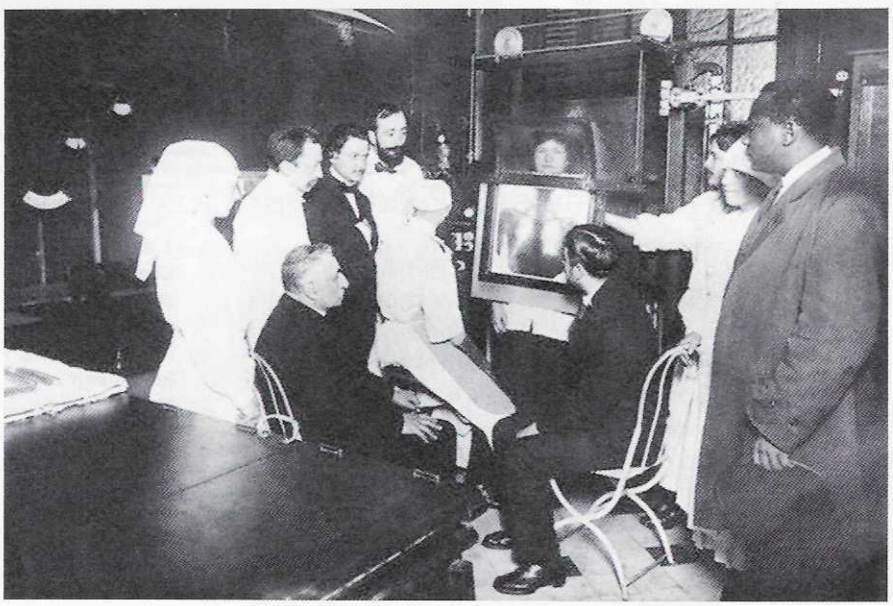
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

'Bilinmeyen' ışınların öyküsü...

X ışınları nasıl keşfedildi?





Röntgen, insanlığa büyük fayda getiren ve üzerinden hiçbir maddî çıkar elde etmediği buluşunu, bundan tam 110 yıl önce açıklamıştı...

FATİH TOPTAN

X ışınları, bundan tam 110 yıl önce, onları tesadüfen keşfeden Röntgen'in, Würzburg Tıbbî Fizik Derneği'nde 23 Ocak 1896'da yaptığı sunumla duyurulur. Kısa sürede, tıpta çok etkili bir tanı yöntemi olarak beliren X ışınları, giderek bilimin pek çok dalında ve hatta sanayide kullanılmaya başlanır.

Wilhelm Conrad Röntgen, 27 Mart 1845'te, Almanya'da Lennep kasabasında dünyaya gelir. 3 yaşındayken ailesi Hollanda'ya taşınır. Röntgen burada yatılı okula başlar ve ardından 1862'de Utrecht'te teknik okula girer.



X ışını cihazında, bir kadının göğüs kafesinin incelenmesi [üstte]. Röntgen'in bir portresi [sağda, en üstte]. Röntgen'in, 1901 Nobel Fizik Ödülü'nü aldığını konu edinen bir pul [sağda].

1865'te, fizik okumak üzere Utrecht Üniversitesi'ne girse de, burada başarılı olamaz. Zürih Politeknik'in sınavlarını geçerek burada, makine mühendisliği öğrenimi görmeye başlar.

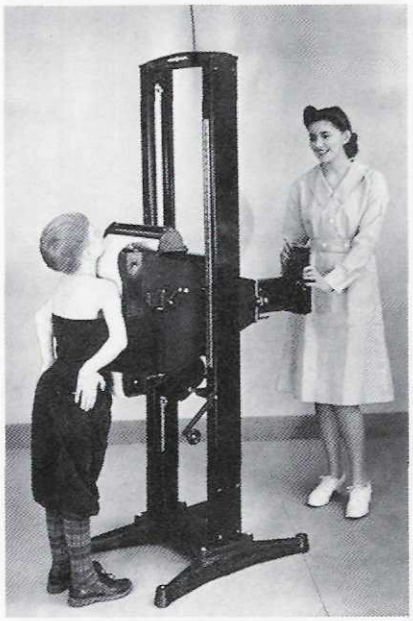
1869'da doktorasını aldıktan sonra, Kundt'un asistanlığına getirilir. 1872'de, Hollanda'da Anna Bertha Ludwig ile evlenir.

Çeşitli üniversitelerde görev yaptıktan sonra, 1888'de Würzburg Üniversitesi'nde çalışmaya başlayan Röntgen, büyük buluşunu, bu üniversitede fizik bölümü başkanlığını yürütürken gerçekleştirir...

Röntgen, katod ışınlarının özellikleri üzerine çalışmakta ve bu ışınların, belirli bazı kimyasallarda hafif bir parlaklık oluşturmasıyla ilgilenmektedir. Bu parlaklığı daha kolay görebilmek için, laboratuvarını karartır ve katod ışını tüpünü siyah bir karton içine alır.

Tüpü çalıştırdığında, odanın öbür ucunda bulunan bir kimyasalın kalıntılarının ışık saçtığını bilmektedir. Ancak bu kez, tüp kartonla sarılıyken de kimyasal ışık vermektedir.

http://groups.google.com/group/merakediyorum



Röntgen, diğer odaya götürüp tüpü çalıştırır. Sonuç yine aynıdır; kimyasal ışık verir. Bunun üzerine Röntgen, elektrik yükü boşaltma tüpünün, katod ışınlarının yanında başka bir ışın daha saçtığını kavrar. Röntgen, devam eden deneylerinde daha kalın kartonda, hatta metal levhadan geçirdiği ve kaynağını bilemediği bu ışınlara, bu durumdan hareketle 'X ışınları' adını verir...



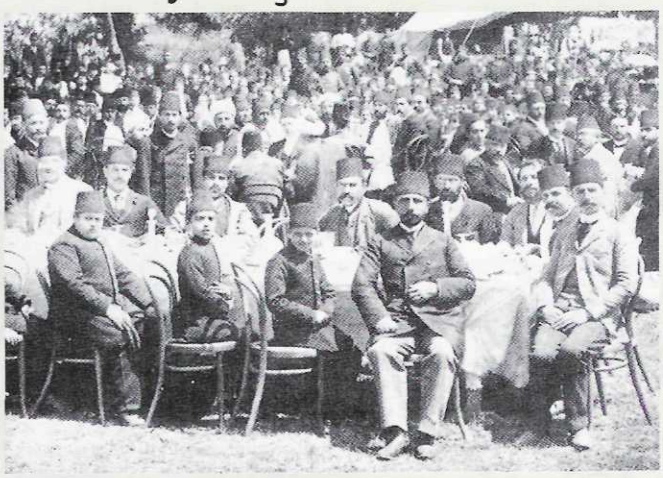
Çalışmalarına devam eden Röntgen, farklı kalınlıklardaki nesnelerden X ışınlarını geçirdiğinde ve bunları fotoğrafik tabakaya kaydettiğinde, bunların ışığı farklı şiddetlerde geçirdiğini görür.

Buradan hareketle, eşi Bertha'nın elinden X ışınlarını geçirerek bunları fotoğraf plakasına kaydeder. Sonuç muhteşemdir; eşinin elinin kemikleri ve hatta parmağındaki yüzük, açıkça belli olmaktadır. Böylece, ilk radyogram elde edilmiş olur...

Bu buluş, tıpta harikalar yaratır; radyoaktivitenin keşfine giden yolda da önemli bir rol üstlenir. Röntgen, sonraları diğer bilim dallarında ve hatta sanayide de çokça kullanılacak olan bu buluşuyla ilgili olarak patent alma konusuyla ilgilenmez. Aralarında 1901 Nobel Fizik Ödülü'nün de bulunduğu çeşitli bilim ödülleri ona yeter... Wilhelm Conrad Röntgen, eşinin ölümünden dört yıl sonra, 10 Şubat 1923'te Münih'te vefat eder.



'Bilinmeyen' ışınlar Osmanlı'da



X ışınlarının keşfinin Osmanlı'ya gelmesi, diğer bilimsel buluşlara göre bir hayli hızlı olur. Türk Radyasyon Onkolojisi Derneği'nin internet sitesinde yer alan bilgilere göre, X ışınlarının bulunuşu, Osmanlı'da 29 Ocak 1986 tarihli 'La Semaine Médicale' adlı Fransızca bir tıp dergisinden öğrenilir. Servet-i Fünûn dergisinin 3 Temmuz 1896 tarihli ve 277 nolu baskısının 267. sayfasında, Mekteb-i Sultaniyeyi Şahane'de (Galatasaray Lisesi) *[üstte; dönemin Galatasaray Lisesi öğretmenleri bir arada]* fizik ve matematik öğretmenliği yapan Mösyö Izuar'ın, tıp dışında ilk defa X ışınlarını ürettiği ve bir para cüzdanının içindeki metal parayı görüntülediği, ayrıca oğlunun el grafisini aldığı yazar. Bunun yanında, İstanbul'da yaşayan Halil Bey isimli bir fotoğrafçının da bu yolla bir kurşun kalemin içindeki kırıkları görüntüleyebildiği bilinmektedir. İki Osmanlı hekimi, Dr. Esad Fevzi ve Dr. Rıfat Osman, yöntemi hastanelerinde başarıyla uygular ve röntgen aygıtları, 1897'deki Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında, Selanik, Edirne ve İstanbul'daki hastanelerde, tanı amacıyla başarılı bir şekilde kullanılır.

1941'de ABD'de vereme karşı yürütülen kitlesel çalışmada bir çocuğun göğsünün X ışını fotoğrafını çeken hemşire [solda, en üstte]. Röntgen'in 1896'da bir sunumunda kullandığı X ışını görüntüsü [solda, ortada]. Guatr tedavisinde radyasyon uygulaması [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Patent alınışının 120. yıldönümünde

Otomobilin ilk çağı



Benzinle çalışan ilk araca bundan tam 120 yıl önce patent alındı; ama kimbilir, belki de yakın bir gelecekte, petrolün tükenmesiyle bu araçlar da tarihe karışacaklar...

FATİH TOPTAN

Otomobiller, bugün bildiğimiz hallerine ulaşıncaya kadar on binlerce patent alındı. Bugün kullanılan benzinli otomobillerin ilkine ise, bundan tam 120 yıl önce, 19 Ocak 1886'da Karl Benz tarafından patent alındı. Otomobillerin o noktadan sonraki heyecan verici gelişimine ve bu ilk patentten öncesine bir bakalım...

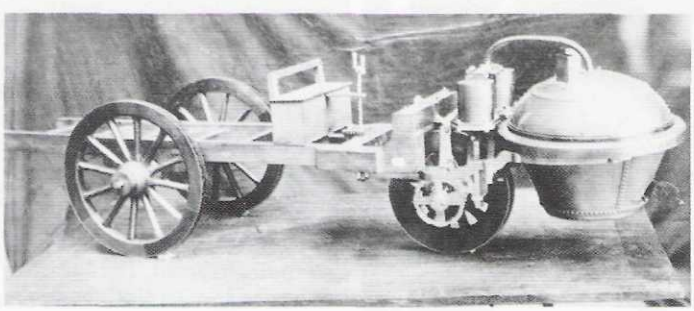
Tekerlekli araçlarla ilgili ilk fikirleri, tekerleğin icadına kadar götürmek, sanırız yanlış olmaz. Ancak, söz konusu alan, 'kendi kendine hareket eden' bir araç olduğunda, bilinen ilk tasarımlar 15. Yüzyıl'da yapılmıştır. Bu tasarımlarda, aracı hareket ettirecek kuvvet, yay, zemberek gibi âletlerle ya da rüzgârla sağlanmaktadır.



1680'de, Hollandalı ünlü fizikçi Christian Huygens, barutla çalışacak içten yanmalı bir motor tasarlasa da, bunu hayata geçiremez. Huygens'in tasarımının üzerinden yüz yıl geçmeden, çoğu kişi tarafından 'ilk otomobil' olarak gösterilen, Fransız mucit Nicolas-Joseph Cugnot'nun tasarımı gelir.

Cugnot'nun 1769'da bir top arabası olarak tasarladığı 'otomobil'i saatte 3,6 km gibi 'baş döndürücü' bir hızla gidebilmekte ve dört kişi taşıyabilmektedir. Bundan sonra, 19. Yüzyıl'ın ilk yarısında da, özellikle buhar gücünün 'anavatanı' İngiltere'de, çok sayıda buharlı araç yapılır.

Ancak bu araçlar, son derece gürültülü olmaları, çevreye kötü kokular yaymaları ve buhar kazanlarının patlama ihtimallerinin yol açtığı tehlikeler sebebiyle, uzun ömürlü



Karl Benz ve kızı Clara, ilk dört tekerlekli Benz otomobili olan ve 1893'te üretilen 'Benz Victoria'da [sağda, en üstte]. Karl Benz, gençlik yıllarında [sağda, ortada]. Nicolas-Joseph Cugnot'nun otomobilinin Smithsonian Museum'daki modeli [sağda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

olmazlar.

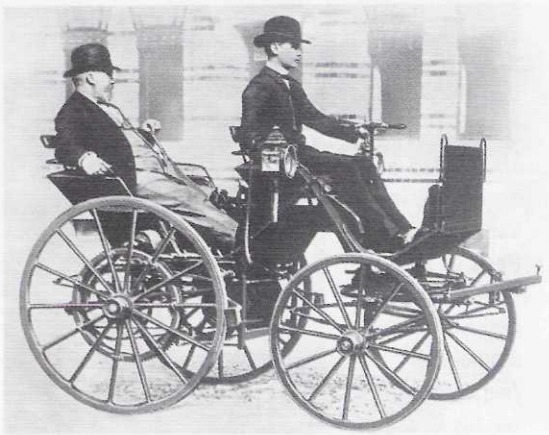
19. Yüzyıl'ın ilk yarısında geliştirilen elektrikli otomobiller, buharlı araçların bu eksikliklerini giderse de, ağır, yavaş ve pahalı olmaları nedeniyle ve sık sık pillerinin şarj edilmesi gerektiğinden, tam bir alternatif olmazlar. Bu sebeple takibimizi, bizi benzinli otomobile götürecek yolda devam ettirelim...

19. Yüzyıl'ın hemen başında, İsviçre'den François Isaac de Rivaz, otomobillerin gelişiminde çok önemli bir aşamayı geçmek için kolları sıvar. Rivaz, hidrojen ve oksijen gazlarının karışımıyla çalışacak bir içten yanmalı motor ve bu motor için de bir otomobil tasarlar. Rivaz otomobillerin bundan sonraki gelişimini iyi sezinlese de, bu tasarımında başarılı olamaz. Otomobil tarihinin başarılarla dolu kısmı, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren yazılacaktır...

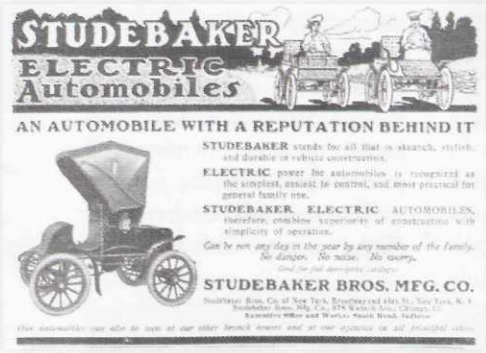


Karl Benz, 1885 modeli Benz Motorwagen'in sürücü mahallinde [solda]. Gottlieb Daimler ilk otomobil ile Berlin sokaklarında; aracı, oğlu Wilhelm kullanıyor [altta].

Otomobil tarihinin bahsettiğimiz bu bölümünün en önemli isimlerinden biri Belçikalı Mühendis Jean Joseph Étienne Lenoir'dır. Lenoir, kömür gazıyla çalışan içten yanmalı motoru 1858 yılında icat eder ve iki yıl sonra da patentini alır.



Lenoir'in patentinden iki yıl sonra, Fransız mühendis Alphonse-Eugéne Beau de Rochas, dört zamanlı motorun patentini alsa da, bunun üretimini gerçekleştiremez. İlk dört zamanlı ve içten yanmalı motoru yapmayı başaran ise, otomobil tarihinin en önemli isimlerinden biri olan Alman mühendis Nikolaus August Otto olacaktır...



Otto, 1871'de mühendis arkadaşı Eugen Langen ile Deutz'da bir gaz motoru fabrikası kurar. Yanlarına otomobil tarihinin bir diğer önde gelen ismi Gottlieb Daimler'i teknik müdür olarak alırlar ve dört zamanlı motorun uygulamaları üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırırlar.

Çalışmalardan 1876'da başarılı bir sonuç alınır ve ilk dört zamanlı 'Otto motoru' bu tarihte yapılır; ertesi yıl Almanya için geçerli patent hakkı alınır.

Otto motoru çok gürültülü olmasına ve fazlaca yakıt tüketmesine karşın oldukça başarılıdır ve kısa zamanda pek çok atölyede kullanılmaya başlanır.

Studebaker elektrikli otomobillerinin 1903 yılında yayımlanan bir ilanı [solda, ortada]. Yıl 1904: Unterturkheim yöresindeki Daimler Motor otomobil fabrikasının boyahanesi [solda].



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Kartpostal görüntüleri

1907-1915 arası dönemden, iki kartpostalda Paris ve New York: Fransa'nın başkentinde otomobiller *[üstte];* diğerinde ise, bir Broadway görüntüsü *[sağda].*



Öte yandan da bu motorun geliştirilmesi yönünde çalışmalar devam eder. Bu motorun otomobillerde kullanılması sürecini, teknik gelişmelerin yanında bir dava da hızlandırır:

Beau de Rochas, patent haklarını koruma için Fransız mahkemelerine dava açar ve Alman Yüksek Mahkemesi Otto'nun patent haklarının kamu yararına kullanılması yönünde bir karara varır. Artık Otto motorunun otomobillerde kullanılmasına çok yaklaşılmıştır...

Otto ile anlaşamayan Daimler, Otto'nun fabrikasındaki araştırma asistanlarından Wilhelm Maybach ile birlikte işten ayrılarak kendi atölyesini kurar. Bu arada, dört zamanlı Otto motorunu temel alarak, benzinle çalışan, hafif ve yüksek hızlı bir motor üzerine çalışmalarını yoğunlaştırır.

Daimler'in, Otto'nun yanında çalışırken yaptığı benzinli motorlar, dakikada 130 devir yapmaktaydı. Oysa geliştirdikleri yeni motor, dakikada tam 900 devir yapabilmektedir.

Daimler ve Maybach, geliştirdikleri bu yeni motoru, çocuk bisikletlerindekine benzer şekilde, küçük denge tekerlekleri olan tahta bir bisiklete monte ederek ilk deneylerini yaparlar.

Böylece, amaç farklı da olsa, dünyanın ilk motosikleti gerçekleştirilmiş olur. 1886'da, tasarladıkları motoru bir at arabasında denerler ve atsız hareket eden bir at arabasıyla görenleri epey şaşırtırlar.

Daimler, 1889'da gerçek bir otomobil olarak tasarladığı ve bir takım yeniliklere sahip olan dört tekerlekli bir araç yapar. Yine Maybach'la birlikte 1890'da 'Daimler Motor Şirketi'ni kurar.

Büyük ticari başarı kazanan, şirketin kuruluşunun 11. yılında Mercedes'i üreten Daimler, 1926'da Benz şirketiyle birleşerek ürünlerini 'Mercedes-Benz' ismiyle satmaya başlar. Şimdi yeniden biraz gerilere giderek, ilk otomobil patentine bakalım...

1844 yılında Karlsruhe'de dünyaya gelen Carl Benz, Almanya'nın ilk motor teknisyenlerinden birinin oğludur. 1883'te Mannheim'da kendi tasarladığı



Karl Benz ve asistanı Josef Brecht 1885 model Benz Motorwagen'de. Bu araç, halka satışı yapılan ilk otomobildi [sağda]...

http://groups.google.com/group/merakediyorum





iki zamanlı gaz motorları imal eden bir fabrika kurar. Ürettiği motorları bir araca takmayı ve benzinle çalışır hale getirmeyi planlamaktadır.

Sonunda üç tekerlekli bir araç yapar. At nalını andıran çelik bir iskelet üzerine oturtulmuş bu araçta, arkada zincirle hareket aktarılan iki tekerlek, önde ise aracı yönlendiren daha küçük bir tekerlek bulunmaktadır.

Benzinle çalışan ilk araç olan bu araca, bundan tam 120 yıl önce, 29 Ocak 1886'da patent alır.

1891'de ilk dört tekerlekli otomobilini üreten Benz, on yıl içinde dünyanın en büyük otomobil üreticisi olur.

Öncesindeki gelişmelerle birlikte otomobilin doğumu Avrupa'da böylece gerçekleşmiştir. Sektörün gelişip güçlenmesini sağlayan gelişmeler ise, Atlantik'in diğer tarafından gelecektir.

Amerika'nın ilk benzinli ticarî otomobil üreticileri, bisiklet imalatçıları Charles ve Frank Duryea biraderler olur. İlk araçlarını 1893'te Massachusetts'te üretirler.

ABD'deki bir diğer önemli isim de Ransome Eli Olds'dur. Olds, montaj hattının temel prensiplerini ortaya koyarak, 1901'den 1904'e kadar ABD'nin en büyük otomobil üreticilerinden biri olur.

Ancak, montaj hattı kendini elbette ki, asıl Henry Ford ile duyuracak ve o, büyük bir başarı kazanacaktır...

19. Yüzyıl'ın sonunda, 1898'de ABD'de otomobil üreten şirket sayısı 50'dir. Bu rakam, on yıl sonra, 1908'de neredeyse beş kat artarak 241'e çıkar.

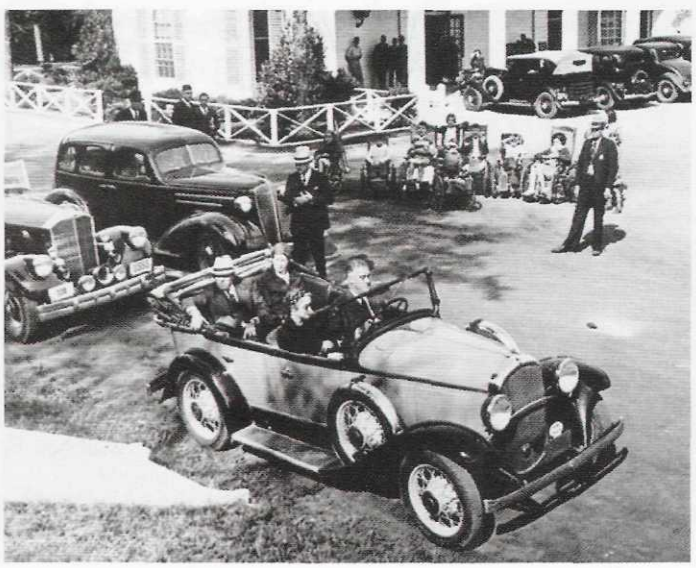
Bu yılın asıl önemi, Henry Ford'un yeni bir dönemi başlatan 'Model T'yi piyasaya sürdüğü yıldır.

Benz ile Daimler çekişmesi

İlk patenti Benz *[solda]* alsa da, aynı yıllarda otomobil üzerine başarılı çalışmalar yapan Daimler *[sağda]* ile ilk otomobili kimin yaptığı üzerine bir çekişme de yaşanır. 1886 yılının Mart ayında Daimler'in motor takarak hareket ettirdiği at arabası, dünyanın ilk dört tekerlekli otomobili olarak değerlendirilir. Benz'in farkı, otomobili tek başına bir araç olarak görebilmesindedir. Ancak, otomobilin uygulanabilir duruma gelmesini de Daimler'in motoru sağlayacaktır...



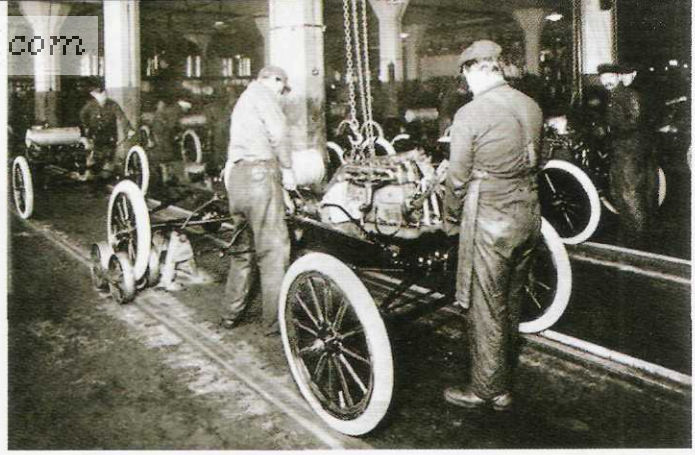




Yıl 1917: Otomobilli bir piknik manzarası [solda, en üstte]. 1885 model bir Benz Motorwagen'in üstten görünümü [solda, ortada]. Başkan Roosevelt, Beyaz Saray bahçesinde, özel sekreteri ve korumalarıyla birlikte direksiyon başında [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Yıl 1913: Ford'un ünlü Model T'si üretim bandında [sağda].

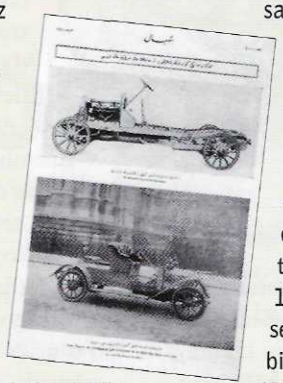
Seri üretim hattıyla, otomobilin imal süresini çok kısa sürelere indiren ve bunu da fiyatlara yansıtan Ford, ucuz, seri ve bakımının kolaylığı gibi özelliklerini ön plana çıkardığı 'Model T' ile, otomobilleri birer 'zengin oyuncağı' olmaktan çıkararak, orta gelir gruplarının da sahip olabileceği bir araç haline getirir. Bu, dünya çapında büyük bir başarı ve çok yüksek satış rakamları demektir...

Böylece diğer üreticiler de Ford'un koyduğu ilkeler üzerinde ilerler, otomobil fiyatları düşer ve otomobil sayıları hızla artar. 1900 yılında 9 bin olan dünya motorlu araç üretimi, 1905'te 63 bin, 'Model T'den sonra 1910 yılında 255 bin rakamına ulaşır. 1915'te bir milyonun üzerine çıkan bu rakam, sonraki on yılda ikiye katlanacaktır.

II. Dünya Savaşı'ndan

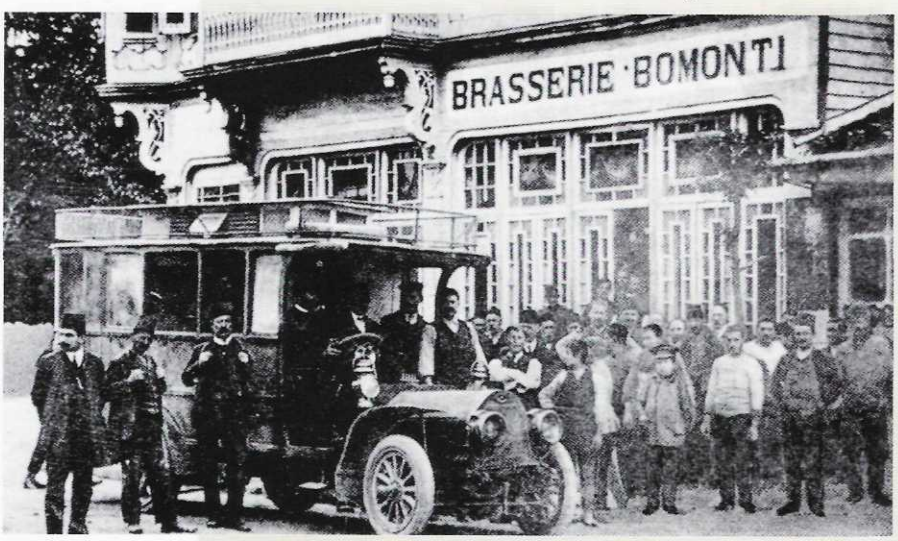
Otomobilin Osmanlı topraklarındaki serüveni

Osmanlı'da, at arabaları, çok uzun bir süre yalnızca kadın ve çocuklara ait bir araç olarak görülmüş; erkekler, ancak 19. Yüzyıl ortalarında bu arabalara binmeye başlamışlardı. 'Araba Sevdası' diye nitelenen dönem de, erkeklerin bu girişimiyle hayat bulmuştu zaten. Fakat bu dönem de kısa sürede aşılmıştı. Çünkü bu sevda yerini, ülkeye giren ilk otomobillere bırakmıştı... Otomobillerin Osmanlı'ya giriş tarihi tam olarak bilinmiyor. Fakat özel izinle ülkeye getirilen 'Hotchkiss' ve 'Mercedes' marka iki otomobilin Abdülhamid'e hediye edildiği; ancak kendisinin bunları kullanmadığı anlaşılıyor.

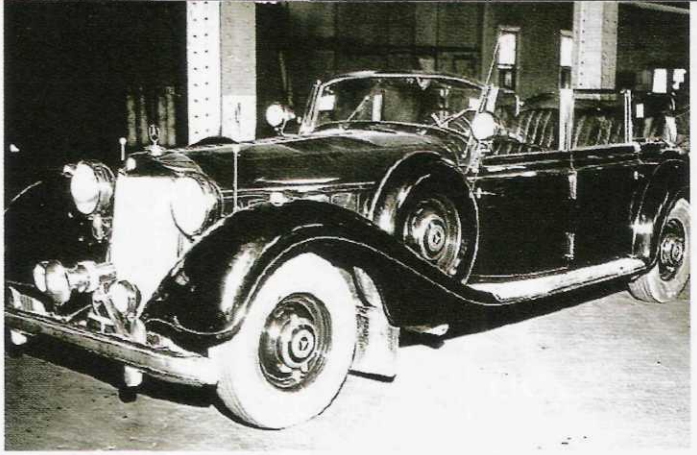


Osmanlı'da, ilk kez bir 'atsız giden araba' ithal etmek isteyen, Fındıklı Meclis-i Mebusanı'nın Basra mebusu oldu. Bombalı arabayla kendisine yapılan suikast girişimi nedeniyle arabalara karşı kuşkulu olduğu halde, Abdülhamid, bu otomobilin gümrükten çekilmesine ve sahibi tarafından kullanılmasına izin verdi.

Meşrutiyet'in ardından, Avrupa sanayiindeki gelişmelerin de etkisiyle, İstanbul'dan başlamak üzere, ülke hem yeni at arabalarıyla hem de otomobillerle tanışmaya başladı. 1909'da, 30 bin lira sermayeyle yabancı bir firma olan 'Dersaadet Otobüs ve Omnibüs Osmanlı Anonim Şirketi' kuruldu *[solda; Edirne'de 'Bomonti Lokantası' önünde ilk omnibüs]*. Bundan sonra bu yeni araçlar artık üst düzey devlet hizmetinde at arabası yerine kullanılmaya başlandı ve ülkeye askerî amaçlı otomobiller de girdi *[sağ üstte; Hareket Ordusu kumandanlarından Hüseyin Hüsnü Paşa, 10. Ordu Kumandanı Ali Rıza Paşa, Enver Bey ve diğer subaylar, bir zırhlı otomobilin önünde]*. 1911'de 'şehremini' olan Tevfik Bey, bedeli ve giderleri 'Emanet'e ait olmak üzere, ilk otomobili satın aldırdı. 1908-



http://groups.google.com/group/merakediyorum



Hitler'in otomobilleri arasında yer almış bir 'Mercedes-Benz' [solda].

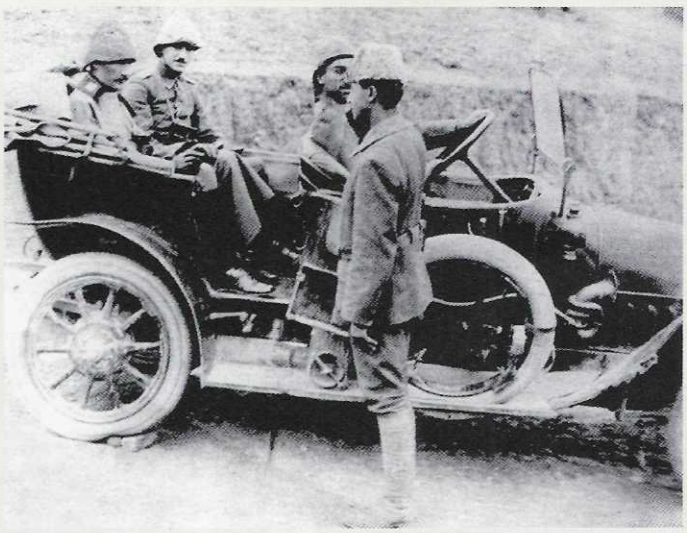
sonra ABD'de artan refahla birlikte, 'Amerikan tarzı' büyük otomobiller ortaya çıkar. 'Yanlarında benzin istasyonu taşıması gerektiği' gibi esprilere maruz kalan bu otomobiller, fazlaca yakıt tüketmektedir. 1970'lerdeki petrol krizinden sonra, dünyadaki otomobil üreticileri, daha küçük otomobiller üretmeye başlar. Bunun yanında, otomobillerde kullanılan çelik, dökme demir gibi geleneksel malzemelerin yerini, daha hafif alternatifler almaya başlar.

Petrolün geleceğinin karanlık olması, kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlayan çevresel felaketler, günümüzde alternatif otomobiller üzerindeki çalışmaları giderek hızlandırıyor. Yakın bir gelecekte caddelerde hidrojen, elektrik ya da güneş enerjisiyle çalışan çevreyle dost otomobiller göreceğiz... ■



1914 yılları arasında, ülkedeki toplam otomobil sayısı 100-150'yi geçmiyordu *[sağ altta; 1915'te Mustafa Kemal Çanakkale Savaşları'nda kullandığı askeri araçta]*. Bu otomobiller belirli bir plan çerçevesinde getirtilmediğinden, her ülkeden ve her markadan arabaya rastlanabiliyordu. 1920'de ise, müttefik ülkelerin işgaliyle, İstanbul'daki otomobil ve motorlu taşıt sayısı arttı. Motorize birliklerde Fransızlar 'Latil' ve 'Berliet', İtalyanlar 'Fiat', İngilizler 'Albion' marka kamyonlar kullanıyordu. Ayrıca birçok değişik marka otomobil de vardı. Diğer taraftan, 1920'li yıllarda İstanbul'daki özel otomobil sayısı 200'ü, taksiler de 300-400'ü buluyordu. 1924-1925 yıllarında otomobil işine girişen 'Aynvefa' firması, sektördeki ilk Türk tüccarı olarak 'Ford' ürünlerini Sirkeci'de pazarlamaya başladı *[en solda; Şehbal dergisinde yer alan otomobil ilanları]*.

1927'de, 'Kemal Halil, Mehmet Rıfat ve Şürekâsı', 'Dodge' otomobilleriyle 'Goodyear' lastiklerinin acenteliklerini yapmaya başladılar. Ekim 1928'de ise, 'Koçzade Vehbi' firması, Ankara ve çevresi için 'Ford' bayiliğini ve 'Standart Oil' acenteliklerini aldı. 1928 yılına gelindiğinde, tüm Türkiye'deki otomobil sayısı bin 500'ü buluyordu. Cumhuriyet'in sonraki yıllarında, özellikle de 1950'lerden sonra, karayollarına yapılan yatırım ve ekonomik gelişme, otomobili 'lüks' olmaktan büyük ölçüde uzaklaştıracaktı (Prof. Önder Küçükerman, Albüm dergisi, sayı 1, 1998).



http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Bir zamanlar boza da yasaktı!



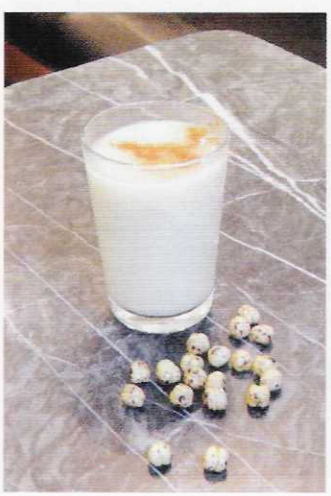
Osmanlı döneminde 'ekşi boza' olarak bilinen alkol oranı yüksek bozanın içildiği 'bozahaneler' dolup taşar ve sonunda, ekşi bozanın içimi fetva ile haram, bozahaneye gitmek ise meyhaneye gitmekle aynı derecede günah sayılır!



FOTOĞRAFLAR: FEZA KÜRKÇÜOĞLU

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Bugün marketlerde, cam ve plastik şişelerde satılan boza eskiden mahalle aralarında geceleri dolaşan seyyar satıcılar tarafından satılırdı. 20. Yüzyıl başlarındaki Osmanlı toplum yaşamını anlatan Abdülaziz Bey, seyyar bozacılardan şöyle söz eder:



1952 yılında Vefa Bozacısı'nın başında bulunan İsmail Hakkı Vefa [sağda, en üstte]. Bozayı sarı leblebi ile birlikte içme alışkanlığı çok eski değildir [sağda].

"Boza geceleri satılır. O vakitler bozacılar ellerinde iki güğüm boza, bellerinde bir bardaklık ve bir tarçın kutusu, bardak yıkamak için bir ufak su ibriği ve fener olduğu halde, mahalleleri dolaşır satarlardı."

Şimdi gelin, hep birlikte boza tarihinde kısa bir yolculuğa çıkalım... Boza, sözlüklerde "darı, mısır, buğday, arpa, yulaf, pirinç gibi tahıllarla, bulgur, ekmek gibi bazı ürünlerden yapılan hafif alkollü, tatlımsı-mayhoş içki" olarak geçmekte. Bozanın Orta Asya'da ve Doğu Anadolu'da M.Ö. 4. Yüzyıl'dan beri varolduğu bilinmekte.

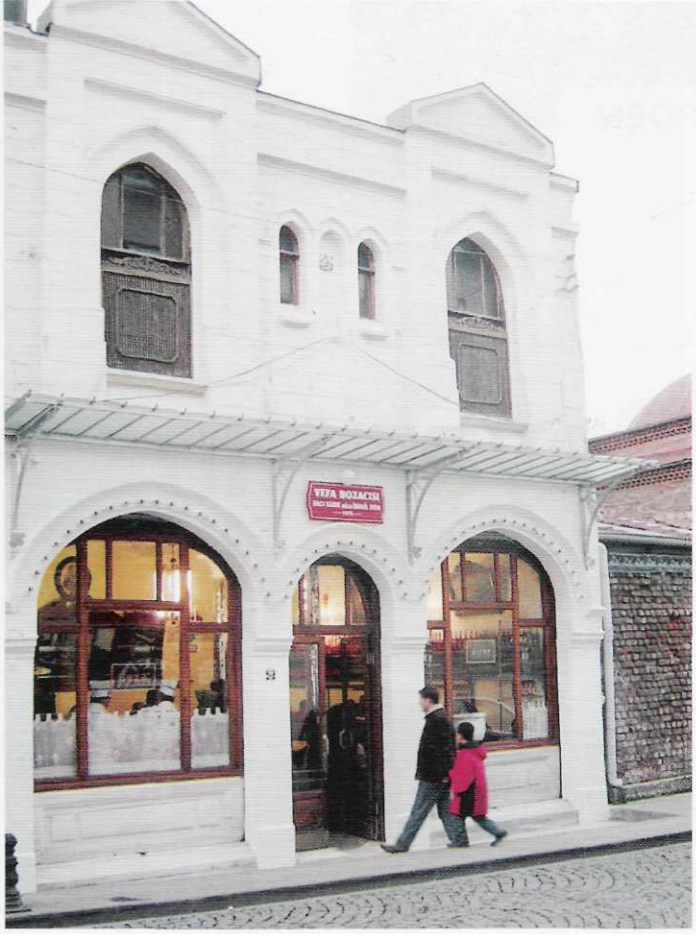
Eski Yunan ve Roma'da da içilen boza, Osmanlı döneminde çok tüketilen içkiler arasındadır. 'İçki' dedik; bunda bir beis yok! Çünkü bu bozada epey yüksek derecede alkol vardır! Osmanlı döneminde 'ekşi boza' olarak bilinen alkol oranı yüksek bozanın içildiği 'bozahaneler' dolup taşar.

Ekşi bozanın içimi fetva ile haram, bozahaneye gitmek ise meyhaneye gitmekle aynı derecede günah sayılır. Bu nedenle de boza ve bozahaneler; IV.Murad, IV. Mehmed ve III. Selim dönemlerinde yasaklanır...

Yıllar içinde, 'ekşi boza' olarak bilinen alkol derecesi yüksek bozanın yerine, alkol-

http://groups.google.com/group/merakediyorum



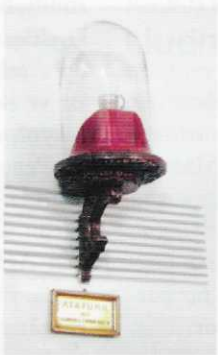


Vefa'da, Katip Çelebi Caddesi'nin hemen girişinde bulunan tarihi bir dükkânda İstanbullulara hizmete devam eden Vefa Bozacısı, bugün sadece bozası ile ünlü değil. Vefa Bozacısı, Çorlu'da dünyanın en ileri teknolojilerini kullanarak kurduğu modern bir tesislerde sirke, üzüm suyu ve nar ekşisi de üretiyor.

lü olmayan türü yaygınlaşır. Evliya Çelebi, 17. Yüzyıl'da İstanbul'da 'Esnâf-ı Bozacıyan' ismiyle faaliyet gösteren 300 dükkân ve tam bin beş bozacı bulunduğunu yazar.

Bu bozacıların alkol derecesi yüksek boza sattığını ancak yine aynı dönemde İstanbul'da 'Esnâf-ı Darı Bozacıyan' ismiyle hizmet veren Tekirdağ darısından alkolsüz ve koyu kıvamda boza yapan 40 dükkânda 105 bozacının çalıştığını da kayıtlara düşer...

İstanbul'un en eski semtlerinden biri olan Vefa'da bulunan Vefa Bozacısı, yüzyıldır boza denilince ilk akla gelen isim... Bozacıların "Vefa'nın Bozaaa!.." diye bağırmaları da Vefa Bozası'nın haklı ününden gelmekte... Dört kuşaktır bozacılıkla uğraşan, 'Soyadı Kanunu' çıkınca 'Vefa' soyadını alan bir aileden söz edeceğiz: Vefa ailesinden... Vefa Bozacısı'nın kurucusu Hacı Sadık Bey, 1870 yılında Arnavutluk'tan gelerek İstanbul'a yerleşir. Bir süre İstanbul sokaklarında sahlep, kaysı hoşafı, mısır buğdayı ve boza satan Hacı Sadık Bey o dönemde saray çevresinden aristokrat ailelerin ve bürokratların oturduğu Vefa semtine yerleşerek, 1876'da Vefa Bozacısı'nı açar.



Hacı Sadık Bey'in kendi imal ettiği, piyasadaki diğer bozalardan daha koyu kıvamlı ve hafif ekşi bozası kısa sürede ünlenir. Daha sonra Sadık Bey'in oğlu İsmail Hakkı Vefa tarafından işletilen Vefa Bozacısı'nda boza, makine ile yapılmaya başlanır. Aynı dönemde sirke üretimi de artar...

Vefa Bozacısı'nın kuruluş öyküsüne İsmail Hakkı Vefa'nın kendi ağzından devam edelim: 'Bozadan Zengin Olan Adam' başlığı ile 1952'de Resimli 20. Asır Mecmuası'nda yayımlanan bir yazıda İsmail Vefa, Vefa Bozacısı'nı şu satırlarla anlatmış:

"Vefa, belki bilirsiniz büyük yangından evvel, İstanbul'un en kibar semtlerinden idi. O devirde evlerimizin kış hayatı da, toplantılarla geçerdi. Bu toplantıların, hemen tek içkisi, boza idi."

"İstanbul'un en meşhur bozacısı da, Taksim'de dükkânı bulunan Tevfik Efendi idi. Rahmetli babam Hacı Sadık Efendi de, bir müddet seyyar olarak sokaklarda boza sattıktan sonra, eski Vefa Meydanı'nda küçücük bir dükkân açarak, şıra ve bozacılığa başlamış... Fakat, Tevfik Efendi'den alır, bir müddet bekletir, üstünde biriken suyu döker, böylece daha halis, daha saf bir hale getirerek, müşteriye verirmiş. İşte, şöhret buradan başlar; Taksim bozasına alışmış olanlar, babamın bozasını daha lezzetli bulunca, bu lezzet ağızdan ağıza yayılmış." ■

Açıldığından bu yana pek değişmeyen dükkânda bir köşede Atatürk'ün buraya geldiğinde boza içtiği fincan, cam bir fanus içinde durmakta [solda].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

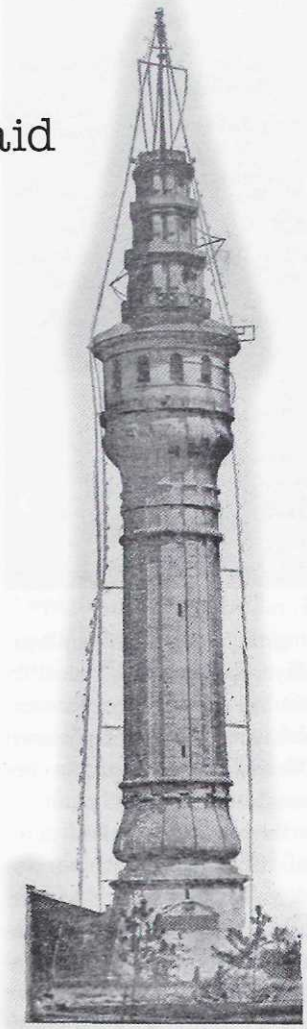
merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com

Aylık Mecmua'nın muhabiri Mekkî Said

Beyazıt'ın tepesinde





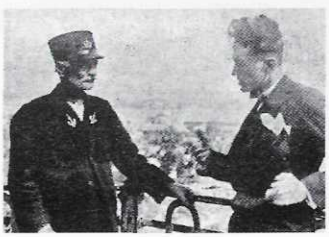
Mekkî Said, 1926 yılının İstanbul'unda, Beyazıt'taki yangın kulesi gözcülerinin nasıl çalıştıklarını anlatırken o günün kuşbakışı İstanbul manzarasını da aktarır bize...

Aylık Mecmua'daki resimaltı şöyle: "Yerden bir arşın kadar yükselen tahta sedir üzerinde serili yataklar kule bekçilerinin nöbetçi olmadıkları geceyi bekler" [üstte]. Kule bekçisi Mehmet Ağa, Mekkî Said ile [sağda].

"Kule penceresinden İstanbul'a çevrilen bir çift göz vardı ki; kırk senedir geceli gündüzlü şehrin üzerinden ayrılmadı... Dârülfünûn meydanında yükselen yangın kulesinin sancak katında, şiddetli mağrur ve haşin bir rüzgârın altında bunları düşünüyordum.

Kulenin bu son ve en yüksek kısmından şehrin en uzak semtleri de gözüküyor... Taa ileride Küçükçekmece sırtları gözüküyor. Solda Marmara'nın nihâyetlenen bir kısmı var. Bir sis ve duman yığını halinde Mudanya, Bursa dağları, İzmit Körfezi'nin bir parçası, Tuzla fark ediliyor.

Dönmeye devam ediyorum: Bostancı'dan Çengelköy'üne kadar uzanan Anadolu sahilinin arkasında dağlar ve ekseri yeşil tepeler yükseliyor...



Pencerelerden İstanbul'un üzerine çevrilen bir çift göz vardır ki; kule bekçisi Mehmet Ağa, kulenin sancak katında yüzüme çarpan şiddetli rüzgârın altında bana bunları söylüyor:

– Yangın Üsküdar'da olsa, iki tarafa birer; Beyoğlu'nda

Kocaeli'nin bisiklet şampiyonları, Yusuf ve Tahir beyler... *(Büyük Gazete, no 6-44 / 1927, s. 16)*

http://groups.google.com/group/merakediyorum

ise, iki tarafa da ikişer sepet asarız. Yangın gece olursa Üsküdar tarafı için iki yeşil; Beyoğlu'nda ise, iki beyaz; İstanbul'da zuhûr etmişse, iki kırmızı lamba yakarız. Bu usûl çok eski. Yangını görürüz, haber veririz. İtfaiye gider...

İnmeye devam ediyoruz. Yetmiş sekiz basamağın sonunda nöbet katına vardık. Burada saha genişliyor.

– Dumanları nasıl tanırsın Mehmet Ağa?

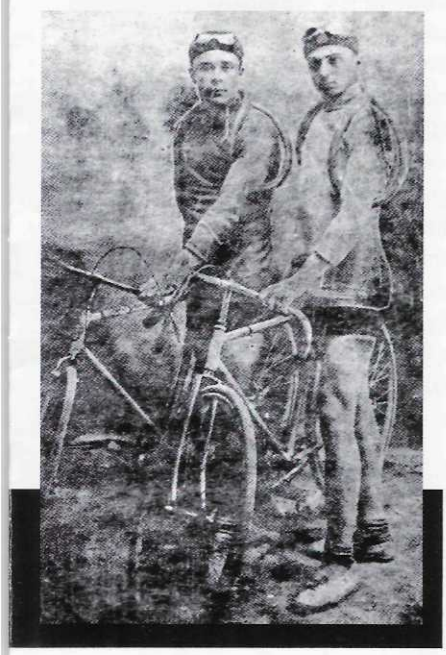
– Duman kendini gösterir. Çıkışından anlaşılır. Baca dumanı, aheste aheste çıkar. Yangın dumanı alttan alta yükselir. Birdenbire çoğalır. Gözler alışkın, ayırt ediliyor.

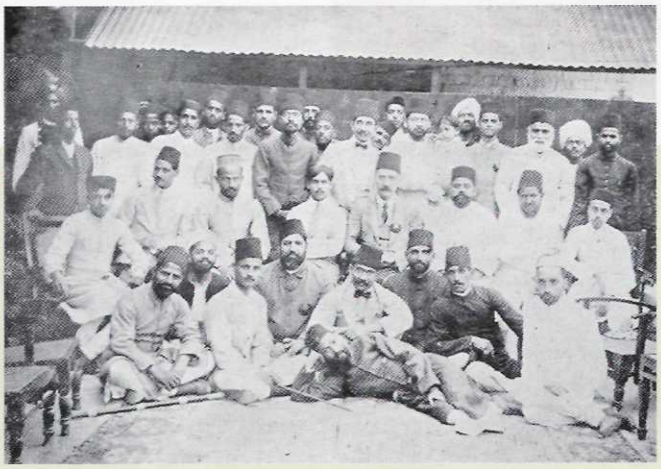
Mehmet Ağa daha sözünü bitirmeden, birdenbire yanımdan ayrıldı... Ta uzaklarda hafif, belirsiz ve ince bir duman seyrediliyordu. İhtiyar gözcü bana döndü ve emin bir tavırla:

– Çırpı yakıyorlar.

Yüz yetmiş sekiz merdiveni ağır ağır inerek kule kapısına geldim... "

Aylık Mecmua, Mekkî Said, no 3 / 1926, s 6-7)





Halid Bey'in Hindistan seyahati

"Hükûmet-i seniyyenin Bombay Baş şehbenderi iken istifa ederek âhiren İstanbul'a avdet etmiş olan Muhterem Halil Halid Bey, Hindistan'da bulunduğu sırada Hind'in en büyük beldelerini ziyaret etmiş. Cemâat ve ekâbir-i ricâl tarafından her gittiği yerde fevkâlade bir hüsn-ü kabûl görmüştür. Hicaz Hattı'na, Osmanlı Donanması'na, Hilâl-i Ahmer'e yardımları söz konusu olmuştur."

Dergide yer alan fotoğrafın *[üstte]* altında ise şu satırlar okunur: "Devlet-i Osmaniyenin Bombay Baş şehbenderi Halil Halid Bey'in Hindistan Seyahati: Delhi'de Hilal-i Ahmer Encümeni erkânından tüccar-ı mutebere ve muharrirîn-i muhteremeden bir heyet-i İslâmiye arasında".

(Servet-i Fünûn, no 1200 / Mayıs 1330, s. 56)

98 kilodan 70 kiloya...

"Şişmanlığı ameliyatla gideriyorlarmış; böyle ameliyata razı olacak insan belki az bulunur. Fakat Amerika'da Turuli isminde meşhur bir opera sanatçısı artık sahneye çıkamayan vücudunu zayıflatmak için bu işkenceli ameliyata razı olmuş... Kadını hastaneye yatırmışlar. İki doktor ellerinde fevkalade keskin ince bıçaklarla, fotoğrafta gösterildiği üzere, kadının vücudundaki yağları çıkarmayı başarmışlar. Evvelâ mide ve böbrek etrafındaki yağları almışlar. Sonra deri ile et arasında biriken yağları çıkarmışlar. Omuzlarından başlayıp diz kapaklarına kadar vücûdunda ne kadar yağ varsa koyun gibi yüzüp almışlar. Ameliyat bir saatten fazla sürmüş. Hanım hastahanede bir hafta kadar kaldıktan sonra genç, güzel ve narin bir kadın olarak çıkmış... Hastahaneye girdiği zaman 98 kilo imiş, hastahaneden çıktıktan sonra 70 kilo olmuş."



(Resimli Perşembe, no 6 / 1922, s. 3)

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Papanın Gergedanı
(Alternatif tarihler)
Lawrence Norfolk
Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları,
Ekim 2005, İstanbul

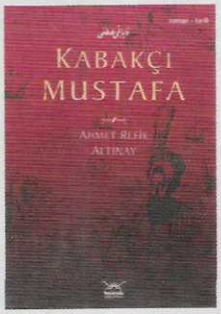




Aktör Dediğin
Nedir ki?
Münir Özkul Kitabı
Dost Kitabevi ve
Ankara Sinema
Derneği

Âşık Şair ve
Padişahlar
Reşad Ekrem Koçu
Doğan Kitap, Mart
2005, İstanbul





Kabakçı Mustafa
Ahmet Refik Altınay
Heyamola Yayınları,
Ekim 2005, İstanbul

Popüler Kültür ve
Yüksek Kültür
Herbert J. Gans
Yapı Kredi Yayınları,
Kasım 2005, İstanbul



Dost'un kültür kitaplığı

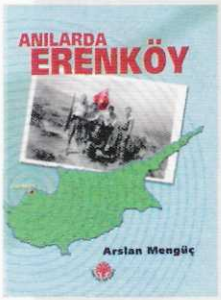
Ankara'daki Dost Kitabevi Yayınları'nın 2005'te planlayıp kitaba döktüğü projeler arasında yer alan 'Kültür Kitaplığı' dizisi sürüyor: Şu sıralar, 'Bilim Tarihi', 'Çağdaş Sanat' ve 'Tapınak Şövalyeleri' adlarını taşıyan kitapları elimize geçti. Bu dizide yer alan ve özenle hazırlanmış cep kitapları, sanat tarihinden bilim tarihine ve 'Anadolu Uygarlıkları' gibi spesifik alanlara ya da yazar biyografilerine dek, geniş bir yelpazeye sahip. Dizide yer alan yapıtların hepsi, uzmanları tarafından hazırlanmış rehber kitaplardan oluşuyor. Zaten dizi, Fransa'nın saygın yayınevi 'PUF'ün (Presses Universitaires de France) bir dizisi temel alınarak hazırlanmış telif eserlerden meydana geliyor.





Erenköy anıları derlemesi

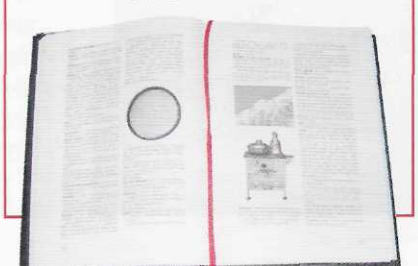
Halen Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde iletişim dersleri veren gazeteci-yazar ve belgeselci Arslan Mengüç'ün 1963-64 yıllarının Kıbrıs'ını anlatan 'Anılarda Erenköy' kitabı (PK 549, Lefkoşa via Mersin 10, Türkiye; *arslanmenguc@yahoo.com*), Erenköy olaylarını yaşamış olan Kıbrıslı Türklerin anılarından bir derleme... Kıbrıs'ın yakın tarihiyle ilgilenen araştırmacıların olduğu kadar, konuya merak duyanların da başvurabileceği bir kaynak kitap... Stockholm Üniversitesi Belgesel Film Okulu'nda eğitim gören ve 1977'den itibaren 13 yıl boyunca da, aralıksız olarak İsveç Devlet Merkez Radyosu'nda program yapımcılığı görevini sürdüren Mengüç'ün, Kıbrıs'a ilişkin 'Bir Avuç Vatan' ve 'Denktaş: Denk Taş' adlı iki belgesel film çalışması da bulunuyor.



Sözcüklerle 'Karadenizli'lik

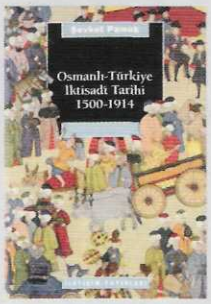
Özhan Öztürk, 'Karadeniz' başlığını taşıyan iki ciltlik ansiklopedik sözlüğünü, okura şöyle tanımlıyor: "Elinizdeki kitap, bir söz derleme dergisi olmasa da, kapsamlı bir derleme ve tarama çalışmasının sonunda oluşturulmuş yöresel bir sözlüktür." Ama bu bin küsur sayfalık titiz ve özgün çalışmada, Öztürk'ün dolaylı tanımından da anlayacağınız gibi, sözcük derlemelerine, kıyaslamalara çok büyük önem verilmiş. Ayrıca 'Karadeniz Sözlüğü' (Heyamola Yayınları, Mart 2005, İstanbul) adını taşısa da, çalışma; Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illeriyle sınırlı. Özhan, bunun da kendine göre bir izahını yapıyor.



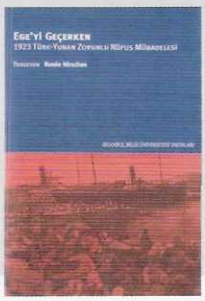


http://groups.google.com/group/merakediyorum

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com



Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi / 1500-1914
Şevket Pamuk
İletişim Yayınları, 2005, İstanbul

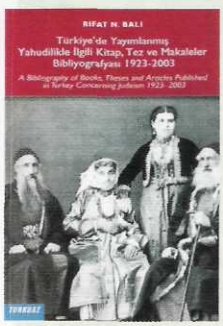


Ege'yi Geçerken 1923 Türk-Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi
Derleyen: Renée Hirschon
İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.



Avrupa'nın 'Birliği' ve Türkiye
İsmail Cem
İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.

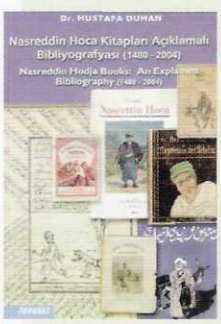
Turkuaz'ın bibliyografyaları



Galatasaray'daki Emir Nevruz Sokak, kitap kurdu araştırmacıların iyi bildikleri bir tabelaya sahiptir: Emin Nedret İşli ve Püzant Akbaş'ın yönettikleri 'Turkuaz Kitabevi'nin tabelası... Ama kurumun bir de 2004'te başlayan yayın faaliyeti var. Turkuaz Yayınları'nın 2004 ve 2005'teki üç kitabı, M. Sabri Koz'un yönettiği 'Bibliyografya Dizisi'nden oluşuyor. Bunlardan ilki, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerine ilişkin olarak yaptığı Musevi cemaati araştırmalarıyla tanınan Rıfat N. Bali'nin çalışması: "Türkiye'de Yayımlanmış Yahudilikle İlgili Kitap, Tez ve Makaleler Bibliyografyası: 1923-2003". İkincisi ise, Türk dili ve edebiyatı alanında uzmanlaşmış olup,



Ermeni harfleriyle Türkçe basılmış yapıtlar üzerinde çalışan Hasmik A. Stepanyan'ın üç dilde hazırlanmış "Ermeni Harfli Türkçe Kitaplar ve Süreli Yayınlar Bibliyografyası (1727-1968)". Dizinin son kitabı da, halk kültürü ve folklor alanındaki çalışmalarıyla tanınan Dr. Mustafa Duman'ın 'Nasreddin Hoca Kitapları Bibliyografyası (1480-2004)'.

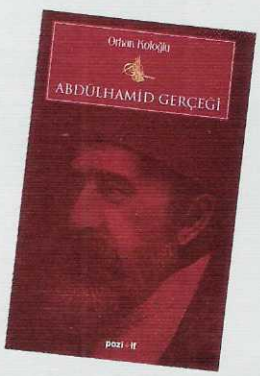


'Abdülhamid Gerçeği'

Padişahlar arasında, en çok gündemde olan ya da gündemde tutulan Osmanlı hükümdarı, 34. padişah II. Abdülhamid'dir (saltanatı; 1876-1909). Elbette Abdülhamid'in bu kadar çok tartışmaya neden olması, birçok faktöre bağlı; her şeyden önce kendisi, 'en uzun saltanat süren padişah' unvanına sahipti. Tabiî saltanatı döneminde Abdülhamid, Osmanlı topraklarında, hiçbir şekilde 'tartışma' konusu değildi: Ayrıca Popüler Tarih'in yazı ailesinden Orhan Koloğlu'nun 'Abdülhamid Gerçeği' adlı kitabında vurguladığı gibi, "övülmesine izin verilen tek kişi" de, Abdülhamid idi. Ama döneminin özellikleri icabı, Avrupa basınının aşağılayıcı kampanyalarına en çok hedef olan kişi de 'Hasta Adam' Osmanlı'nın başı Abdülhamid idi. 1908 Meşrutiyeti'ne giden yolda ve Meşrutiyet sonrasında, İttihat ve Terakki Fırkası'nın kapalı ya da açık hedefinde, 'İstibdadın başı' Abdülhamid vardı; Avrupa da zaten, 'elleri kanlı' anlamına, 'Kızıl Sultan' diyordu aynı dönemlerde Abdülhamid'e. Siyasî tarihin olayları ise, Abdülhamid'in bu kadar çok tartışmaya yol açmasının bir başka nedenini ortaya koyuyor: 1876'dan 1909'a uzanan Osmanlı ve 'düvel-i muazzama' yani Batılı büyük devletlerin ilişkileri:



Abdülhamid, yalnızca 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ile karşılaşmadı; Bulgar ayaklanması ve Meşrutiyet sonrasında patlak verecek Balkan Savaşları'na giden yoldaki Rumeli olayları art arda, onun dönemine rastladı. Berlin Kongresi ile Avrupa'daki güçler dengesi çerçevesinde, İngiltere'nin de tavır değiştirerek, Ermeniler hakkında antlaşmaya konulan hükümleri istismar edip, Osmanlı'yı parçalama siyasetinin başına geçmesi; Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgali; Arnavutluk ayaklanması; Doğu Rumeli buhranı; Girit meselesi ve 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı hep bu dönemin konuları oldu.



Kimseye güvenmeyerek, devletin bütün sorunlarını tek elde toplayan Abdülhamid elbette çok konuşulacak; en fazla yerilen ve en çok övülen padişah olacaktı. Ancak tarihî rolü sona ereli, neredeyse 100 yıl geçmiş olan Abdülhamid konusunda hâlâ 'Ulu Hakan mı, Kızıl Sultan mı?' tartışmalarının sürmesini de Orhan Koloğlu, 'Abdülhamid Gerçeği' adlı kitabının genişletilmiş 4. baskısında (Pozitif Yayınları) şöyle noktalıyor: "Kanunî olmak kolaydır; Abdülhamid olmak zor."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

◆ Hazırlayan: Erkan Ildız
erkanildiz@hotmail.com

'Yıldız Teknik' konferansları

Eski Türklerde mimarlık

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin Mimarlık Anabilim Dalı tarafından düzenlenen bir dizi konferansta, Anadolu dışı Türk devletlerinde mimarlık ve sanat sorunlarına dair konular ele alınıyor.







Yıldız Teknik'te 2 Ocak 2006 günü, saat 16.00'da Auditorium Salonu'nda başlayacak olan "Anadolu Dışı Türk Devletlerinde Mimarlık ve Sanat Sorunları" konferans dizisinin düzenleyicilerinden Doç. Dr. Gül Akdeniz, konuya ilişkin sorularımızı yanıtladı.


Gül Akdeniz

Konferans dizisinin afişi [sağ üstte]. İstanbul'daki Şehzade Cami [üstte] ve caminin mimarı Sinan [sağda, ortada].

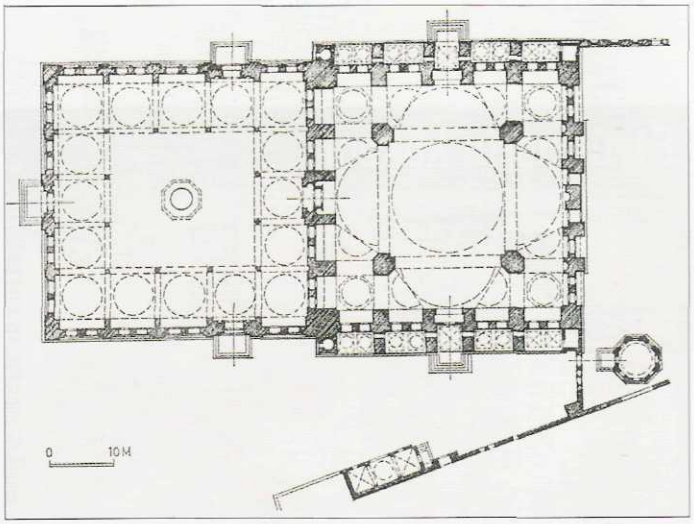
Böyle bir konferans dizisinin hangi ihtiyaçtan kaynaklandığını kendisine sorduğumuzda, Akdeniz'in yanıtı şöyle oldu:

"Türklerin üretmiş oldukları kültürler klasik olarak İslâm öncesi ve İslâm sonrası olmak üzere, başlıca iki dönemde ele alınır. İslâm öncesi daha az bilinir. Bu döneme ait; Türk olduğu bilinen, bir de Türk olup olmadığı tartışılan önemli kültür grupları vardır."

"Özellikle bu ikinci grup, Türkiye'deki bilim insanlarının ilgisini çekmemektedir. Aslında görünen o ki, bu konulara ilişkin olarak, sessiz kalınması istenmektedir belki de..."

"Bu nedenle, bilinmeyenleri ve karanlık noktaları ortadan kaldırmak, tarihimizi, mimarlığımızı ve sanatımızı yeniden yorumlamak için bu kon-

http://groups.google.com/group/merakediyorum






Fulya Eruz

ferans dizisini gerekli gördük..."

Konferans programında, doğrudan Türklerde mimarlık ve sanat konularının yanı sıra, Etrüskler ve Sümerler gibi konulara da yer verilmiş... Seçilen bu konuların, hangi bağlamda konferanslar arasında yer aldığını sorduğumuzda da, Akdeniz bize şunları aktardı:

"Konferans dizimizin ilkinde, Sayın Muazzez İlmiye Çığ; Sümer dili üzerinde dünyada ve Türkmenistan'da yakın tarihte yapılmış olan çalışmalarla, kendi çalışmalarını değerlendirerek, Sümerlerin büyük ölçüde Türk olduğu kanaatini taşıdığını belirtmişti. Ayrıca Çığ, bu konuda çok sayıda yeni araştırmalar yapıldığını ve Batılılara da, bunları kabul ettirmek gerektiğini vurguladı..."


A. V. Çobanoğlu

"Konferansa katılan dinleyicilerden biri, söz alıp, İtalya'da Mario Alinei'nin şu sıralar yayımlanmış olan 'Etrusco: Una Forma Arcaica di Ungherese' adlı kitabındaki araştırma sonuçlarını dile getirdi. Etrüsk dilinde, birçok Türkçe kelime bulunduğunu öne sürdü... Biz de, belirsizliğini koruyan bu konulara açıklık getirilmesi gerektiğine inanıyoruz..."

Doç. Dr. Gül Akdeniz'den sonra, sorularımızı 2 Ocak günü konuşacak olan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Vefa Çobanoğlu'na yönelttik. İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Çobanoğlu, vereceği konferansa ilişkin olarak, bize şunları anlattı:


M. İlmiye Çığ

"Konuşmamızda daha çok plan tipi üzerinde duracağız. Ama Osmanlı mimarisinde klasik plan öğeleri olan kemerler, nispetler, ağırlık kuleleri, pencere açıklıkları, kapı formları ya da tromplar, pandantifler gibi geçiş elemanlarını da anlatacağız."

"Osmanlı mimarisindeki merkezî planın esası, çok önceye, Asya'ya uzanmakta. Asya'dan geldikten sonra, bu plan pek kullanılmıyor; ancak klasik mimariye doğru, bu planın öne çıktığını görüyoruz."

"Asya'da merkezî plan gelişiminin uzun bir evresi vardır. Karahanlılar döneminde bu türün güzel örneklerinden biri Hazar Camii'dir. Bu yapıda 4 ta-



Fulya Eruz konferansında, Ortaçağ Anadolu'sunun Selçuklu çehresinden mimari örnekler verecek: Divriği Ulu Camii'nin çift başlı kartalı [üstte]. İstanbul'daki Şehzade Camii planı [sol üstte]. Şehzade Camii'nin içeriden genel görünüşü [altta].

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

şıyıcı ayak üzerinde bir kubbe ve 4 yönde yarım tonozumsu örtüler ve köşelerde de 4 küçük kubbecik bulunmaktadır."

"Bu plan şemasını Osmanlı mimarisinde Mimar Sinan, Şehzade Camii'nde uygulamıştır. Karahanlılar 10 ve 11. Yüzyıl'da, çok sonraları yaygın bir şekilde kullanılacak bu şemayı keşfedip uygulamışlardır... Konferansta, Asya'daki örnekler ile Osmanlı mimarisindeki örnekleri karşılaştırarak anlatacağız."

Yıldız Teknik Üniversitesi'nde 2 Ocak 2006 günü yapılacak konferansın ikinci konuşmacısı da, Yrd. Doç. Dr. Fulya Eruz.

Biz kendisiyle, konferans öncesinde, Orta Asya'da taşa yansıyan bir geçmişin, Ortaçağ Anadolu'sunun Selçuklu çehresinde, nasıl da geleceğe dönük bir rol oynadığını konuştuk:

"Taşa yansıyan geçmişte, Orta Asya Türklerinin kullandıkları motifler, şekiller, değişik betimlemeler var. Göktürk döneminde 'balbal' dediğimiz şekillendirilmiş, işlenmiş taşlar söz konusu. Heykel sanatına giden bir başlangıç. İnsan betimleri dışında hayvanlara ilişkin figüratif anlatımlar da bulunuyor..."

"Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türk toplulukları buradaki uygarlıkların taşla olan daha ileri düzeydeki ilişkilerini görüyorlar; bu durum onları taşla gelecekte olacak ilişkilerini belirliyor."

"Türkler Orta Asya'da taştan çok kerpiç ve tuğla ile içli dışlı. Oysa Anadolu adeta bir taş uygarlıkları bölgesi. Hitit kültüründen ve diğer uygarlıklardan taşı öğreniyorlar. Kendi koç betimleri ile Alacahöyük'teki taş aslanın, Orta Asya'daki kartal betimleriyle Hitit kartallarının özde aynı olduğunu görüyorlar. Kendi tarihsel belleklerini taşa uygulamaya başlıyorlar."

Selçuklu taş işçiliğinin, bir yandan Orta Asya dünyasını verirken öte yandan da Türk göçlerinin geçtiği yerlerden yansımaları barındırdığını belirten Fulya Eruz, "Selçuklular bu taşları işlerken, değişik yörelerden gelen taş ustalarını kullanıyorlardı; Ortaçağ'da Batı'dan gelen bir de Haçlı seferleri var. Batı kültürünün de bu kanalla Selçuklu'ya ulaştığını görüyoruz" diyor.

Etrüsklerin kökeni

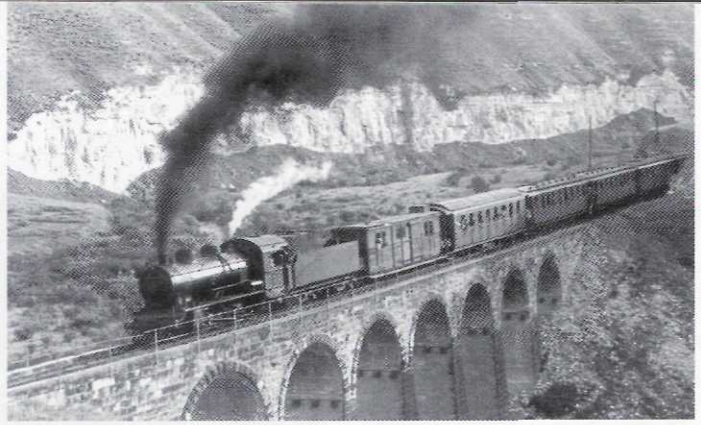




Geçen ay gerçekleştirilen "Anadolu Dışı Türk Devletlerinde Mimarlık ve Sanat Sorunları" konferans dizisinin 12 Aralık günkü oturumunda, İstanbul Üniversitesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Elif Tül Tulunay *[altta]*, Etrüskler konusunda oldukça ilginç bir sunum yapmış ve bizim de geçen ay duyurduğumuz bu konferans, çok sayıda dinleyici tarafından izlenmişti. Tulunay konuşmasında, Roma uygarlığının temelinde Etrüsklerin bulunduğunu, bunların Antik kaynaklarda Doğu'dan göçle gelen bir halk olduğunun anlatıldığını; bu görüşlerin de, bugün, hem arkeolojik bulgularla hem de İtalyan Ferrare ve İspanyol Farba üniversitelerinden 12 bilim insanının Etrüsk kemikleri üzerinde yaptıkları genetik araştırma sonuçlarıyla kanıtlandığını belirtti. Kanal, kemer gibi mimarî unsurları Romalılara Etrüsklerin öğrettiğini vurgulayan Tulunay; 'Cumhuriyet Dönemi' Roma'sına Etrüsklerin getirdiği birçok geleneğin de, Doğu'ya özgü olduğunu anlattı. Hatta M.Ö. 2. Binyıl'da Çin'de Anyang'da hüküm süren Shang Sülalesi dönemi sanatıyla Etrüsk sanatı arasındaki benzer noktalara da işaret etti.



http://groups.google.com/group/merakediyorum



Hicaz Demiryolu hattı

TCDD Genel Müdürlüğü yetkililerinden alınan bilgiye göre, 1900'lü yılların başında yapılıp, Birinci Dünya Savaşı'nda tahrip edilen Hicaz Demiryolu hattı yenileniyor. Şam'dan Medine'ye uzanan hat ve bu hattın Türkiye bağlantısının yenilenmesi için; Türkiye, Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan işbirliği yapacak.

1900 yılında yapımına başlanan ve 8 yılda tamamlanan Hicaz Demiryolu hattının yeniden devreye girmesi için, bölge demiryolları arasında da görüşmeler yoğunlaştı.

Ürdün Hicaz Demiryolları Genel Müdürü Abdul-Razzaq ve beraberindeki heyet, projeyle ilgili görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'ya geldi. Heyet, 5 Aralık 2005 tarihine kadar, Türkiye'de proje kapsamında yoğun çalışmalar yaptı.

Osmanlı döneminde Şam'dan başlayarak Medine'ye uzanan 1464 kilometrelik Hicaz Demiryolu'nun aktif hale getirilmesi için Türkiye'nin yanı sıra Suriye ve Ürdün de çalışıyor. Suudi Arabistan'ın da projeye sıcak baktığı belirtiliyor.

Suriye, Hicaz Demiryolu'nun Şam'dan Ürdün sınırına kadar olan kısmını standart hale getirmek için çalışmalara başladı. Bu yolun yeniden inşası devam ederken, Ürdün de Suriye sınırından Amman'a kadar olan bölümü, 2006 yılında uluslararası standartlara getirecek.



Hicaz Demiryolu'nun başlangıcı olan Şam İstasyonu [üstte]. Hicaz Demiryolu'nun Hayfa-Deraâ arasındaki bölümü [sol üstte].

Pera'da, günümüz gerçekçiliğiyle geçmişin yapıtları

İstanbul'daki Suna-İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi, Avrupa müzeleriyle eş zamanlı olarak 'Gemine Muse 2005' adlı sergiyi, Aralık ayında düzenledi. Avrupa'nın 9 ülkesinden 37 müzenin katıldığı, 108 genç sanatçının, geçmişin yapıtlarını günümüz gerçekliğiyle yorumladıkları bu eserler arasında, Remco Swart'ın 'Yetişkin Gözetiminde Kullanım' adlı çalışması da var. Bu tablo Zonaro'nun 'Şehzade Abdülmecid Efendi' tablosundan esinlenerek yapılmış. Sergi 5 Şubat 2006'ya kadar sürecek.





http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com



Bugün yüksek duvarlar arasında, çevreden görülmeyen Ihlamur Kasrı [üstte].

Ihlamur Kasrı, duvarsız olacak

Dünyaca ünlü tarihî eserleri çepeçevre kaplayan kalın ve yüksek duvarların kaldırılması için çalışmalara başlandı. İlk adım Ihlamur Kasrı'nda atılacak. Adeta kale duvarı gibi setlerin yerine döküm korkuluklar yer alacak. Millî Saraylar'ın yetkisinde olan kasır duvarlarının kaldırılma işlemi, Beşiktaş Belediyesi ile ortaklaşa hazırlanan proje ile hayata geçiriliyor.

Duvarların yerini alacak olan korkulukların maketleri Beşiktaş Belediyesi tarafından hazırlandı. Onay alan proje, bu ay sonunda tamamlanmış olacak.

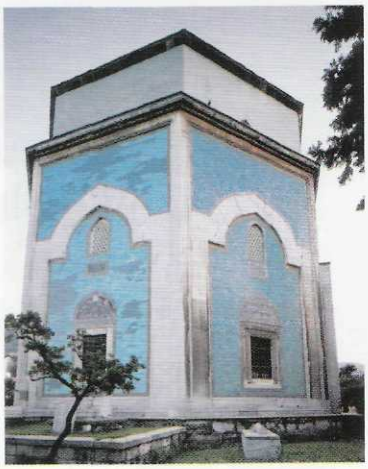
Beşiktaş Belediye Başkanı İsmail Ünal'ın öncülüğünü yaptığı bu proje ile, Ihlamur Kasrı'nın görünümü ortaya çıkacak.

Başkan Ünal, "Prof. Metin Sözen başta olmak üzere, Milli Saraylar Daire Başkanı ve personeline, gösterdikleri hassasiyet, işbirliği ve desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum" dedi.

Yeşil Türbe restorasyonu

Osmanlı devletinin beşinci padişahı Çelebi Mehmed tarafından yaptırılan ve son yıllarda çalınan çinileriyle, onarımı kaçınılmaz hale gelen Yeşil Türbe'de restorasyon için start verildi. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu, Kültür ve Turizm Bakanı Atilla Koç ve dönemin Bursa Valisi Oğuz Kağan Köksal arasında Yeşil Türbe'nin restorasyonu ve TOBB'un bütün Türkiye'deki restorasyon işlerinde işbirliği ve iyi niyet protokolleri 2 Temmuz 2005'te imzalanmıştı.

İmza töreninin ardından TOBB'un 1,5 milyon YTL ile destek verdiği restorasyon için yazışmalar halen sürüyor. TOBB Yönetim Kurulu Üyesi İlhan Parseker, restorasyonda kullanılacak malzemelerin tespit edildiğini, önümüzdeki aylarda çalışmaların başlayacağını ve çalışmaların aslına uygun



olması için ince eleyip sık dokumak zorunda kaldıklarını söyledi.

Yeşil Türbe, Yıldırım Bayezid'in oğlu Çelebi Sultan Mehmed tarafından 1421 yılında yaptırılmıştır. Mimarı Hacı İvaz Paşa, nakkaşları Ali bin İlyas Ali, Mehmed el Mecnun'dur. Turkuaz renkli çinilerle kaplanan iç yüzeyde ayet ve hadisler yazılıdır.

10 bin yıllık ayak izleri



Manisa'nın Salihli İlçesi'nde, bazı uzmanlarca 10 bin yıl önceden kalma olduğu sanılan insan ve hayvan izlerinin bulunduğu Sindel Köyü yakınındaki alan, koruma altına alınıyor *[solda ve altta]*.

Dokuz Eylül Üniversitesi Jeotermal Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Prof. Dr. M. Yılmaz Savaşçın, yaptığı açıklamada, bu tür izlerin dünyada çok fazla olmadığını belirterek, bu durumun, Salihli'nin içinde, çok eski çağlarda bile bir yerleşim alanının bulunduğu gerçeğini ortaya koyduğunu vurguluyor.

Bilindiği kadarıyla, bugüne kadar, Fransa, İtalya, Macaristan ve Tanzanya'da bu tür izlere rastlanmış olduğunu söyleyen Savaşçın, bu izlerin hepsinin, tek ayak izi şeklinde olduğunu; ama Sindel'deki izlerin, sayı ve çeşit bakımından büyük bir zenginliğe sahip bulunduğunu ekliyor.



http://groups.google.com/group/merakediyorum



Dimitri Kantemir'in sarayı

Romanya'nın Ankara Büyükelçisi Constantin Mihail Grigorie, 17. Yüzyıl sonunda İstanbul'da yaşayan Boğdan Prensi Dimitri Kandemir'e ait Fener'deki evi Avrupa Birliği fonlarıyla restore edeceklerini açıkladı.



İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Topbaş'ı ziyaret eden Grigorie, bilim ve sanat tarihinde önemli bir yere sahip olan Kandemir'in, Latince yazdığı ve dilimize de çevrilen "Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi" adlı kitabıyla da tanındığını hatırlattı.

Dimitri Kantemir'in Fener semtindeki sarayından bugüne, iki katlı küçük bir kargir bina kalmıştır.

Diyarbakır surları koruma altında

Diyarbakır'ın Kültür ve Turizm Müdürü Songül Göksu, Diyarbakır surları ve eski yönetim merkezi olan İçkale'nin onarımı için talep ettikleri 10 trilyon liranın Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca uygun görüldüğünü belirterek, "Surlar için ilk kez bu kadar büyük bir restorasyon ödeneği alıyoruz" dedi.

Göksu, yaptığı açıklamada, kitabe ve yazıtlar bütünü ve mimarî özelliği bozulmadan günümüzü kadar gelen Diyarbakır surlarının 82 burcundan 76'sının ayakta kaldığını belirterek, kentin burçlarıyla dünyada tek örnek olduğunu belirtti. Sahip olduğu özelliklerle bir dünya mirası olan surları korumanın herkesin sorumluluğu olduğunu ifade eden Göksu, son üç yılda Diyarbakır'da ciddî bir koruma anlayışının ve onarım çalışmasının geliştiğini söyledi.

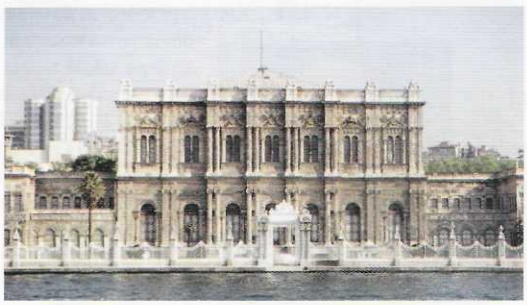


Dolmabahçe'de güvenlik

Türkiye'nin en önemli kültürel mirasları arasında yer alan Dolmabahçe Sarayı, yeni bir güvenlik sistemiyle donatılacak ve 24 saat boyunca kameralarla izlenecek. 2006 sonlarına doğru hizmete girecek ve 1 trilyon liraya mal olacak bu güvenlik sistemiyle, 136'sı sabit, 38'i hareketli olmak üzere, 174 kamera yerleştirilecek.

Tam 1 trilyon YTL'ye mal olacak kapalı devre televizyon sisteminde, Saray'a kayıtlı 72 bin 661 obje elektronik ortamda takip edilebilecek. Objeler yerlerinden hareket ettirildiği anda, sistem alarm verecek. Mevcut objelere ait bilgilerin yüklendiği çipler sayesinde, kayıp objenin tarihî ve teknik özellikleri anında öğrenilecek.

Dolmabahçe Sarayı'nın denizden görünüşü [altta].



Reşat Nuri'nin evi onarılıyor

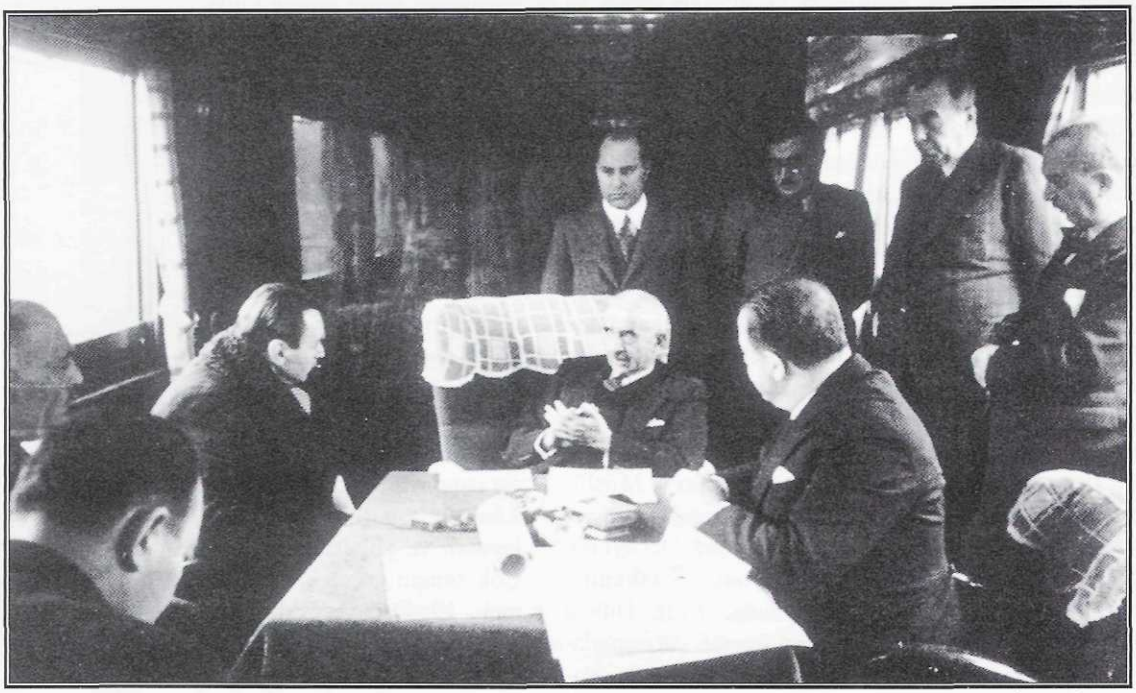
Cumhuriyet dönemi Türk romanının önemli isimlerinden Reşat Nuri Güntekin'in 'Çalıkuşu' ve 'Dudaktan Kalbe' romanlarını yazdığı iddia edilen İzmir'in Konak İlçesi'ndeki evi, restore edilerek 'Reşat Nuri Güntekin Kültür Evi' haline getirilecek.

Ayrıca, Çalıkuşu romanında adı geçen çitlembik ağacı da, geçen yıl Kurul tarafından koruma altına alınmıştı.

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Erzincan yollarında



İsmet İnönü, Turhal İstasyonu'nda; Faik Öztrak, Süreyya Anderman ve Kemal Gedeleç ile birlikte vagonda... Erzincan depremi günleri...

2 Ocak 1940; dönemin cumhurbaşkanı 'Millî Şef' İsmet İnönü, Tokat'a 48,5 km uzaklıktaki Turhal İstasyonu'nda; Faik Öztrak, Süreyya Anderman ve Kemal Gedeleç ile birlikte vagonda... Erzincan'a gidiliyor. 1940 yılı Türkiye için büyük bir felaketle başlamıştır: 27 Aralık 1930'da sabaha karşı saat 02.00'de Erzincan, Richter ölçeğine göre 8 şiddetinde bir depremle sarsılır. Amasya, Tokat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Kayseri, Samsun ve Ordu illeriyle yakın çevrelerinde de etkisini gösteren depremde 32 bin 962 insan ölür. Erzincan, tümüyle haritadan silinir ve bölgede, 116 bin 720 bina yıkılır. Türkiye, son çağ depremleri arasında, yeryüzünde görülen 15 büyük depremden birini yaşamıştır... Çevreyle bağlantısı kesilen Erzincan'a 30 Aralık'ta ulaşılır. 'Millî Şef'in Erzincan'a gittiği günlerde, Nâzım Hikmet de, 'Kara Haber' şiirini yazacaktır: "Erzincan'da bir kuş var, / Kanadında gümüş yok. / Gitti yârim gelmedi, / Gayri bunda bir iş yok."

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-posta adresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışma ve mesajlan inceleyebilir,
üyeliğinizi düzenleyebilirsiniz.

